ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
«УКРАЇНА»

На правах рукопису

СЕРДЮК ВАСИЛЬ ПАВЛОВИЧ

УДК 343.98

ВІДЕОЗАПИС У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Науковий керівник -
Чаплинський
Костянтин Олександрович
доктор юридичних наук, професор

Київ – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП…….…….. 4

Розділ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОЗАПИСУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ …..... 13

1.1. Розвиток та стан законодавчого забезпечення використання відеозапису у системі норм, що регулюють використання технічних засобів у кримінальному провадженні …….. 13

1.2. Поняття та доказове значення відеозапису як механізму забезпечення права учасників на об'єктивне кримінальне провадження …….. 36

1.3. Гарантії реалізації прав учасників кримінального провадження щодо використання відеозапису …….. 56

Висновки до розділу 1 ..……...…… 69

Розділ 2. ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОЗАПИСУ У КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ДОКАЗУВАННІ ……..…….. 72

2.1. Проведення слідчих (розшукових) дій за допомогою відеозапису …... 72

2.2. Поняття, кримінально-процесуальні та організаційні аспекти проведення процесуальних дій у режимі відео конференції ……..... 93

2.3. Збирання та оцінка матеріалів та засобів відеозапису під час кримінального провадження …… 106

Висновки до розділу 2……...……121

Розділ 3. СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ МАТЕРІАЛІВ ТА ЗАСОБІВ ВІДЕОЗАПИСУ ……..124

3.1. Стан та перспективи судово-експертних досліджень матеріалів та засобів відеозапису …… 124

3.2. Підстави та порядок призначення окремих видів судових експертиз матеріалів та засобів відеозапису …… 141
3.3. Використання результатів судово-експертних досліджень матеріалів та засобів відеозапису у кримінально-процесуальному доказуванні …….…… 159
Висновки до розділу 3 ……..……..167

ВИСНОВКИ…… 169
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..……..…… 175
ДОДАТКИ……..……..…….. 205

ВСТУП

Актуальність теми. Стрімкий розвиток відеотехніки суттєво вплинув на рівень законодавчого забезпечення та використання відеозапису у кримінальному провадженні, що у свою чергу відображається на рівні ефективності боротьби зі злочинністю та захисту прав людини в Україні. Більшість правових норм Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), які регламентують використання технічних засобів у кримінальному провадженні (44,7 %), врегульовують використання відеозапису у кримінальному судочинстві. Це свідчить про значний крок держави щодо розширення законодавчого врегулювання механізму забезпечення прав людини на проведення об'єктивного кримінального провадження.

Проблемам законодавчого врегулювання та використання відеозапису у кримінальному провадженні України приділяли увагу такі вчені, як: Ю. І. Азаров, К. В. Антонов, О. Я. Баєв, В. П. Бахін, Р. С. Бєлкін, В. Д. Берназ, П. Д. Біленчук, В. К. Весельський, А. Ф. Волобуєв, В. І. Галаган, В. М. Глушков, В. Г. Гончаренко, В. Я. Горбачевський, А. Я. Дубінський, А. В. Іщенко, В. О. Коновалова, Н. І. Клименко, В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, Є. Д. Лук'янчиков, В. Г. Лукашевич, М. М. Михеєнко, В. В. Молдаван, В. Т. Нор, С. С. Паламарчук, М. А. Погорецький, М. І. Порубов, В. В. Пясковський, М. В. Салтевський, О. П. Снігірьов, М.Ф. Сокиран, С. М. Стахівський, Р. Л. Степанюк, М. С. Строгович, О. Ю. Татаров, В. М. Тертишник, В. В. Тищенко, Л. Д. Удалова, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, Ю. М. Чорноус, В. П. Цимбал, В. Г. Хахановський, В. Ю. Шепітько, М. Є. Шумило, В. П. Шибіко, О. О. Юхно, М. П. Яблоков та ін. Проте дослідження цих науковців відбувалися у напрямку використання відеозапису з точки зору тактики його використання, не вдаючись до законодавчого розвитку формування процесуальної та технічної сутності як механізму забезпечення об'єктивної

фіксації перебігу процесуальних дій. Зважаючи на це, поза увагою залишилися важливі питання існування відеозапису як інституту права, використання у теорії та практиці різноманітних тлумачень закріплених у КПК України термінів: «технічні засоби», «спеціальні технічні засоби», «відеозапис», «використання відеозапису» чи «застосування відеозапису», що ускладнює їх чітке розуміння, призводить до різного тлумачення і порушує принцип єдиної термінології у науці та практиці.

Оскільки існує проблема процесуального забезпечення гарантій використання відеозапису не лише учасниками кримінального процесу, а й іншими особами, які з різних причин виявилися присутніми при проведенні процесуальних дій (журналісти, пересічні громадяни, родичі), то ці питання потребують глибшого теоретичного дослідження з метою їх оновлення та законодавчого удосконалення, спрямованого на підняття рівня культури, свідомості і особистої відповідальності ведучого та учасників кримінального провадження.

Узагальнення кримінальних проваджень свідчить про позитивну динаміку використання відеозапису у кримінальному судочинстві. Так, вивчення 1042 проваджень за період 1982-1994 рр. підтверджує, що відеозапис використовувався лише у п’яти випадках (0,4 %). Проте узагальнення 984 справ за період 1994-2015 рр. свідчить, що відеозапис застосовувався у дев’яти випадках (1,5 %) і здебільшого з резонансних кримінальних проваджень. Окрім того, опитування начальників слідчих управлінь ГУНП України (Київська, Херсонська, Запорізька, Дніпропетровська, Черкаська, Одеська області, м. Київ) підтверджує низький рівень забезпечення слідчих підрозділів відеотехнікою. Працівники слідчих підрозділів, у разі потреби, проводять слідчі (розшукові) дії за допомогою особистих мобільних телефонів.

Водночас, наявність системи норм, які регулюють використання технічних засобів та відеозапису у КПК України, не може передбачити та врегулювати широкий спектр різноманітних кримінально-процесуальних

відносин учасників, що виникають при використанні ними відеозапису, тому ці питання потребують додаткового дослідження. Наведені обставини у своїй сукупності визначають актуальність окресленої проблеми, її наукову, теоретичну та практичну значущість, що й зумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України «Україна у світі, що зміцнюється», затвердженої Указом Президента України від 12.02.2007 № 105/2007 (у редакції Указу Президента України від 08.06.2012 № 389/2012); Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16.03.2015 № 275; Плану заходів Міністерства внутрішніх справ, спрямованих на реалізацію норм Кримінального процесуального кодексу України, затвердженого наказом МВС України від 08.08.2012 № 685, п. 6 розділу «Правові засоби боротьби зі злочинністю»; а також у межах загальноуніверситетської наукової теми Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» «Правовий механізм забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини» (державний реєстраційний номер 0112U001488), затвердженої 16.02.2012.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» 26 грудня 2012 р. (протокол № 5).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дослідження є розробка кримінально-процесуальних умов використання відеозапису для забезпечення гарантій прав і законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

Комплексність мети, її багатоплановість зумовили необхідність вирішення таких *задач*:

– окреслити стан законодавчого забезпечення використання відеозапису у системі норм, що регулюють використання технічних засобів у

кримінальному провадженні;

– визначити поняття та доказове значення відеозапису як форми фіксації і механізму забезпечення прав учасників на об'єктивне кримінальне провадження;

– сформулювати поняття «процесуальні гарантії використання відеозапису» та розкрити основні їхні ознаки;

– визначити основні тенденції розвитку інституту гарантій реалізації права людини на використання відеозапису у кримінальному провадженні;

– розкрити особливості використання відеозапису при проведенні слідчих (розшукових) дій;

– визначити поняття та процесуальне значення режиму відеоконференції;

– визначити особливості використання результатів судово-експертних досліджень матеріалів відеозапису у кримінально-процесуальному доказуванні.

Об'єктом дослідження є процесуальні правовідносини, що виникають у кримінальному провадженні під час використання відеозапису.

Предметом дослідження є відеозапис у кримінальному провадженні України.

Методи дослідження. Методи дослідження визначені специфікою роботи, її метою і поставленими задачами з урахуванням об'єкта та предмета дослідження. Методологічною основою дисертації є *діалектичний метод*, використання якого дозволило скласти цілісну систему уявлень про становлення та перспективи використання відеозапису для забезпечення гарантій прав і законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

У процесі дослідження було використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. *Порівняльно-правовий метод* та *метод системного аналізу* надали можливість комплексно проаналізувати положення Конституції України, норми чинного кримінально-

процесуального законодавства та окремих іноземних держав, закони України, постанови Пленуму Верховного Суду України, а також погляди вчених щодо унормування і розуміння окремих інститутів кримінального процесу (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 3.1). *Формально-логічний метод* використовувався для визначення понять «відеозапис», «технічні засоби», «спеціальні технічні засоби», а також для визначення й обґрунтування пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1, 2.2, 3.1). *Соціологічний метод* застосовувався автором при дослідженні й узагальненні результатів вивчення кримінальних проваджень, даних соціологічного анкетування, інтерв'ювання і опитування працівників прокуратури, слідчих і оперативних підрозділів Національної поліції України, суддів щодо практики застосування відеозапису органами досудового слідства і судом (підрозділи 1.2, 2.1). *Статистичний метод* використовувався для узагальнення даних, отриманих у результаті вивчення кримінальних проваджень, проведення анкетувань, опитувань, інтерв'ювань за темою дослідження (1.1, 1.2, 2.1, 1.3). На основі *синтезу* сформульовані висновки та пропозиції за темою дослідження.

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, КПК України, міжнародні правові акти, затверджені Верховною Радою України, законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, що визначають кримінально-процесуальні засади досудового розслідування та судового провадження.

Емпіричну основу дослідження становлять результати узагальнення оперативної, слідчої та судової практики. Розглянуто матеріали 1026 кримінальних проваджень з проблематики дослідження в Україні (Київська, Кіровоградська, Херсонська, Хмельницька, Донецька, Запорізька, Дніпропетровська, Закарпатська, Черкаська, Чернівецька, Одеська області, м. Київ), а також у Республіці Білорусь (Брестська область), Російській Федерації (Брянська область, м. Москва), які мали місце протягом 1995-2015 рр.; дані офіційної статистичної звітності Генеральної Прокуратури і

МВС України, аналітичні матеріали Верховного Суду України за 2012–2015 рр.; дані Єдиного реєстру судових рішень України по підрозділах дослідження (1.1 – 300; 1.2 – 26; 2.3 – 46; 3.2 – 46); зведені результати опитувань 135 суддів, слідчих суддів, 15 прокурорів, 276 слідчих Національної поліції України і прокуратури, 118 працівників оперативних підрозділів, 65 працівників експертних установ, 425 курсантів і студентів ВНЗ України. При підготовці дисертації автор використовував власний досвід практичної діяльності слідчим в органах внутрішніх справ України, адвокатом та викладачем ВНЗ.

Вирішення поставленої мети і задач дослідження відбувалося із урахуванням сучасної наукової думки, чинного законодавства та нагальних потреб слідчої і судової практики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є одним із перших в Україні монографічних досліджень, у якому комплексно та цілісно проаналізовано теоретичні та практичні засади використання відеозапису у кримінальному провадженні, сформульовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій, які у своїй сукупності мають певний ступінь наукової новизни, зокрема:

уперше:

– визначено поняття «відеозапис» як використання відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України приладу (пристрою), призначеного для записування відео- та звукових сигналів на сигналограму відеоприладу, що надходять з першоджерела, для встановлення та зберігання необхідних для відтворення та дослідження об’єктивних даних, які мають значення для кримінального провадження. Запропоновано законодавчо змінити термін «відеозапис» на «відеозвукозаписування», що буде точно відображати його технічну суть;

– розроблено авторське визначення категорії «процесуальні гарантії використання відеозапису» як можливості використання достатніх

законодавчо встановлених процесуальних засобів із метою забезпечення права учасників кримінального провадження та присутніх осіб на об'єктивне проведення процесуальних дій з визначеною юридичною відповідальністю ведучої особи у кримінальному провадженні за порушення встановлених правил. Окреслено основні тенденції розвитку інституту гарантій реалізації права людини на використання відеозапису у кримінальному провадженні;

– на підставі вивчення й узагальнення вітчизняного законодавства, міжнародного досвіду та судово-слідчої практики сформульовано визначення режиму відеоконференції як процесуальних умов, створених сукупністю відповідних норм, необхідних для забезпечення проведення процесуальної дії за допомогою комплексу телекомунікаційних технічних засобів, здатних підтримувати відеозв'язок взаємодії двох і більше віддалених абонентів, при якому між ними можливий обмін відеозвукоінформацією для досягнення певного процесуального результату;

– досліджено кримінально-процесуальні та організаційні засади проведення процесуальних дій в режимі відеоконференції;

удосконалено:

– підстави і порядок призначення окремих видів експертиз матеріалів і засобів відеозапису. Доведено необхідність запровадження норм КПК Латвії щодо законодавчого врегулювання поняття експертизи та підстав для її проведення;

– процесуальні, організаційні і тактичні заходи використання відеозапису при проведенні слідчих (розшукових) дій;

– гарантії реалізації права людини на використання відеозапису для забезпечення об'єктивного кримінального провадження, які полягають у дотриманні законності всіма учасниками кримінального провадження та їх відповідальності за порушення прав людини на застосування відеозапису;

набуло подальшого розвитку:

– законодавче забезпечення використання відеозапису у системі норм, що регулюють використання технічних засобів у кримінальному

провадженні;

– організаційні і тактичні засади застосування відеозапису у кримінальному провадженні України;

– основні напрями використання результатів судово-експертних досліджень матеріалів і засобів відеозапису у кримінально-процесуальному доказуванні, основу яких складає перехід від аналогових до сучасних цифрових технологій;

– положення щодо подальшого вдосконалення захисту прав людини при проведенні експертного дослідження матеріалів відеозапису шляхом удосконалення норм Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про судову експертизу».

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені в роботі висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – сформульовані та викладені теоретичні положення, узагальнення, висновки і рекомендації мають як загальнотеоретичне, так і прикладне значення для науки кримінально-процесуального права, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності. Вони у сукупності утворюють підґрунтя для подальшого удосконалення забезпечення кримінально-процесуальних гарантій прав і законних інтересів особи на використання відеозапису у кримінальному процесі (акт впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 11.03.2015);

– *правотворчій сфері* – для подальшого удосконалення кримінально-процесуального законодавства з використанням пропозицій про внесення змін і доповнень до чинного КПК України (акт впровадження Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України від 15.10.2015 № 0418/12-2719);

– *навчальному процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес України», «Докази у кримінальному провадженні», «Адвокатура в Україні», «Теоретичні основи судових експертиз»,

«Криміналістика», «Організація розслідування кримінальних правопорушень», «Тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, текстів лекцій і навчально-методичних матеріалів, проведенні семінарів і практичних занять з кримінального процесу, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 27.03.2015, Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» від 19.04.2015);

– *правозастосовній сфері* – при розслідуванні кримінальних правопорушень, розгляді заяв і повідомлень про злочини, досудовому слідстві та судовому провадженні (акти впровадження Слідчого управління УМВС України в Херсонській області від 03.02.2015, Науково-дослідного, експертно-криміналістичного центру при ГУМВС України у Дніпропетровській області від 17.02.2015, прокуратури Амур-Нижньодніпровського району м. Дніпропетровська від 28.02.2015).

Апробація результатів дисертації. Викладені у дисертації результати наукового дослідження оприлюднені на науково-практичних конференціях та семінарах: «Охорона права власності: проблеми та напрямки їх вирішення» (Херсон, 2012), «Актуальні проблеми правознавства» (Київ, 2013), «Дотримання прав людини: сучасний стан правового регулювання та перспективи його вдосконалення» (Київ, 2015).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у шести наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України з юридичних наук та зарубіжному науковому виданні, трьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях і семінарах.

Розділ 1
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИКОРИСТАННЯ В ІДЕОЗАПИСУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

1.1. Розвиток та стан законодавчого забезпечення використання відеозапису у системі норм, що регулюють використання технічних засобів у кримінальному провадженні

Сучасне кримінальне провадження здійснюється в умовах високого рівня соціально-економічного, політичного, культурного та науково-технічного розвитку суспільства і тому передбачає широке використання досягнень науково-технічного прогресу у практиці кримінально-процесуального доказування.

Діючий КПК України з моменту внесення заяви про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудового розслідування і до кінцевого процесуального рішення законодавчо врегульовує використання технічних засобів, зокрема відеотехнічних приладів, для здійснення відеозапису з метою відшуковування, фіксації, вилучення, перевірки, оцінки фактичних даних, які мають відношення до обставин вчинення злочину.

Необхідно підкреслити, що лише в експертних дослідженнях, які у кримінальному провадженні є слідчими та судовими діями, використовуються можливості природничих і технічних наук Із застосуванням спеціальних знань різної спрямованості у більше ніж тисячі експертних досліджень різного спектра наукових досягнень, зокрема, в галузі відеотехніки.

Це підтверджує те, що під час кримінального провадження використовується надзвичайно широкий спектр технічних засобів, які не підлягають підрахунку. Серед них важливу роль у боротьбі зі злочинністю відіграють і відеотехнічні засоби відеозаписування.

КПК України налічує сорок одну правову норму, які регламентують

використання технічних засобів у кримінальному провадженні, із них вісімнадцять, або 44,7 %, врегульовують використання відеозапису. Це дає підставу сформулювати висновок про те, що відеозапис у системі технічних засобів є самостійним, законодавчо виділеним та врегульованим технічним приладом. Відповідно до розроблених положень науки теорії держави і права є підстави теоретичного обґрунтування правового інституту відеозапису, яким врегульована група однорідних суспільних відносин щодо використання відеозапису та відокремлених від іншої групи процесуальних норм, що врегульовують використання технічних засобів у кримінальному провадженні.

Можна визначити, що правовий інститут відеозапису – це система норм Кримінального процесуального кодексу України, міжнародно-правових актів, які врегульовують використання відеозапису і відносно відокремлені від системи норм, які регулюють використання «технічних засобів», створюючи певну групу однорідних суспільних відносин, пов’язаних між собою, та регулюють механізм забезпечення прав учасників кримінального провадження і присутніх осіб на використання відеотехнічного приладу для відеозапису процесуальних дій з метою їх об’єктивної фіксації.

До основних ознак інституту відеозапису необхідно віднести: а) наявність текстового виразу у вигляді виокремленого законодавцем терміна «відеозапис»; б) сукупність правових норм, що набули офіційного способу закріплення в окремих нормах: КПК України – гл. 2, 4, 5, 19, 20, 21, 28, 43; другого додаткового протоколу про взаємну допомогу у кримінальних справах від 8 листопада 2001 р., ратифікованого Україною 01.06.2011, Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 р., яка набула чинності для України 09.06.1998; в) це правові норми, які регулюють однорідні суспільні відносини, що зв'язані між собою як якісно самостійна та відокремлена група; г) норми права є суттєвими і самостійними, утворюють цей інститут в межах комплексної галузі права – кримінального процесу; д) регулюють окремий вид суспільних відносин і

становлять відокремлену частину в межах галузі кримінального процесуального права; ж) у них врегульовані загальні положення використання відеотехнічного засобу для проведення відеозапису як складової технічних засобів (разом 41 норма) та застосування відеозапису під час проведення процесуальних дій (18 спеціальних норм, або 44,7 %).

В інституті відеозапису виникає необхідність у створенні законодавчого поняття терміна «відеозапис» для подальшого його удосконалення в межах інституту.

Уперше у вітчизняному законодавстві термін «застосування відеозапису» з'явився у Кримінально-процесуальному кодексі України 1960 р. з внесеними змінами від 30.08.71 року та від 16.04.84 року, якими закріплювалося право представника держави – слідчого, як сторони обвинувачення, у разі необхідності, без погодження з іншими учасниками процесу використовувати його для фіксації перебігу слідчих дій.

При цьому учасники слідчої дії повідомлялися про застосування відеозапису або до початку процесуальної дії, або безпосередньо перед її виконанням, не конкретизуючи часу, протягом якого повинно було відбуватися повідомлення учасникам слідчої дії наслідків їх неповідомлення.

Не врегульовувалось важливе питання щодо забезпечення гарантії права на використання відеозапису учасником процесуальної дії як до початку її фіксації, так і під час проведення та її закінчення. Не враховувалася думка учасників процесу, за участю яких проводилася слідча дія, та тих, хто бажав бути присутнім при її проведенні (журналісти, пересічні громадяни), що давало можливість ведучому маніпулювати правовою необізнаністю як учасників процесуальної дії, так і присутніх осіб.

Після запису необхідної процесуальної дії, який відбувався окремо у двох формах – відео і звукозаписом, відеозвукозапис проглядався її учасниками. Після чого складався протокол. У деяких випадках складався протокол про використання відеозапису та окремо про хід процесуальної дії. Звідси виникали законодавчі й практичні питання щодо порядку та

необхідності складання окремого протоколу про використання відеозапису та протоколу проведення слідчої дії.

Законодавець не встановлював порядок складання протоколу чи під час проведення слідчої дії, чи після закінчення слідчої дії, повноти записування протоколу з відеострічки, порядок приєднання відеоматеріалів до кримінального провадження. А тому правозастосувачі розподілялися на тих, хто складав протоколи процесуальної дії по ходу її проведення, та на тих, хто складав протоколи після закінчення процесуальної дії з використанням відеозапису. Одні складали протоколи, у яких повністю відображався хід процесуальної дії, зафіксований відеотехнічним засобом, інші – відображали у протоколі лише основні її моменти. Відповідно до вимог тодішнього КПК носій відеоінформації визнавався лише речовим доказом.

Використання відеозапису у судовому засіданні цим законом не регламентувалося і вирішувалося на розсуд головуючого та часто містило елементи свавілля. Можливість використання відеозапису обґрунтовувалася лише на загальних підставах вітчизняного та міжнародного законодавства щодо забезпечення прав людини на право використовувати технічні засоби, зокрема відеозапис. Учасники процесу могли отримати згоду головуючого на фіксацію перебігу судового розгляду за допомогою відеозапису в залежності від його рівня культури і свідомості. Були випадки, коли суддя відмовляв учаснику судового розгляду у застосуванні відеозапису, не обґрунтовуючи своє рішення, будучи впевненим, що воно не буде оскарженим.

Незважаючи на процесуальну обмеженість застосування відеозапису з точки зору охорони прав учасників кримінального провадження, його законодавче закріплення у такому вигляді виявилося значним кроком вперед у вдосконаленні захисту прав людини щодо об’єктивної фіксації процесуальної дії як основного завдання кримінального провадження.

Слід зазначити, що сучасний стан наукових досліджень законодавчого врегулювання використання відеозапису для фіксації процесуальних дій у кримінальному провадженні матиме системний вигляд у порівнянні з

дослідженням його історичного розвитку у системі технічних засобів.

Так, «Соборное Уложение» 1649 р., джерелами якого стали Судебники 1497 и 1550 гг., Стоглав 1551 г., указані книги приказів (Разбойного, Земського), царські укази, вироки Боярскої думи, рішення земських соборів, литовське і візантійське законодавство, важливі пам'ятники права того періоду, визначаючи поняття протоколу слідчих дій, законодавчо не закріплювали додатків до нього і не мали згадки про технічні засоби взагалі, тим більше про відеозапис [129, с. 171; 255, с. 97].

Аналіз норм «Литовських статутів», «Зводу законів України», прийнятому в 1743 р. під назвою «Права, за якими судиться малоросійський народ», також не регламентували застосування будь-яких технічних засобів [129, с. 172].

Ближчий до нашого часу "Статут кримінального судочинства" «Зводу законів» Російській імперії 1864 року, новий, 16-й том якого був виданий у 1892 р. та залишався чинним законодавством аж до Великої Жовтневої соціалістичної революції, також не мав згадки про застосування технічних засобів під час попереднього і судового слідства. Проте стаття 326 цього статуту визначає, що як обізнані люди до кримінального судочинства могли бути запрошені: лікарі, фармацевти, професори, учителі, техніки, художники, ремісники, скарбничі й особи, які тривалими заняттями в будь-якій службі або частині набули особливого досвіду. Тобто, визначаючи роль обізнаних людей в різних сферах людської діяльності, законодавець передбачав їх технічну або природничу обізнаність при вирішенні необхідних спеціальних питань [268, с. 151].

Положення про судоустрій УСРР від 23 жовтня 1925 р., Артикул 12 закріплювало, що для проведення науково-технічних досліджень і надання експертизи щодо судових справ, а також проведення наукової роботи та експериментальних досліджень щодо питань кримінальної техніки і методології дослідження злочинів та дослідження особи праволомця в містах Харкові, Києві, Одесі діють інститути науково-судової експертизи, сферу

діяльності яких визначає інструкція НКЮ. Тобто, це є перша згадка щодо законодавчого регламентування застосування технічних засобів у судових провадженнях нашої країни [129, с. 173].

Отже, вивчення кримінально-процесуальних джерел минулих років свідчить про розвиток законодавчого закріплення використання у кримінальному провадженні технічних засобів взагалі і зокрема відеозапису, які поступово створювали правові та організаційні основи їх сучасного використання.

Необхідно зазначити, що вивчення зарубіжного досвіду законодавчого регламентування технічних засобів і їх складової – відеозапису у кримінальному провадженні дозволяє дійти висновку про те, що не всі кримінально-процесуальні кодекси зарубіжних країн законодавчо закріплюють застосування технічних засобів, зокрема, відеозапису. Є держави, які закріплюють їх у різних об’ємах, що свідчить або про високий рівень правової свідомості, або про недостатню увагу до цього питання з боку законодавців. На наш погляд, це питання потребує додатково фундаментального вивчення як із практичного, так і з наукового боку. Так, відсутність конкретизації та регламентації прав учасників процесуальної дії щодо застосування технічних засобів, а також відеозапису, надає простір для свавілля уповноваженим процесуальним особам досудового слідства та судового розгляду Російської Федерації. Частина 6 ст. 164 КПК РФ коротко та неоднозначно закріплює, що при провадженні слідчих дій можуть застосовуватися технічні засоби і способи виявлення, фіксації та вилучення слідів злочину і речових доказів, що не забезпечує у повній мірі прав та інтересів учасників кримінального провадження, а також і сторонніх осіб, які не мають до нього відношення (журналісти, пересічні громадяни), котрі присутні з різних причин під час досудового слідства та судового провадження, але не мають статусу учасника кримінального провадження.

Наші висновки підтверджує вчена К.О. Архіпова у дисертаційному дослідженні щодо застосування відеоконференцзв’язку у кримінальному

судочинстві Росії і зарубіжних держав. Досліджуючи це питання, вона дістає висновку про те, що зазначена стаття КПК Росії сформульована в загальному вигляді та має формальний характер і може розглядатися як додаткова або допоміжна норма, яка не визначає критерії допустимості інформації, отриманої шляхом застосування технічних засобів [10, с. 12].

У кримінально-процесуальному кодексі Республіки Білорусь застосування технічних засобів регламентують декілька норм, а ч. 1 ст. 219 цього кодексу враховує можливість, але не гарантію права учасників процесу за рішенням слідчого, особи, яка провадить дізнання, і лише при допиті – підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого або свідка на застосування відеозапису. Відеозапис може бути застосовано також на прохання підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого або свідка. Така регламентація застосування технічних засобів також викликає багато питань щодо захисту прав людини на використання відеозапису і, на наш погляд, потребує доопрацювання в напрямку дотримання прав учасників та інших осіб на використання відеозапису у кримінальному провадженні [167, с. 230].

Параграф 168-а КПК ФРГ від 01 квітня 1994 р. закріплює, що зміст протоколу слідчих дій може бути застенографовано, записано за допомогою магнітофону або зрозумілих скорочень, а технічні засоби, зокрема відеозапис, взагалі не згадуються, що викликає зацікавленість у необхідності додаткового практичного і теоретичного дослідження [162, с. 156].

КПК США використання технічних засобів не регламентує, але у ньому зафіксовано можливість застосовувати відеотелеконференції при наявності згоди обвинуваченого (с. 6 розділ 2, Правило 5.1 с. 12. розділ 3, Правило 10. Федеральні правила Кримінально-процесуального кодексу в редакції 12.04.2006 р.) [163, с.112].

КПК Канади також не регламентує застосування технічних засобів у кримінальному провадженні, але у ньому зафіксовано створення документів в електронній формі. Підписи можуть бути виконані і в електронному вигляді. Звинувачення може надати електронне розкриття матеріалів справи.

Копія обвинувачення і захисту «factums» можуть бути надані до суду на диску або електронною поштою. [161, с. 135].

Пропонуємо досвід КПК Канади щодо створення в електронній формі документів кримінального провадження впровадити у вітчизняне кримінально-процесуальне законодавство.

Відповідно до КПК України під час судового розгляду забезпечується повна фіксація судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу. Офіційним записом судового засідання є лише технічний запис, здійснений судом у порядку, передбаченому цим Кодексом. Кожен, хто присутній в залі судового засідання, може вести стенограму, робити нотатки, використовувати портативні аудіозаписуючі пристрої. Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, транслювання судового засідання по радіо і телебаченню, а також проведення звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури допускаються на підставі ухвали суду, що приймається з урахуванням думки сторін та можливості проведення таких дій без шкоди для судового розгляду. Крім того, під час досудового слідства законом гарантуються застосування технічних засобів для фіксації перебігу процесуальних дій.

У порівнянні з вищеперерахованими зарубіжними процесуальними кодексами, норми вітчизняного КПК ширше та конкретніше закріплюють права учасників кримінального провадження на використання технічних засобів, відеозапису, під час досудового слідства та судового провадження, і не лише учасникам кримінального провадження, що значно розширює можливість захисту прав людини.

У юридичній літературі відбуваються дискусії щодо допустимості технічних засобів, і зокрема відеоматеріалів, до кримінального провадження та їх процесуальної значущості як доказу, що є суттєвим чинником у загальному процесі доказування і обґрунтування питань щодо певної відповідності їх встановленим різним критеріям.

Такі вчені, як: В. Г. Гончаренко, Н. А. Селіванов, Ф. К. Діденко,

О.О. Пунда вважають, що допустимими технічними засобами у кримінальному провадженні повинні бути науково обґрунтовані засоби, спроможні забезпечити отримання достовірних результатів, тобто такі, які відповідають кримінально-процесуальним, технічним і науковим вимогам та можливості виконання поставлених процесуальних завдань.

З таким визначенням можна погодитися та зробити висновок про те, що відповідно до кримінально-процесуального кодексу доказами можуть бути будь-які фактичні дані, отримані у передбаченому законом порядку, на підставі яких уповноважена особа приймає рішення щодо обставин кримінального правопорушення. Тому у необхідних випадках для кримінального провадження це питання може і повинно вирішуватися відповідно до процедури, передбаченої процесуальним кодексом.

Враховуючи, що у діючому кримінальному кодексі відсутнє чітке визначення джерел доказу та відмежування понять «джерела доказів» і «докази», є помилковою думка деяких авторів ототожнювати їх, адже це протирічить основному принципу процесу доказування та його елементу – оцінці доказів, а не джерел доказів; а також те, що всі рішення на досудовому і судовому слідстві приймаються на підставі лише доказів [155, с.46].

На нашу думку, будь-який відеотехнічний прилад, або носій відеоінформації, який може забезпечити отримання достовірного та належного доказу, повинен бути визнаним доказом, якщо цього потребує хід кримінального провадження. Так, документом, або речовим доказом (відповідно до ознак, указаних в законі) у технічному засобі – відеокамері, відеореєстраторі, мобільному телефоні – можуть бути як самі технічні пристрої, так і записуючі пристрої (засоби) та носії необхідної інформації (матеріали), що можуть бути досліджені та оцінені у судовому засіданні або шляхом експертного дослідження.

На нашу думку, можна допустити до кримінального провадження будь-який технічний засіб, якщо він здатний вирішити необхідні для доказування питання, а також відповідає вимогам кримінально-процесуального кодексу,

адже в іншому випадку його застосування буде нелогічним і непотрібним. Звичайно, що це питання повністю залежне від рівня підготовки ведучого процесу.

Варто підкреслити, що використання відеотехнічних засобів для відеозапису, технічних засобів у кримінальному провадженні вивчалися у науковій літературі, наукових дослідженнях з точки зору їх визначення, класифікацій, рекомендацій, накопичення та розвитку криміналістичних знань, проте мало уваги приділено дослідженням необхідності визначення та процесуального значення понять, якими оперує законодавець України: «технічні засоби», «спеціальні технічні засоби», «застосування відеозапису», їх доказового значення, та необхідності законодавчого врегулювання. У кримінальному провадженні є важливою процесуальна значущість певного поняття, направленість на отримання процесуально значущих практичних результатів, тобто доказів.

Крім того, не досліджувалися питання наявності кримінально-правового визначення «спеціальних технічних засобів», що, на нашу думку, є важливим для кваліфікації кримінальних правопорушень та зрівняння однакових процесуальних і матеріальних понять, визначених відповідним законодавством.

Такі вчені, як В.К. Лисиченко, Г.І. Грамович, О.А. Кириченко, О.О. Пунда, Р.Б. Єзерський, Д.М. Тимчишин, А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський, Я.В. Кузьмічов, Ж.В. Удовенко, С.В. Жільченко, С.С. Паламарчук у прикладних та фундаментальних дослідженнях ототожнюють поняття «технічний засіб» з поняттям «науково-технічний засіб». При цьому підтверджуючи, що вони відрізняються між собою лише внеском науки у його винахід, при цьому не враховуючи велику питому вагу саме «технічних засобів», тобто таких, що винайдені без наукового внеску.

Аналіз норм КПК, які врегульовують використання технічних засобів і їх складової – відеозапису, підтверджує, що сучасне кримінально-процесуальне законодавство використовує поняття «технічні засоби» та

«спеціальні технічні засоби», оминаючи поняття «криміналістична техніка», «науково-технічні засоби», «технічні засоби широкого вжитку», і тому, на наше переконання, при здійсненні кримінального провадження, прикладних та фундаментальних наукових досліджень необхідно вживати термін саме «технічні засоби».

Відомо, що значна доля «технічних засобів» створювалася протягом певного історичного періоду за допомогою емпіричних знань, але використовуються вони і в наш високотехнологічний час. І тому законодавець слушно використовує у КПК України термін «технічні засоби» як більш об'ємне поняття, яке охоплює інші, такі як: «науково-технічні засоби», «криміналістична техніка», «техніка широкого вжитку», «спеціальні технічні засоби».

Досліджено, що у науці використовуються два поняття: «технічні» (більш давнє) і «науково-технічні» (сучасне), тобто назва відрізняється між собою внеском науки у їх винахід. Велика кількість із них, створених за допомогою емпіричних знань, використовується і в наш час, наприклад, техніка медицини, але переважна більшість створювалася за допомогою наукового прогресу і приставка «науково» підкреслює внесок науки в розвиток конкретного технічного засобу, який застосовується в кримінальному процесі і відповідає його сучасному стану.

Враховуючи, що наукові знання можуть бути емпіричними, отриманими на основі досвіду або спостереження, та теоретичними, отриманими на основі аналізу абстрактних моделей, аналогій, можна стверджувати, що і науково-технічні засоби, і технічні засоби створені із застосуванням різного рівня наукових знань.

М. Д. Тимчишин визначає криміналістичну техніку як технічні засоби, розроблені системою наукових положень і розроблених на їхній основі прийомів і методик, призначених для збирання, дослідження й використання доказів та інших заходів розкриття, розслідування та попередження злочинів [261, с. 199]. Хоча, з нашої точки зору, повинно бути навпаки.

Змістовною ознакою технічного засобу є його можливість бути корисним для юридичного дослідження природничих чи технічних питань, пов'язаних з відшуковуванням, фіксацією, збиранням, перевіркою, оцінкою доказів та фіксації перебігу процесуальних дій під час кримінального провадження.

Отже, законодавчо закріплене поняття «технічні засоби» визначається вченими як складова характеристики криміналістичної техніки, науково-технічних засобів, що протирічить діючому КПК України. Крім того, якщо в теорії допускаються визначення в залежності від напрямку юридичної дискусії, то в практичній та законодавчій діяльності більш слушним буде застосовувати терміни, встановлені у Законі.

У практичній діяльності не обговорюється питання необхідності законодавчого визначення поняття технічного засобу, адже саме поняття не має процесуальних значень, наслідків у момент застосування. Це підтверджує і опитування 276 слідчих Національної поліції та прокуратури, 100 % яких вважають, що технічний засіб повинен допомогти їм дослідити обставини, які підлягають доказуванню. А як він буде називатися – технічним чи науково-технічним – не має для них значення. Притримуючись норм КПК України, пропонують вживати термін, указаний законодавцем, тобто технічний засіб.

Доказування ставить питання лише про можливість науково-технічних досягнень, його рівня об'єктивності отримання результату, вивчення конкретного явища, необхідного для дослідження кримінального правопорушення, але традиційно в юридичній літературі дослідники роблять спроби дати визначення цьому поняттю та вносять пропозиції для внесення змін до кримінально-процесуального кодексу, і це є корисним, але лише для розвитку вітчизняної юридичної думки.

Погоджуючись з існуючими різними науковими визначеннями понять: «науково-технічні засоби», «криміналістична техніка», враховуючи велику кількість норм, що регламентують у сучасному Кримінальному

процесуальному кодексі застосування власне поняття «технічні засоби», з метою уникнення плутанини щодо тлумачення останнього та більш чіткого визначення кримінально-процесуального значення цього поняття і однозначного наукового та практичного тлумачення, пропонуємо внести визначення поняття «технічні засоби» в п. 27 ст. 3 першої глави КПК України у такій редакції: «Технічні засоби – це будь-які технічні конструкції (науково-технічні, загального вжитку, криміналістичні, спеціальні) які можуть допомогти ведучому кримінального провадження об'єктивно дослідити та встановити обставини вчиненого кримінального правопорушення».

Необхідно також підкреслити, що законодавець вживає такі конструкції: «за допомогою технічних засобів», «використання технічних засобів», «застосування технічних засобів». У КПК України, міжнародних правових актах, у науковому та практичному середовищах існує різний підхід до їх вживання.

Так, КПК України встановлює, що під час судового розгляду забезпечується повне фіксування судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу. «Офіційним записом судового засідання є лише технічний запис, здійснений судом у порядку, передбаченому цим Кодексом» (ч. 5 ст. 27 КПК України).

За необхідності здійснюється фіксування наявності чи відсутності на тілі особи, яка підлягає освідуванню, слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет шляхом фотографування, відеозапису чи інших технічних засобів (ч. 4 ст. 241 КПК України).

Протоколи щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів (ч. 1 ст. 256 КПК України).

Таким чином, в наявних 41-ї норми КПК України, які врегульовують використання технічних засобів, використано такі конструкції: за допомогою технічних засобів – 9 разів або 21,9 %; за допомогою використання технічних

засобів – 4 рази, або 10 %; застосування технічних засобів – 4 рази, або 10 %; без цих приставок – 8 разів, або 19,5 %.

Відповідно до положень Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 8 листопада 2001 р., ратифікованого Україною із заявами та застереженнями, Законом № 3449-VI від 01.06.2011 вживається термін «за допомогою відеоконференції» [83, ст. 9].

Згідно арт. 71 Швейцарського КПК від 5 жовтня 2007 р. станом на 1 липня 2014 р. не допускається використовувати відеозапис або аудіозапис у приміщенні суду або робити такі записи процесуальних дій, що проводяться за межами розташування суду [157 с. 67].

Відповідно до арт. 77 ч. 5 bis цього кодексу, якщо експертиза під час слухань записується за допомогою технічних засобів, суд може обійтися без читання стенограми [157 с. 68].

Згідно з ч. 5 ст. 139, ч. 1 ст. 140 КПК Латвії від 25 квітня 2005 р. зі змінами від 28 вересня 2005 р. слідча дія може бути виконана з використанням технічних засобів у порядку, встановленому статтею 140 діючого Закону. Особа, що спрямовує процес, може проводити процесуальну дію з використанням технічних засобів (телеконференція, відеоконференція), якщо цього вимагають інтереси кримінального процесу [157 с. 68].

У ч. 6 ст. 164 КПК Російської Федерації визначено, що при провадженні слідчих дій можуть застосовуватися технічні засоби і способи виявлення, фіксації та вилучення слідів злочину і речових доказів [164, с. 59]. Протокол судового засідання може бути написаний від руки, або надрукований на машинці, або виготовлений з використанням комп’ютера. Для забезпечення повноти протоколу при його веденні можуть бути використані стенографування, а також технічні засоби [164, с. 561].

Різним є і наукове тлумачення цих термінів. Так, В.І. Галаган вважає, що необхідно вживати термін «використання технічних засобів», О.О. Пунда, Грамович Г.І. та інші вживають термін «застосування науково-технічних

засобів».

Узагальнюючи викладене, можна дійти висновку, що найчастіше вживається термін «за допомогою технічних засобів» і тому, на нашу думку, необхідно його вживати та впроваджувати в теорію і практику, щоб уникати плутанини у термінології.

У науковому юридичному середовищі відбуваються також теоретичні дискусії з приводу класифікації технічних засобів.

На нашу думку, різні підходи до класифікації науково-технічних засобів серед науковців правильно та об'ємно охоплюють систему технічних засобів. Узагальнюючи існуючі напрямки розподілу технічних засобів, пропонуємо розподілити їх на технічні засоби збирання доказів, фіксації перебігу процесуальних та оперативних дій (спеціальні технічні засоби) досудового слідства і судового провадження.

Прикладом неоднозначної термінології у кримінально-процесуальній, кримінально-правовій науках та відповідних кодексах України є вживання термінів: «Спеціальні технічні засоби», «Спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації», «Спеціальні технічні засоби для спостереження».

Кримінально-процесуальний кодекс України закріплює використання спеціальних технічних засобів для пошуку, фіксації і перевірки під час досудового розслідування тяжкого та особливо тяжкого злочину відомостей про особу та її поведінку або тих, із ким ця особа контактує, або певної речі чи місця у публічно доступних місцях має проводитися візуальне спостереження за зазначеними об'єктами або візуальне спостереження з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження (ч. 1 ст. 269).

Відсутність єдиного законодавчого тлумачення важливого процесуального терміна, на нашу думку, суттєво впливає як на рівень достовірності встановлення доказів, так і на стан захисту прав людини, а також на існування єдиної термінології у науці кримінального процесу.

Звертаючись до матеріального кримінального права, ми з'ясували що у ньому також законодавчо не врегульовано дане поняття, а в юридичній літературі існують різні погляди щодо його тлумачення.

Так, кримінальним кодексом України встановлена відповідальність за контрабанду спеціальних технічних засобів (ст. 201) та незаконне використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації (ст. 359).

В обох випадках законодавець не надає чіткого роз'яснення, що саме слід вважати спеціальним технічним засобом. Відсутня примітка щодо визначення даного поняття, незважаючи на те, що вони складають основу об'єктивної сторони зазначених злочинів, а це, в свою чергу, впливає на кваліфікацію злочинів, призначення покарання та в кінцевому результаті на долю людини.

Так, вивчені 26 обвинувальних вироків з Єдиного державного реєстру судових рішень України підтверджують те, що суди, встановлюючи ознаки «спеціального технічного засобу», спираються не на його правове визначення, а на висновок експерта СБУ, не вникаючи у сутність методичної розробки проведення даного виду експертиз, що викликає обґрунтовані сумніви у законності прийняття всіх вивчених вироків [91]. На нашу думку, такі вироки можуть бути скасовані відповідними судовими інстанціями.

Наш висновок підтверджує повідомлення в мережі Інтернет прес-служби Харківського СБУ від 18 серпня 2015 р. про перекриття каналу контрабанди спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації. Відеокамери та мікрофони були закамуфльовані під звичайні побутові предмети: авторучки, брелоки, годинник, GSM-закладки та ін. 55-річний харків'янин незаконно отримував обладнання з-за кордону і реалізовував його, в тому числі і через мережу Інтернет [280].

За висновками фахівців, обладнання належить до спеціальних технічних засобів негласного зняття інформації, застосування яких дозволено тільки оперативним підрозділам правоохоронних органів з дозволу суду.

За цим фактом розпочато кримінальне провадження за ст. 201 (контрабанда), ст. 359 (незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації) Кримінального кодексу України.

Враховуючи відсутність законодавчого роз'яснення цього терміна у Кримінальному процесуальному кодексі України, Кримінальному кодексі України, ми звернулись до доктринальних поглядів щодо визначення поняття «спеціальні технічні засоби».

Так, М.І. Скриганюк визначає спеціальну криміналістичну техніку оперативно-розшукової діяльності як сукупність особливих за своєю конструкцією і призначення приладів, пристроїв, речовин, що застосовуються з метою збирання, виявлення, таємничого приймання інформації про ознаки злочину і осіб, що його вчинили [253, с. 36].

У коментарі до кримінального процесуального кодексу України під редакцією В.Я. Тація відсутнє тлумачення визначення поняття спеціальних технічних засобів [156, с. 254].

О.Б. Боднар зареєструвала у Верховній Раді України законопроект за № 10299 від 03.04.2012 « Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконні збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації», у якому визначено, що спеціальні технічні засоби – це технічні засоби, устаткування, апаратура, прилади, пристрої, препарати та інші вироби, вироблені заводським способом (у тому числі іноземного виробництва), спеціально створені, розроблені, модернізовані, запрограмовані для виконання завдань негласного отримання інформації під час здійснення оперативно-розшукової діяльності у встановленому порядку [216].

Доповнюючи визначення вчених, зазначимо, що вони можуть бути вироблені будь-яким способом, а не лише у заводських умовах. Адже, вони повинні вирішувати основне питання – отримання інформації негласним способом.

Отже, єдиного тлумачення поняття терміна «спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації» не існує як у процесуальному праві, так і у матеріальному, що є неприпустимим для практики і неприйнятним для теорії.

Нами доведено необхідність використання єдиного поняття «спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації» як технічні засоби, винайдені або виготовлені будь-яким способом спеціально для виконання завдань з негласного отримання інформації під час здійснення негласних слідчих (розшукових) дій або оперативно-розшукової діяльності, а також приватними особами у встановленому законом порядку. Пропонуємо законодавче закріплення наведеного визначення як примітки до Кримінального процесуального кодексу України (ст. 269 КПК). А також пропонуємо внести цю примітку до ст. 201, 359 Кримінального кодексу України, що суттєво вплине на вирішення питань кваліфікації даного виду злочинів.

Є важливим питанням відмежування широкого спектру направлень технічних приладів, залучених до проведення кримінального процесуального доказування, з різних сфер господарювання країни, від технічних засобів суто криміналістичного напрямку.

Серед таких приладів необхідно виділити «детектор брехні», з приводу якого у юридичному середовищі законодавців, науковців, практиків відбуваються дискусії щодо того, чи належить він до системи «технічних засобів», чи він є медичним приладом широкого вжитку, оскільки використовується не лише у кримінальному провадженні.

Юридичну спільноту напрямку кримінального процесу зацікавлює можливість поліграфа визначити рівень правдивості показань особи та отримати за його допомогою достовірні, допустимі докази, а також необхідність його окремого законодавчого врегулювання. Ці проблеми викликали інтерес у автора та стали предметом вивчення для проведення порівняльного дослідження.

Спираючись на наше визначення поняття технічних засобів, якими можуть бути будь-які технічні прилади, котрі відповідно до КПК використовуються ведучими кримінального процесу для отримання доказу у справі, можна стверджувати, що «детектор брехні» призначений для встановлення деяких вихідних даних фізичного стану особи, за допомогою яких спеціаліст-психолог встановлює правдивість показань особи.

Поліграф є сучасним досягненням світового науково-технічного прогресу, визнаним вітчизняними юридичними колами приладом, який застосовується в різних сферах державного управління, народного господарства, підтверджуючи достатній рівень його законодавчого врегулювання, і як різновид психофізіологічної апаратури являє собою комплексну багатоканальну апаратну методику реєстрації змін психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред’явлення за спеціальною схемою певних психологічних стимулів. Аналіз інформації, отриманої від дослідження фізичного стану людини в процесі опитування за допомогою поліграфа дає змогу одержувати необхідну орієнтувальну інформацію та виявляти ту, яку людина приховує [237, с. 43].

Відповідно до тлумачення словника іншомовних слів це багатоканальний осцилограф, який проводить одночасний запис показників кров'яного тиску, дихання, рухових реакцій, а також робить електрокардіограму тощо [168, с. 74].

Остання назва «поліграф» більш об’єктивно відображала сутність встановлення правдивості показань за допомогою фізіологічних досліджень організму особи і поступово завоювала право на широке використання в літературі кінця XX ст. [237, с. 45].

Із тлумачень поняття «поліграф» із різних джерел випливає, що це медичний прилад, призначений зафіксувати різні параметри фізіологічного функціонування організму людини, на основі яких спеціалісти-психофізики встановлюють психологічний стан особи та роблять висновки щодо наявності прихованої інформації в особи.

Важливе місце поліграфа у вітчизняній юридичній літературі, практиці обумовлене його розповсюдженням і впровадженням в народному господарстві за допомогою підвідомчих актів завдяки нібито належному рівню його можливості проникнути у психологію людини для виявлення приховуваної інформації у конкретної особи. Наприклад, наказ МВС України від 28.07.2004 № 842 (зареєстрований у Мін'юсті України 27.10.2004 № 1365/9964) "Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України".

Застосуванню поліграфа у кримінальному провадженні приділяли увагу такі вчені: В.В. Бірюков, В.І. Галаган, В.В. Коваленко, Т.В. Михальчук, О.І. Мотлях, С.С. Паламарчук, О.О. Пунда, В.П. Цимбал, В.Г. Хахановський, Л.Д. Удалова та ін. Проте, на наш погляд, мало приділялася увага дослідженням вітчизняної судової практики щодо використання поліграфа, об'єктивності висновку, отриманого за допомогою його використання, науковості та обґрунтованості методики дослідження і аналізу результатів та оцінки їх як доказу відповідно до вимог кримінального процесуального закону.

О.І. Мотлях погоджується з спробами науковців-процесуалістів та криміналістів віднести поліграф до криміналістичних технічних засобів, що забезпечують розкриття та розслідування злочинів, та вважає, що хоча поліграф належить до медичних приладів, він може бути криміналістичним науково-технічним засобом у кримінальному провадженні [241, с. 45].

Деякі автори вважають поліграф технічним криміналістичним засобом, призначеним для здійснення психофізіологічних досліджень поліграфологом в цілях розкриття, розслідування та судового розгляду злочинів.

На нашу думку, поліграфологом є особа, яка забезпечує технічне обслуговування даного пристрою, а висновок на підставі отриманих даних фізичного стану особи повинен давати психолог. Тому що така юридична практика протирічить розробленим та затвердженим методикам і обґрунтуванням існуючої психофізичної експертизи, яка може проводитися

відповідними спеціалістами.

Інші стверджують, що поліграф є засобом для проведення психофізичного дослідження та експертного висновку з описанням процесу проходження даної процедури та отриманих результатів дослідження, але не вказують на ступінь об'єктивної можливості висновку на підставі отриманих результатів, адже це є основним питанням спроможності експертного висновку стати доказом.

Є прагнення закріпити використання поліграфа законодавчо. Так, на розгляді у Верховній Раді України знаходиться зареєстрований законопроект Г.Г. Москаля від 12.03.2013 № 2521 про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні) з пропозицією визнати його особливим різновидом втручання у приватне спілкування (життя), що є сумнівним твердженням, та закріпити дослідження за допомогою поліграфа психофізіологічною експертизою, яка проводиться експертами відповідної кваліфікації за науково обґрунтованими методиками [237, с. 56].

Очевидно, що прагнення законодавчо закріпити використання поліграфа у Кримінальному процесуальному кодексі України є необґрунтованим тому, що вітчизняне законодавство повністю забезпечує можливість його використання.

На нашу думку, якщо абстрагуватись від кола існуючих теоретичних та практичних суперечок навколо використання поліграфа у кримінальному провадженні, достатньо лише дотримуватись ч. 2 ст. 28 Конституції України, яка закріплює вільну згоди людини на медичне обстеження, ст. 242-243 КПК України щодо підстав проведення експертизи та порядку залучення експерта, ст. 7, 9, 10 Закону України "Про судову експертизу", які регулюють вимоги до належного рівня кваліфікації судових експертів і не потребують додаткового врегулювання.

Вивчення вироків із Єдиного державного реєстру судових рішень України дає підстави стверджувати про те, що на основі сучасної

законодавчої бази у вітчизняному кримінальному провадженні (досудовому слідстві і судовому провадженні) поліграф успішно використовується при проведенні психофізичної експертизи або отриманні висновку спеціаліста-поліграфолога.

Так, аналіз наявних у реєстрі 21-го вироків, постановлених судами різних інстанцій протягом 2005-2013 рр. свідчить, що динаміка застосування поліграфа у кримінальному провадженні невпинно зростає. У семи випадках (33 %) справ призначалася судова психофізіологічна експертиза, результати якої оцінені та використані судом в обвинувальному висновку як доказ наявності у особи прихованої, або скритої, інформації щодо обставин злочину, у 8 випадках (38 %) справ суд оцінював висновки спеціалістів-поліграфологів і половину із них визнав недопустимими. Чотири особи (20 % справ) не приховували інформації та визнали свої злочинні дії. У шести випадках (30 %) справ процесуально підтверджена добровільна участь особи у дослідженні за допомогою поліграфа. Заявлене одне клопотання адвоката про дослідження за допомогою поліграфа, відхилене судом як необґрунтоване. Рівень вірогідності та об’єктивності висновків психофізичної експертизи та спеціалістів-поліграфологів слідчими та суддями не досліджувався і не зазначався у вироках [94].

Отже, пропозиції про окреме, додаткове законодавче врегулювання у кримінальному провадженні психофізичної експертизи спростовує сама практика застосування поліграфа та наведена вище законодавча база.

Тому поліграф є медичним приладом, призначеним для встановлення фізичних даних особи, що використовуються для встановлення рівня правдивості пояснень, показань особи і на рівні великої кількості різновидів технічних приладів може бути технічним засобом у кримінальному провадженні.

Отже, нами проаналізовано рівень вітчизняного законодавчого забезпечення відеозапису у системі норм, що регулюють використання технічних засобів у кримінальному провадженні України та обґрунтовано

необхідність визнання правового інституту відеозапису як системи норм кримінального процесуального кодексу України та міжнародно-правових актів, які відносно відокремлені від системи норм технічних засобів, але пов'язані між собою і регулюють певну групу однорідних суспільних відносин щодо механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження та інших присутніх осіб на забезпечення об'єктивного кримінального провадження.

З метою введення у кримінальному провадженні єдиної термінології обґрунтовано авторське визначення та необхідність законодавчого закріплення визначення терміна «технічні засоби» як важливого чинника у доказуванні кримінальних правопорушень, а також запропоновано доповнити п. 27 ст. 3 КПК України таким положенням: «Технічні засоби – це будь-які технічні прилади, конструкції, обладнання, устаткування (науково-технічні, загального вжитку, криміналістичні, спеціальні), за допомогою яких ведучий кримінального провадження зможе об'єктивно дослідити та встановити обставини вчиненого кримінального правопорушення».

Проведено порівняльне дослідження законодавчого врегулювання використання відеозапису у ряді зарубіжних країн та зроблено висновок, що норми вітчизняного КПК ширше та конкретніше закріплюють права учасників кримінального провадження на використання технічних засобів, відеозапису у кримінальному провадженні, і не лише учасниками кримінального провадження, а й присутніми особами, що значно розширює можливість захисту прав людини.

Надано авторське бачення критеріїв допустимості технічних засобів, і зокрема відеоматеріалів, до кримінального провадження та їх процесуальної значущості, які полягають в тому, що будь-який відеотехнічний засіб або носій відеоінформації можуть бути визнані джерелами доказів (речовим доказом або документом), а потім і доказами, якщо цього потребує хід кримінального провадження.

Запропоновано у кримінальному процесі та кримінальному праві

ввести єдиний термін – «спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації» і надати його визначення у такій редакції: це технічні засоби, винайдені, або виготовлені та стандартизовані спеціально для виконання завдань з негласного отримання інформації під час здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукової діяльності, або в приватних інтересах у встановленому законом порядку – та внести його як примітку до ст. 269 КПК України та ст. 201, 359 КК України.

Проведено відмежування широкого спектру направлень технічних приладів широкого вжитку, залучених до проведення кримінального процесуального доказування від технічних засобів суто криміналістичного напрямку. Визначено, що поліграф за своїм призначенням є медичним приладом, який встановлює деякі фізіологічні дані людини, на підставі яких психолог робить висновок про наявність прихованої інформації у людини.

Надано авторське бачення класифікації технічних засобів та запропоновано розподілити їх на технічні засоби збирання доказів, фіксації перебігу процесуальних та оперативних дій (спеціальні технічні засоби) досудового слідства і судового провадження.

Запропоновано використати зарубіжний досвід КПК Канади щодо використання технічних засобів у кримінальному провадженні та ввести у вітчизняне кримінально-процесуальне законодавство електронне кримінальне провадження.

1.2. Поняття та доказове значення відеозапису як механізму забезпечення права учасників на об’єктивне кримінальне провадження

Дослідження у кримінальному процесуальному законодавстві терміна «відеозапис» свідчить про те, що у минулому та діючому КПК України, інших вітчизняних процесуальних галузях права, у системі міжнародного права законодавець не визначав його процесуальний та технічний зміст.

Процесуальний зміст його має бути відображений в ознаках можливості фіксувати процесуальні дії та можливості бути механізмом забезпечення права людини на отримання об'єктивного кримінального провадження і речовим доказом або документом в залежності від наявності цих ознак, визначених законом.

Технічний зміст має характеризувати його основні відео-, звукозаписуючі технічні складові та можливості стати у майбутньому доказом для кримінального провадження.

Законодавець, вживаючи термін «відеозапис», не врахував, що він отримується за допомогою відеотехнічного приладу, який і фіксує відеоінформацію, і здійснює запис звукоінформації. І тому інша частина цього терміна повинна була б відобразити звукозапис.

Практики, знаючи реальні можливості відеотехнічних приладів, не замислювались над їхнім технічним та процесуальним змістом і використовували термін «відеозапис» як складову відеотехнічного засобу та його наслідків використання – відеозвукозапису на користь доказування кримінальних правопорушень.

Вивчення 48 кримінальних проваджень, у яких процесуальні дії проводилися за допомогою відеозапису, свідчить про те, що у всіх випадках (тобто 100 %) вони починалися з фіксації даних відеотехнічного засобу, яким здійснювався відеозапис, оминаючи іншу його складову – звукозаписування.

У теорії деякі вчені визначають його як судовий відеозапис. Але тут виникає питання, як називати відеозапис, використаний на досудовому слідстві, у цивільному процесі до відкриття судового провадження, у адміністративному процесі – до моменту виявлення адміністративного правопорушення та відкриття справи про адміністративне правопорушення.

У науковій літературі і практиці, законотворчому середовищі відеозапис знаходить своє розуміння як категорія «судовий відеозапис», «застосування відеозапису», «використання відеозапису», «за допомогою відеозапису», яка нібито не потребує пояснень, що, на нашу думку, є

помилковим.

Отже, з точки зору доказування, речовим доказом або документом є лише відеоінформація, а звукоінформація під час її отримання нібито відсутня. Хоча всі 25 наявних вітчизняних методик дослідження відеоматеріалів націлені на дослідження відео та звукоінформації.

У випадку використання відеотехнічного приладу мова йде про його можливість фіксувати, зберігати, переносити, передавати не лише відеоінформацію, а й звукоінформацію, яка може бути ефективно використаною для фіксації процесуальних дій досудового слідства та судового провадження.

Тобто, законодавче закріплення терміна «відеозапис» передбачало використання відеотехнічного приладу, який може фіксувати як відеоінформацію, так і звукоінформацію.

На нашу думку, викликаний традиційно сталим відношенням протягом тривалого часу законодавців та науковців, практиків до терміна «відеозапис» як до використання відеотехнічного приладу, при наявності якого можна успішно отримати відео та звукоінформацію під час проведення процесуальної дії у кримінальному провадженні чи зафіксувати юридичний факт пересічною особою.

Тому є потреба уточнення терміна «відеозапис», який не враховує саме ознаку звукозапису – важливої технічної складової, що не в повній мірі відображає процесуально-доказову значущість результату роботи відеотехнічного приладу та його носія інформації. А це є важливим моментом для об’єктивного встановлення та фіксації доказової бази, у яку входить не лише відеоінформація, а й звукова інформація.

Можливості фіксувати, зберігати та переносити відео- та звукоінформацію у правозастосувачів виникають ще з початку використання відеотехнічного приладу. Він також може стати предметом експертного дослідження для його ідентифікації та підтвердження створювати і зберігати необхідну для кримінального провадження інформацію.

Враховуючи, що поняття «відеозапис» не визначено у вітчизняному та зарубіжному кримінально-процесуальному законодавстві, звернемося до доктринального (наукового) його тлумачення.

В. Ю. Шепітько визначає судовий відеозапис як систему видів, методів та прийомів зйомки, які застосовуються при проведенні слідчих і судових дій, оперативно-розшукових заходів і судових експертиз з метою розслідування злочинів та надання суду наочного доказового матеріалу [147, с. 45].

А такі вчені, як: А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський, Я.В. Кузьмічов, Ж.В. Удовенко, С.В. Хільченко вважають, що судовий відеозапис – це система наукових положень, технічних засобів, методів і прийомів, що використовуються при виготовленні, демонстрації і збереженні відеофільмів з метою попередження, виявлення, розслідування, розкриття злочинів та розгляду кримінальних справ у суді [146, с. 12].

Вільна енциклопедія визначає термін відео (від лат. video — дивлюся, бачу) як широкий спектр технологій запису, обробки, передачі, зберігання й відтворення візуального і аудіовізуального матеріалу на моніторах. У побутовому значенні відео означає відеоматеріал, телесигнал або кінофільм, записаний на фізичному носії (відеокасеті, відеодиску, флешці) [45, с. 1].

Відповідно до п. 3.1 єдиного існуючого нормативного акту – Державного стандарту «Записування і відтворення інформації: Терміни та визначення». ДСТУ 2737-94, затвердженого і введеного в дію наказом Держстандарту України №220 від 31.08.1994, записування інформації – це процес перетворення сигналів інформації у просторову зміну фізичних характеристик або форми носія запису з метою збереження та подальшого відтворення записаної інформації [181, с. 11].

В залежності від системи записування утворюють видові поняття «носій магнітного запису», «носій механічного запису», «носій оптичного запису», «носій фотографічного запису», «носій електростатичного запису». Залежно від форми носія (стрічка, лист, карта, барабан, диск, жетон,

манжета) згідно з системою записування утворюють видові поняття, наприклад, «магнітна стрічка», «магнітний барабан», «оптичний диск», «механічний диск» [181, с. 12].

Сигналограма – це носій запису, що містить сигнали записаної інформації. Сигналограма-оригінал – це сигналограма, яку одержують у результаті записування сигналу, що надійшов із першоджерела [181, с. 12].

Відеозаписування – записування сигналів зображення, звукозаписування – записування сигналів звуку; одночасне записування сигналів зображення та звуку є відеозвукозаписуванням [181, с. 14].

Відеомагнітофон – пристрій, призначений для записування і (чи) відтворення відео- та звукових сигналів на магнітній стрічці.

Відеорядок (запису, відтворення, стирання) – це рядок запису (відтворення, стирання) на носієві запису чи відеограми, на який записують або з якого відтворюють чи стирають сигнал зображення [181, с. 98].

Система записування (відтворення, стирання) – сукупність різних способів записування (відтворення, стирання) та використовуваних елементів записування (відтворення, стирання), що мають спільну сутність основних фізичних процесів взаємодії головки записування з носієм запису (головки відтворення, стирання з сигналограмою).

На сьогодні використовують магнітну, механічну, оптичну, фотографічну, електростатичну системи записування; магнітну, механічну, оптичну, електростатичну системи відтворення; магнітну, оптичну та теплову системи стирання.

У разі комбінації використовуваних принципів взаємодії та елементів записування (відтворення, стирання) утворюють відповідні поняття наприклад, магнітооптична система записування [134, с. 10].

Перераховані основні технічні визначення нададуть можливість слідчому прокурору, слідчому судді, судді професіонально визначитися, які технічні можливості має відеоприлад, що необхідно приєднувати як речовий доказ чи документ до справи (відеоприлад або носій інформації), з метою їх

дослідження і оцінення як джерела доказу та встановлення у судовому провадженні допустимого, належного та достовірного доказу.

Крім того, при проведенні експертних досліджень можуть виникати питання дотримання державних стандартів при виробленні технічного приладу або його певних частин щодо можливості ними записувати, утримувати, стирати, компонувати, передавати інформацію.

Отже, враховуючи технічні аспекти відеозвукозаписування та процесуальні вимоги КПК України, очевидна необхідність законодавчої заміни терміна «відеозапис» на термін «відеозвукозаписування» з таким визначенням: це використання відповідно до вимог КПК України приладу, пристрою, призначеного для записування відео- та звукових сигналів на сигналограму, що надходять із першоджерела для встановлення та зберігання необхідних для відтворення та дослідження об'єктивних фактичних даних у кримінальному провадженні.

Звідси можна дійти висновку про те, що у аналізованій сфері термін «відеозвукозаписування» буде точніше виражати його процесуальну та технічну суть і охоплювати собою комплекс технічних засобів різного направлення відео- та звукозаписування, які забезпечують відеозвукофіксацію, збереження відеоінформації, що має відношення до кримінального провадження. На підставі цього пропонується у ч. 1 ст. 3 КПК України додати п. 28 з визначенням терміна «відеозвукозаписування».

Законодавча зміна терміна «відеозапис» на «відеозвукозаписування» дозволить точніше виражати суть технічного процесу при фіксації процесуальної дії та встановить одноманітність термінології і унормує цей термін, що є важливим для кримінального процесуального доказування.

Термін «відеозвукозаписування» використовується також у науково обґрунтованих зареєстрованих у Реєстрі судових експертиз України методичних розробок проведення експертних досліджень відеоматеріалів.

Використання цього термін підтверджує і міжнародна законодавча практика. Так, у КПК Латвії, Швейцарії відеозапис і звукозапис мають

окреме змістовне навантаження та відповідно врегульовані та використовуються у практичній діяльності.

Відомо, що кримінально-процесуальне використання відеозапису є значущим для доказування, по-перше, з точки зору об’єктивності фіксації перебігу подій, які підлягають дослідженню, по-друге, воно виключає повністю різні зловживання з боку будь-кого із учасників (переробка матеріалів справи в зацікавленому напрямку), по-третє – захищає представника державних органів від різних утисків зацікавлених осіб різних рангів, спокус на зловживання посадових осіб, причетних до конкретного процесу, по-четверте – відеоінформація, яка отримується, фіксується і зберігається шляхом застосування відеотехнічного пристрою, є найбільш достовірною, об'єктивною, зручною для використання, і п’яте – вона є механізмом забезпечення права учасників кримінального провадження на об’єктивне досудове слідство та судове провадження.

Останній пункт не зустрічається в юридичній літературі, але він є важливим із процесуально-правової точки зору, адже завдяки можливості об’єктивної фіксації перебігу процесуальної дії відеозапис фактично надає можливість учаснику кримінального провадження добиватися об’єктивного розслідування та судового провадження.

Автор є свідком розгубленості деяких ведучих кримінального провадження (слідчих, суддів), коли стає питання розгляду можливості фіксування процесуальної дії за допомогою відеозапису. Адже до цього необхідно бути готовим як теоретично, так і практично та морально. В даному випадку якраз і забезпечується об’єктивна фіксація перебігу процесуальної дії і в подальшому – результат кримінального провадження.

Отже, вирішуючи питання щодо використання відеозапису як технічного засобу, учасники кримінального провадження вирішують і інше питання про право людини на отримання об’єктивного результату досудового слідства та судового провадження.

У сучасній юридичній літературі законодавче забезпечення

використання відеозапису як механізму забезпечення права людини на об'єктивне кримінальне провадження майже не досліджено. Увага дослідників зосереджена переважно на дослідженні питання щодо використання відеозапису як технічного запису. Тому завданням автора є вивчити використання відеозапису з точки зору процесуально-правового механізму забезпечення права особи на об'єктивну фіксацію процесуальної дії під час кримінального провадження.

Вміле використання відеотехнічного пристрою сприяє високоякісній фіксації, зберіганню та використанню відеоінформації, яка суттєво допомагає правозастосовувачам досягнути істини при встановленні обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні.

Є актуальним висновок С.С. Чернявського про те, що активне входження України у світовий інформаційний простір сприяло бурхливому розвиткові комунікаційних технологій, формуванню глобальних комп'ютерних мереж, зростанню індустрії апаратного та програмного забезпечення, комп'ютерізації усіх галузей економіки та повсякденного життя кожної людини та зумовило творчий характер сучасної злочинності, що примушує державу широко використовувати науково-технічні досягнення людства у кримінальному провадженні [290, с. 384].

Слід підкреслити, що за відносно невеликий історичний період сучасний кримінально-процесуальний кодекс України значно змінився в напрямку регламентування використання відеозапису як складової технічних засобів, що є процесуально значно вагомішим за законодавче врегулювання цього ж питання у недалекому минулому нашої держави та у порівнянні з кримінально-процесуальними законами інших держав. Ці чинники підтверджують значний кримінально-процесуальний прогрес не тільки європейського, а й світового рівня, і особливо в напрямку захисту особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Правовою підставою використання відеозапису у кримінальному

провадженні є: Конституція України, КПК України, закони України: «Про судоустрій і статус суддів», «Про прокуратуру», «Про судову експертизу», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про національну поліцію», "Про розвідувальні органи України", "Про Державну прикордонну службу України", "Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб", "Про державну податкову службу в Україні", «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», Положення про Державну пенітенціарну службу України, закони, положення яких стосуються кримінального провадження та які повинні відповідати кримінально-процесуальному кодексу, міжнародні договори з питань правової допомоги у кримінальних провадженнях, учасником яких є Україна, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, рішення КСУ, у яких дається офіційне тлумачення окремих норм, що регулюють кримінальну процесуальну діяльність, рішення Європейського суду з прав людини, що стосується кримінально-процесуальної практики України.

Досліджуючи забезпечення права учасника кримінального процесу на використання відеозапису з метою досягнення об’єктивного кримінального провадження, встановлено, що лише в трьох відсотках справ кримінального провадження використовувався відеозапис. Опитування слідчих, слідчих суддів, суддів, прокурорів, адвокатів, викладачів, студентів, курсантів протягом 20 років практичної та наукової діяльності автора підтверджують, що переважна більшість, на рівні 95 % із них, розуміють важливість та необхідність використання відеозапису у кримінальному провадженні і інших правових процесах нашої держави лише як технічного засобу. Невеликий відсоток із бажанням застосовують його, будучи ведучими кримінального провадження або його учасником як прокурор чи адвокат. А бажаючих використовувати відеозапис серед таких учасників провадження як потерпілий, свідок зафіксовано в незначних відсотках і лише в резонансних кримінальних провадженнях та потребує додаткового вивчення.

Аналіз опитування 226 слідчих, 52 суддів, 16 прокурорів, 10 адвокатів,

які працювали за КПК України 1960 р. та працюють за КПК України 2012 р., дають підстави дійти висновку про те, що 223 із них, або 95 %, висловилися за використання відеозапису у кримінальному провадженні але відносяться до цієї процедури без особливого ентузіазму, адже вона заважає нормальному, спокійному перебігу виконання процесуальних дій в напрямку, визначеному головуючим. А матеріальні незручності в самій організації процесуальних дій, їх належному оформленні забирають багато часу, в тому числі і на відповідну теоретичну підготовку ведучого.

Вищеперераховані практичні працівники (учасники кримінального провадження з боку обвинувачення та захисту, суду), які взяли участь в опитуванні, у переважній більшості пояснили про беззаперечну ефективність відеозапису під час кримінального провадження та вказали на причини його незастосування – це недосконала, не лише загальнотехнічна, а й відеотехнічна оснащеність підрозділів досудового слідства та суду, яка часто поповнюється за особистий рахунок працівників, слабкий рівень підготовки у напрямку використання технічних засобів під час кримінального провадження (97 %), недостатній рівень правосвідомості практичних працівників, націлених на досягнення об’єктивних результатів досудового слідства та судового провадження.

750 опитаних студентів та курсантів-старшокурсників оцінюють позитивне значення використання відеозапису на практичних заняттях. 675 із них, або 90 %, сприймають його ефективний вплив на освоєння юридичних наук, але 487, або 65 % із них, вважають, що присутність відеокамери на заняттях створює психологічний тиск і тому це не має практичного сенсу і негативно впливає на бажання здобуття практичного досвіду. Деякі студенти, з метою уникнути занять із використанням відеозапису, пропонують розглянути правові підстави проведення занять за допомогою відеокамери, але не можуть надати правового обґрунтування таким висновкам.

Анкетування в різні роки 52 суддів районних, апеляційних судів, які розглядають кримінальні та цивільні справи, а також справи про

адміністративні правопорушення, адміністративні позови, господарських окружних судів, окружних адміністративних і апеляційних судів, співробітників Конституційного Суду України дають підстави стверджувати, що вони за потреби знаходять можливість задовольнити клопотання як учасників процесу, так і присутніх у судовому засіданні осіб, використовувати відеотехнічні засобі, за виключенням випадків, коли виникають питання щодо захисту інтересів людини, організації, держави.

Тобто питання є проблемним не тільки для слідчих, слідчих-суддів, суддів, прокурорів, а і для інших учасників кримінального провадження. Адже для використання відеозапису потрібні: матеріально-технічне забезпечення (приміщення, відеокамери, комп'ютери та ін.), якими недостатньо забезпечені слідчі органи і суди, учасники кримінального провадження, а також і відповідна підготовка ведучого і учасників кримінального провадження. Всі ці фактори уже можуть вплинути на бажання застосовувати цей важливий і потрібний технічний засіб при проведенні процесуальних дій.

Необхідно зазначити, що у всіх випадках досліджень використання відеозапису у кримінальному провадженні респонденти розглядали його як технічний засіб, за допомогою якого можна забезпечити отримання належного фіксування ходу процесуальної дії. Вони не мали на увазі і їх не цікавило його процесуальне значення у тому, що він є механізмом забезпечення прав учасників кримінального провадження, а також і інших присутніх осіб на об'єктивне фіксування перебігу процесуальних (досудових і судових) дій і в кінцевому результаті всього кримінального провадження.

Законодавець, закріплюючи носія інформації – відеотехнічний засіб як одну із форм фіксування кримінального провадження, розширив процесуальні можливості його використання не лише як технічний засіб, а й механізм забезпечення прав людини на об'єктивне кримінальне провадження, встановлюючи, що процесуальні дії під час кримінального провадження, окрім протоколу та журналу судового засідання, можуть

фіксуватися на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії (ч. 1 п. 2 ст. 103).

Надавши однакову процесуальну силу протоколу та журналу судового засідання, законодавець окреслив відеозапис окремим правовим механізмом забезпечення права людини на отримання об'єктивного кримінального провадження.

У науковому середовищі існує традиційна думка, що лише інформація про факти, яка міститься у протоколах про проведення процесуальних дій, має правовий статус джерел доказів і повною мірою може використовуватись у юридичному доказуванні. Дана позиція полягає в тому, що протокол є основним процесуальним засобом фіксування процесуальної дії, а інформацію, зафіксовану носієм технічного засобу, зокрема і відеотехнічного, необхідно оформляти як додаток до протоколу процесуальної дії, як це було в недалекому минулому у вітчизняному кримінальному провадженні.

Враховуючи відсутність єдиного наукового підходу та наявність протиріч у самому законодавстві щодо законодавчого врегулювання використання однакових за процесуальною силою форм фіксування кримінального провадження носія інформації (відеотехнічного засобу), протоколу та журналу судового засідання, ми звернулися до міжнародної законодавчої практики.

Відповідно до КПК Швейцарії від 5 жовтня 2007 р. з поправками від 1 липня 2011 р., якщо головне слухання записується з використанням технічних засобів, суд може обійтися без читання стенограми (арт. 78 ч. 5 біс КПК Швейцарії).

Згідно з КПК Латвії від 25 квітня 2005 р. зі змінами від 28 вересня 2005 р. зафіксована в звукозапису та запису зображення інформація вважається більш точною і повною порівняно з інформацією, зафіксованою в письмовій формі (ст. 143. ч. 3 КПК).

З метою зафіксувати доказове значення відеозапису як механізму

забезпечення права людини на об'єктивне кримінальне провадження та уникнення різного тлумачення використання в теорії і на практиці конкурентних норм п. 1 та п. 2 ч. 1 ст. 103 КПК України щодо процесуальної сили протоколу та носія інформації технічного засобу, пропонується доповнити ч. 2 ст. 103 КПК України таким положенням: «Зафіксована в звукозапису та запису зображення інформація вважається більш точною і повною порівняно з інформацією, зафіксованою у письмовій формі».

На підставі узагальнень можна дійти висновку про необхідність використання зарубіжного досвіду щодо законодавчого врегулювання важливого процесуального аспекту фіксування процесуальних дій за допомогою відеозапису та доповнити ч. 2 ст. 103 КПК України такою нормою: «Зафіксована у звукозапису та запису зображення інформація вважається більш точною і повною порівняно з інформацією, зафіксованою у письмовій формі».

Це виключить різні підходи до тлумачення положень даної норми процесуального права щодо наявних протокольної та відеозаписуючої інформації у кримінальному провадженні та допоможе правозастосовувачам приймати єдине правильне рішення.

Необхідно підкреслити, що в нашій державі на різних процесуальних рівнях законодавчо забезпечена можливість відеозапису у всіх існуючих правових процесах (адміністративний, господарський, цивільний, кримінальний, конституційний).

Галузеві юридичні процеси визначають підстави для можливої фіксації перебігу судового провадження за допомогою технічних засобів, і зокрема відеозапису. І тому перебіг як судового провадження, так і досудової підготовки у великій мірі залежить від того, наскільки сторони ефективно застосовують відеозапис як механізм забезпечення права людини на об'єктивну фіксацію судових засідань.

Аналіз використання відеозапису у різних юридичних процесах э особистого досвіду автора свідчить про важливість уже самого факту

застосування відеозапису, навіть без урахування його якості, рівня процесуального і організаційного проведення. Адже його наявність для проведення процесуальних дій насторожує всіх учасників процесу і фундаментально впливає на психологію самих правозастосовувачів та має тільки позитивні наслідки для користі справи. Він однозначно, дисциплінує всіх учасників процесу та мінімізує можливості не лише зловживання, а також унеможливлює направлення ходу слідства у зацікавленому напрямку. Про це свідчать і останні резонансні кримінальні справи, про які повідомляють засоби масової інформації.

Навіть відеозапис недосконалої якості, оформлений із процесуальними та організаційними упущеннями, може бути доказом, якщо в процесі дотримується правова культура та цього вимагає кримінальне провадження.

На нашу думку, питання переведення матеріалів відеозапису в докази повинно вирішуватися з точки зору наявного рівня законодавчого забезпечення, а для цього не існує ніяких перешкод і все залежить лише від волі учасників процесу, правозастосовувачів, їх уміння ефективно використовувати матеріали відеозапису як на досудовому слідстві, так і під час судового провадження. Але є факти, що на досудовому слідстві слабо підготовлені матеріали відеозапису навіть не переглядаються по суті в судовому засіданні, а вирішити таке питання часто буває процесуально тяжко лише через позицію ведучих кримінальних проваджень. Не використовуються можливості призначення та проведення різних експертиз, пов’язаних з дослідженням відеоматеріалів, такої як вивчення психології особи, необхідної для з’ясування важливих процесуальних питань, направлених на отримання доказів.

Порівнюючи застосування відеозапису існуючих в нашій державі юридичних процесів, можна зазначити, що учасникам цивільного процесу та іншим особам, присутнім на відкритому судовому засіданні, законодавець забезпечує право робити письмові записи, а також використовувати портативні аудіотехнічні пристрої (ч. 8 ст. 6 ЦПК України).

З цього приводу у юридичній літературі виникають дискусії щодо можливої цивільної відповідальності особи при використанні відеозапису як у публічних, так і приватних відносинах.

Прикладом цивільно-правових відносин щодо використання відеозапису є наявність у нашій країні Всесвітнього руху «копвотч» (з англ. – нагляд за «копами»). Його суть проста – пересічні громадяни, не довіряючи діям правоохоронців та внаслідок бажання привчити людей відстоювати свої права, знімають на камеру підозрілі дії міліціонерів, а свої відеоролики викладають в Інтернет [214].

З точки зору цивільного права, припинити або оспорити такі дії державною, публічною особою неможливо, якщо в цих діях осіб (фотографування, відеозапису) не порушуються особисті немайнові права людини. Оспорювання фізичною особою цих дій можливе лише, якщо порушені її немайнові права, перераховані у главі 21 Цивільного кодексу, наприклад: право на свободу (ст. 288); право на особисту недоторканність (ст. 289), або порушені особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи, які регламентуються главою 22 Цивільного кодексу, наприклад: право на повагу до гідності та честі (ст. 297); право на особисте життя та його таємницю (ст. 301); захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відеозйомок (ст. 307).

Ці ж питання виникали під час проведення автором занять з використанням відеозапису з курсантами та студентами, які навчаються за навчальними програмами, затвердженими навчальним закладом.

Остання правова норма встановлює, що фізична особа може бути записана на відеоплівку лише за її згодою.

Запис фізичної особи на відеоплівку, в тому числі таємний, без згоди особи може бути проведений лише у випадках, встановлених законом за рішенням суду.

Судова практика вивчена у Єдиному реєстрі судових рішень України, свідчить про наявність широкої юридичної практики захисту честі, гідності і

ділової репутації, яка регламентується: Конституцією України (ч. 4 ст. 32); Цивільним кодексом України (ст. 277); законами України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (п. 4 ст. 42); «Про телебачення і радіомовлення» (ст. 67); «Про інформацію» (ст. 30); «Про авторське право і суміжні права» (ст. 1).

У господарському судовому процесі відеозапис і порядок його застосування окремо не виділяється, а закріплюється фіксація судового розгляду технічними засобами (сюди можна віднести і відеозапис), яка відображається у протоколі судового засідання. А на вимогу хоча б одного учасника судового процесу у суді першої чи апеляційної інстанції при розгляді справи по суті або за ініціативою суду здійснюється фіксування судового процесу за допомогою звукозаписувального технічного засобу. В даному випадку законодавець чомусь не закріпив окремо, використання відеозапису. Проте варто зазначити, що відсутність законодавчого закріплення відеозапису не може бути перепоною для використання відеозапису як складової технічних засобів. Тому посилання Т.С. Соколан на відсутність згадки щодо відеозапису у законі ще не виключає можливість його використання. Це може свідчити лише про проблеми законотворчого та правозастосовчого процесів [64, с. 42].

У кодексі про адміністративні правопорушення технічні засоби та технічні прилади згадуються як джерела доказів при використанні їх під час нагляду за виконанням правил учасниками дорожнього руху, норм і стандартів, що стосуються його забезпечення. Фіксація перебігу судових засідань технічними засобами, а також і відеозаписом у цьому процесі не регламентується і може бути дозволена головуючим лише відповідно до положення п. 7 ч. 3 ст. 129 Конституції України.

Відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України в судовому засіданні забезпечується повне фіксування судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу. Проведення в залі судового засідання фото і кінозйомки, відеозвукозапису із застосуванням

стаціонарної апаратури, а також транслювання судового засідання по радіо і телебаченню допускаються на підставі ухвали суду за наявності згоди на це осіб, які беруть участь у справі [143. с. 15].

Закон України «Про Конституційний суд» не регламентує застосування технічних засобів, а також і відеозапису під час пленарних засідань конституційного суду. Відповідно до регламенту Конституційного суду хід судових засідань фіксується протоколом, що не позбавляє головуючого пленарного засідання суду можливості застосовувати і відеозапис, відповідно до положення п. 7 ч. 3 ст. 129 Конституції України.

Таким чином, існуючі юридичні процеси нашої держави по-різному регламентують використання технічних засобів, і зокрема відеозапису, як їх складової частини. І хоча не в повній мірі законодавчо їх забезпечують учасникам судового провадження конкретного галузевого судового процесу, але мають можливість вирішити це питання відповідно до вимог Конституції України про гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами, як до норми прямої дії,

Практика підтверджує, що у будь-якому з наявних у нашій державі правових процесів достатньо законодавчих процедур для проведення судових досліджень за допомогою відеозапису. Необхідно зазначити, що відповідне рішення у великому ступені залежить від рівня юридичної кваліфікації та правової культури ведучого, або головуючого в процесі та можливості сторін переконати суд у необхідності використання відеозапису як механізму для забезпечення права на об’єктивне судове провадження.

У наукових, практичних юридичних колах дискутується питання щодо порівняння рівня законодавчого врегулювання та сили доказового значення відеотехнічного засобу з іншими технічними приладами, серед яких виділяють і використання природного надбання – службової собаки, яка використовується у кримінальному провадженні для розкриття кримінального правопорушення.

Вивчення 32 обвинувальних вироків з Єдиного державного реєстру

судових рішень України свідчить про те, що у всіх досліджених випадках, на відміну від використання результатів експертних досліджень відеоматеріалів, суди, у провадженнях яких застосовувалися службові собаки, не призначали проведення біологічної експертизи, яка може на основі розробленого ольфакторного методу, заснованому на використанні нюху живих організмів, виявити унікальні, особливі властивості собаки щодо наявності закономірної здатності за допомогою нюху ідентифікувати об'єкти.

Оцінюючи акт, складений кінологом про застосування службової собаки, суди визнають його доказом без належного обґрунтування рівня об'єктивності зафіксованої у акті інформації, що є сумнівним фундаментом визнання даного документа доказом.

Необхідно підкреслити, що поняття «службова собака» відсутнє у вітчизняному кримінально-процесуальному законодавстві, але інтерес до цього природного явища лише підсилюється практичними успіхами кінології у розкритті злочинів та ефективним чинником доказування під час досудового слідства та судового провадження.

Кінологія (від грец. кіп/(кін) – собака та Хсг/ос, (логос) – слово) – наука про собак, виведення порід собак, дресирування собак, історію походження собак. Кінологія виникла в останній чверті XIX ст., коли розпочалась робота з організації ведення родоводу собак [53].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 27 лютого 1991 р. №49 «Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку» із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ №463 (463-2014-п) від 18.06.2014 п. 12 до переліку спеціальних засобів, що застосовуються при охороні громадського порядку, можуть також використовуватися службові собаки, але у перелік спеціальних засобів собака не внесена [55].

Відповідно до Наказу МВС № 521 від 05.07.2005 «Про затвердження Тимчасового положення про організацію служби спеціальних моторизованих військових частин міліції, військових частин спеціального призначення та

підрозділів оперативного призначення внутрішніх військ МВС України», право на застосування службових собак надається військовослужбовцям, які несуть з ними службу. Службові собаки використовуються на довгому і короткому повідках, в намордникy і без нього, виходячи з конкретної ситуації, що склалася [54, с. 6].

Таким чином, нами виявлені вітчизняні підзаконні нормативні акти, які регулюють застосування службових собак лише при охороні громадського порядку, та встановлена відсутність його законодавчого врегулювання.

Порівнюючи доказове значення відеоматеріалів з використанням можливості службової собаки, можна зробити висновок про те, що рівень доказового значення відеоматеріалів відрізняється забезпеченням системного законодавчого супроводу з проведенням експертних досліджень, що може виокремлювати відеоматеріали як самостійні докази. На наш погляд, існує необхідність проведення фундаментальних досліджень у напрямку законодавчого врегулювання та підняття рівня об’єктивності як доказу застосування службової собаки.

Дослідження міжнародного досвіду законодавчого забезпечення кримінальними процесуальними кодексами застосування службової собаки Канади, США, Франції, Білорусі, Росії і інших держав свідчить про те, що вони не врегульовують питання використання службових собак. Тобто, службова собака не вважається спеціальним засобом та є окремим природним об’єктом для врегулювання адміністративних та кримінально-процесуальних суспільних відносин.

Порівняльним аналізом існуючих правових галузевих процесів здобувачем обґрунтовано, що вони в різних об’ємах регламентують використання відеозапису як механізму забезпечення прав учасників процесу на об’єктивне проведення слідчих і судових дій.

Доведено, що найбільш всесторонньо і об’ємно захист прав людини з питань забезпечення права на використання відеозапису для забезпечення об’єктивної фіксації процесуальних дій знайшов своє відображення у

кримінальному процесуальному законодавстві України.

Виявлено, що у кримінальному судовому провадженні та будь-якому із існуючих вітчизняних юридичних процесів їх учасникам достатньо посилатися лише на вимоги Конституції України щодо гласності і відкритості судового провадження та його повного фіксування технічними засобами як на норму прямої дії. Доведено, що відповідне рішення у великій мірі залежить від рівня юридичної кваліфікації та правової культури ведучого кримінального процесу.

З метою зафіксувати доказове значення відеозапису як механізму забезпечення права людини на об'єктивне кримінальне провадження та уникнення різного тлумачення використання в теорії і на практиці конкурентних норм п. 1 та п. 2 ч. 1 ст. 103 КПК України щодо процесуальної сили протоколу та носія інформації технічного засобу, запропоновано доповнити ч. 2 ст. 103 КПК України таким положенням: «Зафіксована в звукозапису та запису зображення інформація вважається більш точною і повною порівняно з інформацією, зафіксованою у письмовій формі».

Отже, відеозапис у кримінальному провадженні є не лише технічним засобом, а й механізмом забезпечення права людини на об'єктивну фіксацію процесуальних дій.

Доведена необхідність зміни терміна «відеозапис» на «відеозвукозаписування», що буде точніше виражати суть технічного процесу при фіксації процесуальної дії та встановить одноманітність термінології і унормує цей термін, що є важливим для кримінального процесуального доказування.

Наявні юридичні процеси нашої держави по-різному регламентують використання технічних засобів, і зокрема відеозапису як їх складової частини. І хоча не в повній мірі законодавчо їх забезпечують учасникам судового провадження конкретного галузевого судового процесу, але мають можливість вирішити це питання відповідно до вимог Конституції України про гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування

технічними засобами як до норми прямої дії,

Доведено, що найбільш всесторонньо і об’ємно захист прав людини з питань забезпечення права на використання відеозапису для забезпечення об’єктивної фіксації процесуальних дій знайшов своє відображення у кримінальному процесуальному законодавстві України.

З метою врегулювання та вироблення єдиного підходу щодо фіксування кримінального провадження протоколами або носіями інформації технічного засобу запропоновано використати зарубіжний досвід вирішення цього питання у КПК Латвії (ч. 3 ст. 143 КПК), де закріплено, що зафіксована у звукозапису та запису зображення інформація вважається більш точною і повною порівняно з інформацією, зафіксованою у письмовій формі.

1.3. Гарантії реалізації прав учасників кримінального провадження щодо використання відеозапису

Серед технічних засобів у процесуальних нормах КПК України значне місце відводиться відеозапису як інструменту формування досягнення успіху у вирішенні завдань кримінально-процесуального провадження, адже він беззаперечно забезпечує ефективну і об’єктивну фіксацію процесуальної дії, виключає можливість зловживання з боку будь-кого із учасників провадження, захищає ведучого у процесі від спокус та різних утисків зацікавлених осіб,

Об'єктами охорони є права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження. Під такою охороною слід розуміти забезпечення необхідних умов для здійснення прав, свобод і задоволення законних інтересів, їх недоторканності та непорушності за допомогою чіткого врегулювання кримінальних процесуальних відносин та прийняття заходів правового характеру з метою недопущення порушення прав учасників кримінального провадження. Особи, які порушують їх права,

свободи та законні інтереси, притягуються до юридичної відповідальності. Перелік учасників кримінального провадження визначено у п. 25 ст. 3 КПК.

Тобто, Кримінальний процесуальний кодекс закріплює гарантії лише учасників кримінального провадження, і таким чином питання щодо прав інших осіб повинно вирішуватися виходячи із удосконалення загальних міжнародних та вітчизняних правових положень щодо захисту прав людини та перспектив їх законодавчого врегулювання законодавством України.

Необхідно враховувати, що навіть всебічне законодавче забезпечення застосування відеозапису під час проведення процесуальних дій у Кримінальному процесуальному кодексі України не може надати повної гарантії виконання закону, тому що це питання великою мірою залежить від рівня культури, свідомості та особистої відповідальності ведучого у кримінальному провадженні.

Важливим чинником у вирішенні завдань кримінального провадження щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є створення державою законодавчих процесуальних гарантій для використання технічних засобів взагалі і зокрема відеозапису та створення умов для можливості їх використання не лише учасниками кримінального провадження, а й іншими особами, тобто кожної людини.

Законодавче проголошення та закріплення будь-яких прав людини, громадянина без гарантій здійснення їх реального забезпечення не може вважатися таким, що захист людини державою виконано. Ці самі вимоги є актуальними і для процесуальних гарантій реалізації прав людини для використання нею відеозапису у кримінальному провадженні з метою забезпечення прав на об’єктивне досудове розслідування та судове провадження.

Вільна енциклопедія тлумачить юридичні гарантії (фр. garantie – порука, умова забезпечувати що-небудь) як законодавчо закріплені засоби

охорони суб'єктивних прав громадян і організацій, способи їх реалізації, а також засоби забезпечення законності і охорони правопорядку, інтересів особистості, суспільства і держави [19].

Виходячи із загальних положень теорії права, гарантія полягає у наявності та можливості застосування достатніх правових засобів, які можуть забезпечити охорону та захист прав людини.

За аналогією можна дійти висновку, що необхідними елементами процесуальних гарантій повинні бути обов’язки та відповідальність учасників кримінального провадження, під якими розуміється встановлена та зрозуміла процедура існування процесуального примусу, а також необхідності понести позбавлення певних благ, які їм належать, тобто відповідальності, у разі відхилення від виконання вимог закону. Така процесуальна форма впливу на учасників кримінального провадження є гарантією забезпечення виключення порушення прав та свобод людини під час проведення процесуальних дій.

Необхідно підкреслити, що спеціального дослідження законодавчого забезпечення процесуальних гарантій використання відеозапису як технічного засобу на стадіях кримінального провадження в Україні та зарубіжних країнах не проводилися.

Проте окремі аспекти проблеми законодавчих гарантій щодо можливості використання технічних засобів, до яких належить і відеозапис, розглядалися у працях вчених минулого століття – М.С. Селіванова, М.С. Строговича та сучасних українських процесуалістів: Ю.І. Азарова, П.Д. Біленчука, М.Г. Моторигіної, С.М. Стахівського, В.М. Трофіменко, Л.Д. Удалової, С.С. Чернявського та ін., а також зарубіжних вчених – К.О. Архіпової, А.С. Герман, але з огляду на позиції, які мають узагальнюючий характер, без врахування конкретних гарантованих законом гарантій важливого питання використання технічних засобів, і зокрема відеозапису, під час фіксування процесуальних дій досудового слідства і судового провадження.

У сучасній та минулого, радянського періоду, юридичній літературі досліджувалися загальні кримінальні процесуальні питання щодо визначення поняття юридичних, і зокрема процесуальних гарантій, які в повній мірі розкривали його сутність.

Так, М.С. Строгович у 1941 р., визначаючи поняття кримінальних процесуальних гарантій, вважав, що це "встановлені законом засоби, за допомогою яких громадяни, які беруть участь у кримінальному процесі, можуть захищати свої права та інтереси" [45, с. 32].

Л.Д. Удалова в 2005 р. визначила процесуальні гарантії як засоби забезпечення завдань кримінального судочинства й охорони прав і законних інтересів осіб, які беруть участь у ньому [45, с. 27].

Конституція України від 20 квітня 1978 р. закріплювала усю повноту соціально-економічних та особистих прав і свобод, проголошених і гарантованих Конституцією та законами України (ст. 37), але у розділі правосуддя не згадувала про гарантії чи основні засади використання технічних засобів у судочинстві.

Діюча Конституція України не проголошує гарантії прав та свобод громадянина, але визначає основні засади застосування технічних засобів. У точному розумінні цього слова це не може бути гарантією, хоча в юридичній літературі ці визначення називають гарантіями, з чим погодитися не можна.

Таким чином, можна дійти висновку про те, що в історичному розвитку різних епох нашого суспільства визначення поняття правових гарантій було глибоко теоретично обґрунтованим, але різко відрізнялось при впровадженні його в практику і мало теоретичний характер.

Адже, на наш погляд, ці поняття не охоплювали питання, пов'язаного з конкретними заходами законодавця щодо правозастосовувачів, які не виконують правового припису гарантованості охорони прав людини на використання технічних засобів і зокрема відеозапису. Тобто, не враховано питання гарантування виконання правових приписів за допомогою примусу. Адже відомі безліч прикладів з практики, коли кримінальні процесуальні

приписи не виконуються з очевидним їх порушенням. А також, взагалі не досліджувалося питання щодо гарантування прав осіб, які з різних підстав є присутніми під час кримінального провадження, але не мають статусу його учасника.

Аналізуючи стан вітчизняного законодавчого забезпечення гарантій учасникам кримінального провадження і іншим особам питання використання технічних засобів взагалі і відеозапису зокрема, автор з цього приводу зробив висновок про те, що в сорока одній нормі КПК України закріплено застосування технічних засобів на досудовому слідстві та судовому провадженні, і 18 (або 46 %) із них, тобто майже половина, прямо врегульовують застосування відеозапису, що є значним прогресом для України в напрямку захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження і інших присутніх осіб [235, с. 43]. Це свідчить про високий ступінь законодавчих гарантій щодо використання відеозапису у кримінальному провадженні.

Питання процесуальної можливості реалізації прав щодо використання відеозапису не лише учасниками кримінального провадження, а й іншими особами, викликає у правозастосовувачів протилежне запитання про необхідність потреби сторонній особі бути присутньою при проведенні процесуальної дії та ще й фіксувати її за допомогою відеозапису.

Наприклад, під час проведення слідчого експерименту на вулиці з використанням відеозапису пересічний громадянин також фіксує на свій мобільний телефон хід процесуальної дії. Зрозуміло, що такі дії сторонньої особи можуть негативно вплинути на перебіг необхідної процедури кримінального провадження і взагалі на загальний результат забезпечення виконання необхідних, передбачених КПК, завдань доказування. Відповідно до КПК України об'єктами охорони кримінального провадження є права, свободи та законні інтереси лише учасників кримінального провадження. В такому випадку виникає також і питання належності та достовірності такого доказу у разі виникнення потреби у додатковому дослідженні такої

процесуальної дії. Оцінюючи цей факт, можна з упевненістю дійти висновку, що судом він може бути визнаний належним, але його достовірність може бути піддана сумніву з огляду на питання технічного виконання та потягти за собою експертні дослідження, наприклад, щодо наявності монтажу.

Аналізуючи стан сучасного вітчизняного та міжнародного кримінального процесуального законодавства, можна стверджувати про те, що воно забезпечує в повній мірі можливості гарантій реалізації прав учасників кримінального провадження на використання технічних засобів, і зокрема відеозапису, за їх клопотанням. Питання щодо інших осіб, які не мають відношення до кримінального провадження (співчуваючі, підтримуючі, родичі, знайомі, журналісти), вирішуються на загальних підставах ведучими досудового слідства та судового провадження і залежать від матеріалів справи та особистих якостей головуючого в судовому процесі або прокурора, слідчого. Тобто, на це може впливати їх особистий рівень юридичної культури, свідомості та людські якості.

Процесуальні гарантії реалізації прав учасників кримінального провадження щодо використання відеозапису знайшли своє вираження та охоплюють сучасні напрацювання вітчизняної та міжнародної процесуальної практики. Важливим чинником законодавчих стандартів виступає Конституція України, яка закріпила основною засадою судочинства гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами, одним із яких є і відеозапис (п. 7 ч. 3 ст. 129). Ці засади підтверджені Рішенням Конституційного Суду з висновком про те, що вони повинні виконуватися як норми прямої дії (№ 16-рп/2011 від 08.12.2011) [226].

З цього приводу Кампо В. М. зазначив, що у правовій державі гарантії всіх прав людини, в тому числі і в судочинстві, ґрунтується на засадах, визначених її основним законом. Ці засади забезпечують права учасників судового процесу, гарантії їх реалізації в такий спосіб, щоб кожній зацікавленій особі створити реальну можливість для здійснення свого конституційного права на судовий захист. Отже, у правовій державі основні

засади судочинства мають демократичні риси й загальну правозахисну спрямованість [137].

На наш погляд, не можна погодитися з тим, що автор у деяких аспектах проголошує засади як гарантії держави, а також не враховує питання використання технічних засобів на важливій стадії кримінального провадження – досудовому розслідуванні.

Норми Конституції України як норми прямої дії не гарантують використання технічних засобів для фіксації судового процесу технічними засобами і відеозапису зокрема, а лише проголошують їх як основні засади судочинства. А набір правових норм КПК України, які врегульовують забезпечення проведення процесуальних дій з використання відеозапису, є розвитком та конкретизацією цих конституційних положень під час кримінального провадження. Звідси, виникає також і питання доцільності зведення до мінімуму законотворчої практики розширення законних та підзаконних нормативних актів. Адже є актуальним питанням, що, можливо, достатньо конституційного припису для будь-якого існуючого вітчизняного процесу, і зокрема кримінального провадження.

На міжнародному рівні процесуальними гарантіями застосування технічних засобів опосередковано можуть виступати міжнародні правові акти: Загальна декларація прав людини 1948 р.; Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, яка стверджує право кожної людини на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, який встановив, що люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист закону (ст. 26).

Отже, і Конституція України, і перераховані міжнародні правові акти не закріплюють прямо гарантії застосування технічних засобів, і зокрема відеозапису, під час здійснення правосуддя, а також і кримінального провадження.

Розвиваючи положення міжнародно-правових актів, Конституції

України, КПК України у низці правових норм конкретизував процесуальні гарантії щодо використання технічних засобів, і зокрема відеозапису, учасниками кримінального провадження та іншими особами, які присутні в залі судового засідання без процесуального статусу (родичі, співчуваючі, журналісти, пересічні громадяни).

Отже, загальними положеннями судового провадження використання технічних засобів забезпечується, але не гарантується використання технічних засобів, і зокрема відеозапису, як для учасників кримінального провадження, так і інших осіб, та дозволяється для використання лише з дозволу суду.

Зроблені нами висновки підтверджуються і аналізом вивчених судових ухвал з Єдиного державного реєстру судових рішень України. Так, учасниками судового провадження використано право заявити клопотання на використання відеозапису для фіксування перебігу судового розгляду справи, і з 96 випадків скористалися цим правом 56 осіб, що складає 58,3 %, із них у 16 випадках, або 16,6 %, клопотання про використання відеозапису під час судового розгляду не задоволені судом у зв'язку з неможливістю його застосування без шкоди для судового розгляду, оскільки матеріали такого відеозапису можуть бути оприлюднені до закінчення судового провадження і таким чином використані для незаконного впливу на суд та інших учасників судового процесу. У 32 випадках, або 33,3 %, клопотання про використання відеозапису під час судового розгляду були задоволені судом відповідно до вимог норм КПК. Клопотання про використання відеозапису журналістами задоволені судом у 8 випадках, або 8,3 % [93].

По-іншому вирішується законодавче гарантування використання технічних засобів, і зокрема відеозапису, на досудовому слідстві під час фіксації слідчих (розшукових) дій. Зокрема, у КПК зазначено, що під час досудового розслідування рішення про фіксацію процесуальної дії за допомогою технічних засобів, в тому числі під час розгляду питань слідчим суддею, приймає особа, яка проводить відповідну процесуальну дію. За

клопотанням учасників процесуальної дії застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим (ч. 1 ст. 107 КПК). Питання щодо інших присутніх осіб під час проведення слідчої (розшукової) дії на даному етапі взагалі законодавчо не врегульовано, а у слідчій практиці воно відсутнє, бо є неактуальним.

Опитування слідчих з цього приводу викликає лише подив з приводу процесуальної потреби розглядання цього питання, адже мета кожної слідчої дії полягає у збиранні необхідних доказових джерел, у яких зацікавлені учасники кримінального провадження, котрі самостійно можуть контролювати хід та фіксацію процесуальної дії.

Для учасників кримінального провадження законодавець нормативно закріплює гарантію використання відеозапису на досудовому слідстві, яка полягає в тому, що чітко встановлюються наслідки незастосування технічних засобів фіксування кримінального провадження у випадках, якщо воно є обов'язковим, що тягне за собою недійсність відповідної процесуальної дії та отриманих внаслідок її вчинення результатів, за винятком випадків, якщо сторони не заперечують проти визнання такої дії та результатів її здійснення чинними (ч. 6 ст. 107).

Отже, аналіз норм Кримінального процесуального кодексу України які безпосередньо врегульовують використання технічних засобів, і зокрема відеозапису, під час досудового розслідування свідчать про те, що використання відеозапису як технічного заходу фіксації процесуальної дії законодавчо гарантоване як учасникам кримінального провадження, так і іншим присутнім особам у межах конкретного кримінального провадження, з урахуванням думки учасників кримінального провадження.

Таким чином, питання щодо гарантій прав інших осіб у кримінальному провадженні вирішується виходячи із стану вітчизняного законодавства та його удосконалення, а також міжнародних та вітчизняних правових положень щодо захисту прав людини взагалі та перспектив їх законодавчого врегулювання законодавством України.

Кримінальне процесуальне законодавство нашої держави у минулому та сучасному вигляді не мало і не має визначення поняття гарантії реалізації прав учасників кримінального провадження взагалі і зокрема щодо використання відеозапису як технічного засобу.

Історія законодавства, що регулює використання відеозапису нашої держави, свідчить про те, що технічні засоби, і зокрема відеозапис, стали використовуватися з моменту, коли стало зрозуміло, що боротьба зі злочинністю потребує удосконалення шляхом технічного оснащення правоохоронних органів.

Вивчення діючих на території України конституцій радянських часів протягом 1919–1978 рр. свідчать про те, що вони не мали згадки про використання технічних засобів у судочинстві взагалі і зокрема у кримінальному провадженні. Конституційне гарантування використання технічних засобів, зокрема відеозапису, у вигляді конституційної засади з'явилося лише у Конституції України, прийнятої 28 червня 1996 р. [20].

Засади Конституції були розвинуті як процесуальні гарантії та втілені у Кримінальному процесуальному кодексі, прийнятому 13 квітня 2012 р., який вступив у дію 19 листопада 2012 р.

Для вивчення питання про міжнародний правовий досвід закріплення процесуальних гарантій використання відеозапису у кримінальному провадженні нами досліджені кримінальні процесуальні кодекси Німеччини, Канади, США, Латвії, Литви, Росії, Білорусії, Швейцарії тощо.

Всі вони на різних рівнях врегульовують питання застосування технічних засобів і зокрема відеозапису у кримінальному провадженні, але питання гарантій їх застосування не регламентуються.

Так, відповідно до КПК Латвії слідчу дію може бути проведено з застосуванням технічних засобів. Ведуча особа може проводити процесуальні дії з використанням технічних засобів (телеконференція, відеоконференція), якщо цього вимагають інтереси кримінального процесу (п. 5 ст. 139, ст. 140 КПК Латвії).

Кримінально-процесуальний кодекс Індії 1973 р. не врегульовує питань технічних засобів і зокрема відеозапису та гарантій їх використання при проведенні процесуальних дій. Наприклад, ст. 275 цього кодексу вказує лише на письмову форму фіксацію перебігу допиту свідка, а також не згадує використання технічних засобів і зокрема відеозапису.

Згідно зі Швейцарським КПК від 5 жовтня 2007 р. станом на 1 липня 2014 р. головуючий (він або вона) може розпорядитися про проведення аудіо- чи відеозапису всього або частини процесу, попередньо повідомивши про такий запис (арт. 76 ч. 4) [157].

Згідно з цим самим кодексом допускається використовувати відеозапис або аудіозапис у приміщенні суду або робити такі записи процесуальних дій, що проводяться за межами розташування суду. Особи, які порушують ці пункти, можуть притягуватися до фіксованого штрафу, а несанкціоновані записи можуть бути конфіскованими (арт. 71).

В такій самій мірі застосування технічних засобів і зокрема відеозапису врегульовані у КПК Росії, Білорусі, Казахстану, але питання гарантій їх використання не врегульовані.

КПК Німеччини, Канади, США лише в загальних рисах закріплюють застосування технічних засобів і їх складової – відеозапису і не враховують рівень гарантій їх застосування.

Отже, можна окреслити основні тенденції розвитку інституту гарантій реалізації права людини на використання відеозапису у кримінальному провадженні, якими є:

- значне посилення вітчизняного законодавчого забезпечення гарантій впровадження відеозапису у кримінальне провадження та поступове поширення їх практичного вітчизняного використання з метою забезпечення захисту прав людини і громадянина;

- практичне використання відеозапису у кримінальному провадженні свідчить про його глобалізацію, що і є основним чинником інтенсивного розвитку його впровадження;

- поширення гарантій держав для громадських організацій, засобів масової інформації у здійсненні контролю за ходом досудового слідства та судового провадження шляхом фіксації відеозаписом;

- широке запровадження відеозапису у міждержавних стосунках з приводу кримінального провадження, що забезпечує його об'єктивне провадження та відповідне інформування населення про його хід та результати;

- поширення міжнародного права щодо використання відеозапису та його верховенство по відношенню до вітчизняного законодавства, що поширює можливості контрольних механізмів щодо захисту прав людини і громадянина.

Зазначені тенденції повинні враховуватись при загальній оцінці сучасного стану законодавства з питань гарантій використання відеозапису з метою захисту прав людини та громадянина у нашій державі.

Принципово важливим питанням у напрямку гарантії застосування технічних засобів і зокрема відеозапису є наявне законодавче забезпечення та вдосконалення і розвиток правових гарантій, які можуть забезпечувати реалізацію прав та свобод людини в напрямку можливості використання відеозапису у кримінальному провадженні.

Отже, дослідження вітчизняного кримінального процесуального законодавства, зарубіжного процесуального досвіду, особистого практичного надбання автора свідчать про те, що Конституційні положення, вимоги КПК України мають можливість гарантувати реалізацію прав людини (учасника кримінального провадження і інших осіб) на використання відеозапису як технічного засобу і рівень його використання в більшій мірі, що залежить від учасників кримінального провадження та їх можливості переконувати суд і осіб, які проводять відповідну процесуальну дію (слідчий, слідчий суддя, суддя).

З метою встановлення юридичного значення поняття процесуальних гарантій використання відеозапису пропонуємо у ст. 3 КПК України

«Визначення основних термінів Кодексу» додати п. 29 та визначити, що: «Процесуальна гарантія використання відеозапису при проведенні слідчих, судових дій полягає у наявності та можливості застосування достатніх процесуальних засобів з обов'язковою визначеною відповідальністю ведучої особи у кримінальному провадженні за їх порушення, які можуть забезпечити охорону та захист прав людини».

Таким чином, при вивченні міжнародного правового досвіду законодавчого закріплення процесуальних гарантій використання відеозапису у кримінальному провадженні ми максимально врахували і за можливості використали все найкраще, що було напрацьовано зарубіжними правознавцями. Та дійшли висновку, що найбільш всесторонньо і об'ємно захист прав людини з питань використання технічних засобів фіксації процесуальних дій і зокрема відеозапису знайшов своє відображення у кримінальному процесуальному законодавстві України.

Гарантії законодавчого забезпечення фіксування судового процесу технічними засобами і зокрема відеозапису гарантують відповідальне ставлення учасників кримінального провадження до своїх прав та обов'язків, упереджують порушення порядку проведення процесуальних дій різного роду зловживаннями ведучими у кримінальному провадженні.

Отже:

- встановлено належний рівень забезпечення процесуальних гарантій вітчизняного кримінального процесуального законодавства щодо використання відеозапису у кримінальному провадженні;

- досліджено та узагальнено матеріали з акцентованою увагою на проблеми законодавчого врегулювання гарантій реалізації прав учасників кримінального провадження на досудовому слідстві і судовому провадженні у двох основних, фундаментальних напрямках – це гарантія реалізації прав на використання відеозапису особами, які належать до учасників кримінального провадження та визначені кримінальним процесуальним кодексом, і група осіб, які не належать до учасників кримінального

провадження і не мають жодного процесуального статусу, але з різних причин є присутніми під час проведення процесуальних дій;

- досліджено існуючі в юридичній літературі визначення поняття кримінально-процесуальних гарантій взагалі, і зокрема щодо використання відеозапису, на досудовому слідстві та у судовому провадженні;

- встановлено, як історично розвивалися на законодавчому рівні процесуальні гарантії використання відеозапису у кримінальному провадженні, у тому числі у порівнянні з зарубіжними аналогами;

- внесено авторську пропозицію щодо визначення поняття процесуальних гарантій використання відеозапису при проведенні процесуальних дій та необхідності їх законодавчого закріплення.

Висновки до розділу 1

Обґрунтовано авторське визначення поняття правового інституту відеозапису у системі норм Кримінального процесуального кодексу України та міжнародно-правових актів, що врегульовують використання технічних засобів у кримінальному провадженні.

Надано авторське визначення поняття відеозапису як використання відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України відеотехнічного приладу, призначеного для записування, зберігання та відтворення відео- та звукових сигналів на сигналограму, що надходять з першоджерела, для забезпечення об’єктивної фіксації проведення процесуальних дій.

Зроблено висновок про те, що історична еволюція розвитку законодавчого врегулювання використання технічних засобів, відеозапису у кримінальному процесуальному законодавстві України поступово створювала правові і організаційні основи їх сучасного використання.

Порівняльним дослідженням зарубіжного процесуального

законодавства, яке врегульовує використання технічних засобів, відеозапису встановлено, що норми вітчизняного КПК більш широко та конкретно закріплюють права учасників кримінального провадження на використання технічних засобів, відеозапису, під час досудового слідства та судового провадження учасниками кримінального провадження та присутніми особами, що значно розширює можливість захисту прав людини.

Узагальнено вживання термінів у вітчизняному та зарубіжному кримінальному процесуальному законодавстві: «за допомогою технічних засобів»; «використання технічних засобів», «застосування технічних засобів», сформульовано висновок, що найчастіше вживається термін «за допомогою технічних засобів» і тому запропоновано його вживати та впроваджувати в теорію і практику, щоб уникати плутанини у термінології.

Удосконалено положення щодо відмежування «детектора брехні» від технічних засобів та його доказового значення, де встановлено, що детектор брехні є медичним пристроєм, призначеним для встановлення фізіологічних даних людини, на підставі яких спеціаліст-психолог встановлює наявність у даної особи прихованої інформації, а також про те, що дана інформація як доказ має процесуальну силу лише в сукупності з іншими наявними у справі доказами.

Порівняльним аналізом доказового значення відеоматеріалів з використанням можливості службової собаки зроблено висновок про те, що рівень доказового значення відеоматеріалів відрізняється забезпеченням системного законодавчого супроводу з проведенням експертних досліджень, що може виокремлювати відеоматеріали як самостійні докази. На наш погляд, існує необхідність у проведенні фундаментальних досліджень у напрямку законодавчого врегулювання та підняття рівня об’єктивності як доказу застосування службової собаки.

Надано авторське визначення поняття «процесуальні гарантії використання відеозапису» та окреслено основні тенденції розвитку інституту гарантій реалізації права людини на використання відеозапису у

кримінальному провадженні.

Встановлені критерії допустимості технічних засобів, зокрема відеоматеріалів, до кримінального провадження та їх процесуальної значущості, які полягають у тому, що будь-який відеотехнічний засіб або носій відеоінформації можуть бути допустимими та визнаними джерелами доказів (речовим доказом або документом), а потім і доказами, якщо вони можуть забезпечити отримання результатів, які відповідають кримінально-процесуальним, технічним і науковим вимогам та можливості дослідження обставин, які підлягають доказуванню.

Сформульовано визначення поняття терміна «технічні засоби» як будь-які технічні конструкції (науково-технічні, загального вжитку, криміналістичні, спеціальні), які можуть допомогти ведучому кримінального провадження об’єктивно дослідити та встановити обставини вчиненого кримінального правопорушення;

Розділ 2
ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОЗАПИСУ У КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ДОКАЗУВАННІ

2.1. Проведення слідчих (розшукових) дій за допомогою відеозапису

Останні приклади розкриття, розслідування тяжких та зухвалих злочинів свідчать про високу ефективність виявлення, фіксації, перевірки та оцінки доказів за допомогою відеотехнічних засобів і підтверджують необхідність інтенсивнішого їх впровадження у діяльність слідчих та судових органів з метою протистояти злочинності належним чином.

Зведене опитування протягом 2012-2016 рр. 135 суддів, слідчих суддів, 15 прокурорів, 276 слідчих ОВС України і прокуратури, 118 працівників оперативних підрозділів, 65 працівників експертних установ одностайно підтверджує, що наявність матеріалів відеофіксації події у кримінальній справі є великою підмогою для дослідження кримінального правопорушення. Вони набувають особливого доказового значення у кримінальному провадженні вчинених суспільно-резонансних злочинів без свідків і навпаки, у багатолюдних місцях, на дорогах з інтенсивним рухом, завдяки яким успішно розкриваються та розслідуються правоохоронними органами і розглядаються судами. Тим більше, спроби повести слідство врозріз з матеріалами відеозапису викликають великий супротив зацікавлених у справі осіб та суспільства, що примушує бажаючих отримати потрібний для них результат вести справу об’єктивно.

Крім того, використання відеозапису у кримінальному провадженні корисне з точки зору, по-перше, об’єктивності фіксації перебігу подій, які підлягають дослідженню, по-друге, виключає повністю різні зловживання з боку будь-кого з учасників (переробка матеріалів справи в зацікавленому

напрямку), третє – захищає представника державних органів від різних утисків зацікавлених осіб різних рангів, спокус на зловживання посадових осіб, причетних до конкретного процесу тощо.

Узагальнюючи перевагу відеозапису, необхідно підкреслити, що це суттєво відображається на захисті прав людини під час кримінального провадження, що є його основним принципом.

У наш час уже досліджена історична довідка про розвиток технічних засобів і відеозапису під час проведення слідчих дій, але у переважній більшості цих досліджень подаються лише факти, оминаючи законодавчу, кримінально-процесуальну характеристику цього поняття.

Історично склалося так, що в 1960 р. КПК України закріпив лише можливість фотографування речових доказів під час огляду місця події (ч. 3 ст. 191), відтворення обстановки й обставин події (ч. 1 ст. 194). Додатками до протоколів слідчих дій були визначені фотознімки, плани, схеми й інші матеріали, які пояснюють їх зміст (ч. 3 ст. 85). Через двадцять років, 16 квітня 1985 р. ця норма була розширена можливістю застосування відеозапису при проведенні слідчих дій.

Сучасний Кримінальний процесуальний кодекс не припинив всі суперечки в юридичній літературі з приводу процесуального значення форми фіксування кримінального провадження та також неоднозначно затвердив, що процесуальні дії під час кримінального провадження можуть фіксуватися у протоколі, на носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії, у журналі судового засідання (ст. 103 КПК України).

У сучасному кримінальному процесуальному законодавстві та теорії існують два види слідчих дій. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає перелік та процедуру проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, вони також виокремлені теорією та є предметом наукових досліджень.

Для того, щоб зрозуміти природу поняття слідчих (розшукових) дій та

негласних слідчих (розшукових) дій, є необхідність провести дослідження у їх порівнянні з розвитком поняття «слідчі дії». Тому, перш за все, необхідно звернутись до історичної, довідкової, юридичної літератури, законодавства.

Так, в «Уставі уголовного судочинства» царської Росії, видання 1864 р., законодавчо врегульовуються питання проведення слідчих дій та вживається термін «слідчі дії», але відсутнє визначення цього поняття (ст. 291-292), в «Уставі уголовного судочинства» царської Росії, видання 1892 р., також відсутнє законодавче тлумачення визначення поняття «слідчі дії», але вони перераховуються у конкретних нормах з указаною процедурою їх виконання – допит свідка (ст. 97-98), огляд, освідування, обшук (ст. 105-106) [13, с. 386] тощо. Можна передбачити, що законодавець на той час не вважав за потрібне давати визначення цьому поняттю, яке і так нібито є зрозумілим. Загальна кількість основних слідчих дій та їх різновидів складала не більше десятка.

У КПК України 1960 р., майже через 70 років, законодавець також не закріплював поняття слідчих дій, обмежуючись їх назвою та процесуальним порядком виконання, хоча це уже був інший рівень розвитку суспільства. Кількість слідчих дій цього кодексу сягала 20 видів.

Сучасний діючий КПК України також не дає законодавчого визначення слідчої дії та взагалі, закріпив нові поняття: слідчу (розшукову) дію та її різновид – негласну слідчу (розшукову) дію, які за своїм завданням нічим не відрізняються від існуючих визначень слідчої дії, що внесло в юридичне середовище запеклі дискусії.

Слід зазначити, що різні трактування поняття слідчих дій, а також слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій мають одну закономірність – це те, що вони направлені на виявлення, фіксацію, збирання, перевірку, оцінку їх уповноваженими державою особами.

Вільна енциклопедія не дає визначення поняття «слідча дія», але дає тлумачення сучасних слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій відповідно до визначень, установлених КПК України [46].

Український юридичний термінологічний словник вживає поняття «слідчі дії» та визначає їх як частину процесуальних дій, пов'язаних з виявленням, фіксацією та перевіркою доказів у кримінальній справі [267].

Словник української мови в 11 томах 1977 р. слово «розшук» тлумачить як дію за значенням розшукати, розшукувати. В юридичному напрямку – це система слідчих та оперативних заходів щодо виявлення злочинця, який зник, викраденого майна тощо [251, с. 869].

Відповідно до Великого енциклопедичного словника дужки, парний розділовий знак, що складається з двох вертикальних меж: круглих, квадратних, або прямих, фігурних, або парантезов, . Уживається для виділення слів, частин пропозиції або пропозицій, що містять додаткові відомості і пояснення до основної частини тексту.

Кримінальний процесуальний кодекс України нормативно не закріплює визначення слідчої (розшукової) дії, але вказує, що вона спрямована на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у кримінальному провадженні та регламентує підстави їх проведення і процедуру проведення.

Отже, з точки зору граматики можна вважати, що слово «розшукові» містить додаткову відомість та дає пояснення до основної частини тексту і тому є логічним для вживання.

КПК України визначає сім основних слідчих (розшукових) дій, із яких у трьох прямо закріпляються процесуальні, розшукові ознаки, а решта чотири та десять негласних слідчих (розшукових) дій також направлені на виявлення фактичних даних, що мають відношення до досліджуваних обставин кримінального правопорушення.

Наведене визначення не враховує осіб, уповноважених на проведення слідчих (розшукових) дій та указаних в законі. Адже відповідно до діючого КПК слідчі (розшукові) дії виконуються під час дізнання та досудового слідства як форм досудового розслідування злочинів та кримінальних проступків (п. 4-6 ч. 1 ст. 3 КПК), можуть проводитися лише слідчими,

керівниками органу досудового розслідування та прокурорами, які здійснюють процесуальне керівництво (ст. 40 ч. 2, п. 4; п. п. 1-9; 36 ч. 2; п. 4, 39 ч. 2 п. 6 КПК України). Необхідно зазначити, що центральною фігурою проведення досудового слідства закон визначає слідчого, який несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій, які передбачені та уповноважуються йому для проведення (ч. 1, 2 ст. 40 КПК України).

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 № 2135-XII закріплює оперативно-розшукову діяльність як систему гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів (ст. 2).

Відповідно до ст. 5 цього ж закону оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами: Міністерства внутрішніх справ України, Служби Безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, Управління державної охорони, органів державної податкової служби, органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, розвідувального органу Міністерства оборони України. Проведення оперативно-розшукової діяльності іншими підрозділами зазначених органів, підрозділами інших міністерств, відомств, громадськими, приватними організаціями та особами забороняється [106].

Якщо уповноважені КПК України слідчі, прокурори і інші можуть виконувати слідчі (розшукові) дії, то виходить, що виникає протиріччя з Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», який дозволяє проводити розшукові дії лише оперативним підрозділам, визначеним законом.

Аналіз міжнародного кримінального процесуального законодавства свідчить про те, що традиційним вважається закріплення розмежування слідчих і розшукових дій. Так, КПК Латвії від 21.04. 2005 встановлює, що

слідчими діями є процесуальні дії, спрямовані на отримання відомостей або перевірку вже отриманих відомостей в конкретному кримінальному процесі. Особа, уповноважена на ведення кримінального процесу, має право проводити в межах своїх повноважень тільки слідчі дії, передбачені цим Законом (ч. 1, 2 ст. 138).

Розмежування слідчих і розшукових дій існує в кримінально-процесуальних кодексах Білорусі, Росії, Казахстані, Канаді, Швейцарії та ін.

Категоричне обґрунтування заперечення об'єднання слідчих і розшукових дій висловили автори Висновку Головного науково-експертного управління ВРУ на проект Кримінального процесуального кодексу України, прийнятого 13.04.2012 № 4651-VI, які вважають, що поєднання оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної функцій у розслідуванні кримінальної справи у даний час є не тільки неприродним, а й небезпечним. Кримінальний процес не повинен бути одночасно гласним, змагальним і таємним. «Процесуалізація» оперативно-розшукової діяльності, яка пропонується проектом, виглядає не зовсім вдалим запозиченням європейського та світового досвіду у провадженні таких слідчих дій (наприклад, у країнах з англосаксонською системою права також немає чіткого розмежування між кримінальним процесом та оперативно-розшуковою діяльністю, а відтак – і між слідчими та оперативно-розшуковими діями й методами) [37].

Опитування 44 слідчих та 6 прокурорів, що здійснюють процесуальне керівництво досудовим розслідуванням засвідчило, що переважна частина з них (40 та 80 % відповідно) також заперечують поєднання слідчих (розшукових) дій, і особливо негласних слідчих (розшукових) дій, які зменшують процесуальну самостійність слідчого та додають процесуальної роботи на підготовку документів для звернення до слідчого судді, інша частина нейтрально ставиться до введення слідчих (розшукових) дій у КПК України та виконують закон, вважаючи, що не можуть впливати на законотворчі процеси.

Наша думка полягає в тому, що кожна із слідчих дій є розшуковою, тому що всі вони направлені на пошук доказу, деякі з них, як ми зазначали, їх прямо закріплюють, а інші мають це своїм завданням.

На підставі узагальнення вітчизняного та зарубіжного законодавства, визначення поняття слідчих (розшукових) дій вченими, практиками можна сформулювати авторське бачення поняття слідчих (розшукових) дій – це різновид процесуальних дій досудового розслідування, направлених на здійснення уповноваженою законом особою встановлених прав та обов'язків, спрямованих на отримання або перевірку фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Ознаками слідчих (розшукових) дій є такі: а) вони є різновидом процесуальних дій досудового розслідування у формі дізнання або досудового слідства; б) їх проводять визначені законом особи (слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, який здійснює процесуальне керівництво); в) уповноважені особи здійснюють свої права та обов’язки лише ті, які визначені законом; г) вони спрямовані на отримання або перевірку фактичних даних (доказів), які мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Інститут слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, слідчого судді й питання їх впровадження у вітчизняне законодавство були предметом наукових досліджень вітчизняних вчених, зокрема В.І. Фаринника, Є.Д. Скулиша, В.І. Сліпченка, В.В. Городовенко, С.С. Чернявського, Ю.М. Грошевого, В.Т. Маляренка, В.Д. Бринцева, Ю.П. Аленіна, Ю.В. Скрипіної, А.Р. Туманянц, Ж.В. Удовенко та ін., які відстоювали позицію необхідності впровадження слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та дієвого судового контролю за дотриманням прав особи під час їх провадження. Але ними не повністю досліджені питання процесуального доказового значення цих понять для встановлення обставин кримінального правопорушення відповідно до вимог закону, їх історичний розвиток та міждержавний досвід правозастосування.

Законом передбачені та регламентовані такі слідчі (розшукові) дії, як: а) допит, в тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб; б) пред'явлення для впізнання: особи, речей, трупа; в) обшук); г) огляд: місцевості, приміщень, речей та документів, трупа, огляд трупа, пов’язаний з ексгумацією; д) слідчий експеримент; е) освідування особи; є) залучення експерта та проведення експертизи.

А також негласні слідчі (розшукові) дії: аудіо-, відеоконтроль особи; накладення арешту на кореспонденцію; огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця; контроль за вчиненням злочину; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження.

Вперше в історії України процесуальне законодавство закріплює слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії та розширює слідчі (розшукові) дії такими, як: огляд: місцевості, приміщень, речей та документів, огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією; слідчий експеримент; освідування особи; залучення експерта та проведення експертизи.

Можна стверджувати, що революційним кроком законодавця стало впровадження у систему досудового розслідування інституту слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, що, по суті, продовжило роботу зі впровадження можливостей оперативно-розшукової діяльності в процес встановлення особи, яка вчинила протиправне діяння, і доказування її вини.

Отже, процесуальна сила визначення поняття слідчі (розшукові) дії полягає в тому, що сторона обвинувачення може проводити слідчі дії, які можуть бути і розшуковими, що компактніше та ефективніше буде впливати на збирання доказів та їх оцінку. Тобто, це є певний рівень процесуалізації, офіційності результатів розшукових дій з метою запровадження нової,

позбавленої обвинувального ухилу процедури досудового розслідування, під час якої гласними і негласними методами, встановленими законом, здійснюватиметься збирання фактичних даних, що мають значення для кримінального судочинства, забезпечення відповідності процедур досудового і судового провадження меті та завданням кримінальної юстиції.

На відміну від слідчих (розшукових) дій, негласні слідчі (розшукові) дії закриті для осіб, яких стосуються, і саме ця обставина обумовлює необхідність існування ефективних гарантій захисту прав цих осіб, які б унеможливлювали надання органам державної влади дискримінаційних повноважень, що мають необмежений характер.

Згідно з аналізом ВССУ з розгляду цивільних та кримінальних справ, судової статистики щодо розгляду справ і матеріалів місцевими загальними судами, апеляційними судами областей та міста Києва за І півріччя 2015 р. відповідно до статті 248 КПК постановлено 59,6 тис. ухвал про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

Опитування слідчих свідчить про те, що даний термін дає підстави для проведення слідчим не лише слідчих дій, а й розшукових і це розширює процесуальні можливості у збиранні доказів при дослідженні конкретної обставини, з чим можна погодитися, але виникають питання щодо проведення утаємнених слідчих дій, які відповідно до кримінального процесу мають традиційно офіційний характер. Отже, виходить, що до оперативних таємниць повинні бути причетні і учасники кримінального провадження, а це сторона обвинувачення, захисту і інші учасники під час відкриття матеріалів кримінального провадження. Наприклад, захисник, обвинувачений відповідно до КПК України можуть вільно вимагати ознайомлення з усіма матеріалами кримінальної справи, а також вимагати ознайомлення з деякими процесуальними рішеннями, які порушують основні права людини, і слідчий, прокурор відповідно до Конституції України, КПК України, міжнародно-правових норм повинен задовольнити такі вимоги, інакше вони будуть ставити питання про порушення права на захист і це може потягнути для

сторони обвинувачення негативні результати.

На думку Б.А. Шолудько, процес «процесуалізації» оперативно-розшукової діяльності необхідно спрямувати в сторону чіткого розмежування функцій слідчого і співробітника оперативного підрозділу, який буде проводити негласну слідчу (розшукову) дію. Особливу увагу необхідно приділити порядку складання, змісту протоколу. Наприклад, в ч. 3 ст. 252 Кримінального процесуального кодексу України зазначено, що протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту припинення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій передаються прокурору. В нормі не вказана кількість протоколів щодо однієї негласної слідчої (розшукової) дії. За загальним правилом (ст. 106 Кримінального процесуального кодексу України) протокол складається під час проведення процесуальної дії або безпосередньо після її закінчення. Але негласні слідчі (розшукові) дії можуть проводитися в строк до 18 місяців, містити значну кількість окремих подій, епізодів, проводитися різними співробітниками оперативних підрозділів. Виходячи з буквального змісту норм, одна процесуальна дія оформляється однією постановою і одним протоколом. Але при тривалому проведенні негласної слідчої (розшукової) дії це буде складний громіздкий процесуальний документ. Доцільніше, на наш погляд, складати окремі протоколи позмінно [292, с. 56].

Б.А. Шолудько наводить і інший приклад, який підтверджує розходження у основних принципах слідства і оперативно-розшукової діяльності: «Не логічним і не обгрунтованим є положення ст. 272 «Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації» про співпрацю особи, яка є учасником організованої злочинної групи чи злочинної організації, на конфіденційній основі з органами досудового розслідування, а також застосування можливостей особи, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній

організації. Відповідно до пп. 12, 13,14 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» – це права підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність: мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників, встановлювати конфіденційне співробітництво з особами на засадах добровільності, отримувати від юридичних та фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформацію про злочини, які готуються або вчинені. Це агентурно-оперативна діяльність, яка не є властивою для органів досудового розслідування. Основне завдання слідчих підрозділів – кримінально-процесуальна діяльність щодо доказування, яка полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (ст. 91, 92 Кримінального процесуального кодексу України)» [292]. Автор наводить висновки щодо міжнародної практики, з якими необхідно погодитися, адже кардинальний крок у сфері демократизації кримінального процесу, на нашу думку, є позитивним моментом, але з обов'язковими урегулюваннями розбіжностей між Кримінальним процесуальним законом і законами, які регулюють оперативно-розшукову діяльність: «Практика діяльності більшості іноземних держав у сфері правового регулювання досудового розслідування злочинів вказує на те, що використання прихованих методів здобуття інформації про злочини і осіб, які їх вчинили, давно не вважається таким, що характеризує рівень демократії в країні. Навпаки, прозорість їх законодавчої регламентації та здійснення, наявність визначених законом механізмів контролю за провадженням робить їх ефективним інструментом правоохоронної діяльності демократичної держави. Тому правова регламентація негласних слідчих (розшукових) дій у Кримінальному процесуальному кодексі України спрямована на посилення правоохоронної функції держави та захисту прав і свобод окремих осіб, інтересів суспільства й держави від протиправних посягань, розширить можливості оперативно-розшукової діяльності, за умови дотримання конституційних гарантій прав особи. Детальна правова регламентація кожної із визначених законом

негласних слідчих (розшукових) дій, встановлення процесуального керівництва, поєднання у системі кримінального провадження гласних і негласних методів здобуття інформації про підготовлювані та вчинені злочини при одночасному посиленні конституційних гарантій прав і свобод особи повинно стати ефективним інструментом протидії злочинності» [292].

На нашу думку, позитивним було б запозичення процесуального досвіду у КПК Латвії, де негласні слідчі (розшукові) дії є спеціальними слідчими діями, а також необхідно проаналізувати практику застосування слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій та внести зміни до КПК України з метою відокремлення деяких слідчих та розшукових дій, пов'язаних з великими обсягами оперативної роботи. Тому це питання потребує додаткових наукових досліджень.

Поставимо питання про можливість проведення перерахованих слідчих дій за допомогою відеозапису та можемо дійти узагальнюючого висновку про те, що відповідно до вимог Конституції України, КПК, міжнародних документів, ухвалених державою про застосування технічних засобів, відсутні будь-які перепони щодо його застосування.

Однак слід зазначити, що важливим питанням у проведенні слідчих (розшукових) дій за допомогою відеозапису є юридична компетентність слідчих, прокурорів і її складова – професійна етика, оскільки виконання покладених завдань і отримання необхідних ефективних результатів потребує від цих працівників високого професіоналізму, чесності, порядності.

Є потреба одночасно розглянути і питання прийняття рішення спеціальною уповноваженою процесуальною особою про проведення слідчих (розшукових) дій, тобто ухвалення слідчим, прокурором процесуально значущої постанови про необхідність проведення конкретної слідчої (розшукової) дії.

Слід мати на увазі, що не всі правозастосовувачі обґрунтовують своє рішення, виносячи процесуальний документ – постанову. Так, наприклад,

вивчення 90 кримінальних справ свідчить, що 95 % протоколів допиту свідків, впізнання особи, предметів проводились без винесення обґрунтованої постанови про необхідність проведення такої процесуальної дії та підтвердження процесуального статусу особи – свідка. Чому виникає питання щодо винесення необхідного процесуального рішення стосовно свідка, чи проведення впізнання, тому, що такі слідчі дії можуть тягнути за собою юридичні наслідки, наприклад, привід свідка. Донедавна поява процесуальної особи свідка у кримінальному провадженні була взагалі не визначена, в сучасному кримінальному процесуальному кодексі визначається з моменту виклику особи для давання показань. Тому, на нашу думку, даний момент необхідно закріпити процесуальним рішенням у кримінальній справі шляхом винесення постанови, яка підсилить процесуальну силу проведення слідчої (розшукової) дії або негласної слідчої (розшукової) дії.

Законодавець у конструкції частини статті, яка врегульовує підстави для прийняття рішення про проведення слідчої (розшукової) дії, вживає словосполучення у множині – «є наявність достатніх відомостей», а значить, на думку вченого В.П. Тація, мова повинна йти не про одиничні повідомлення, відомості, докази, а про їх сукупність [156, с. 152].

З цим погодитися не можна, адже бувають одиничні випадки, що можуть підтвердити необхідність прийняття бажаного для досягнення мети рішення. Наприклад, повідомлення свідка про швидкість руху автомобіля перед ДТП, яке надає підстави прийняти рішення про проведення експерименту для уточнення показань свідка.

Отже, проведенню слідчої (розшукової) дії логічно повинно передувати обов’язкове процесуальне рішення – постанова. Пропонуємо внести поправку до п. 8 ч. 2 ст. 40 КПК України та виключити слова: «у випадках, передбачених цим кодексом», і замінити їх словами: «приймати процесуальні рішення перед проведенням слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих розшукових дій, або коли це визнає за необхідне слідчий чи прокурор …».

В ч. 2 ст. 223 КПК України за словами «підставами для проведення

слідчої (розшукової) дії» додати «є обґрунтована постанова про …». Це надасть слідчому, прокурору, слідчому судді процесуальної самостійності та підсилить процесуальну значущість слідчої (розшукової) дії.

Слід зазначити, що діючий КПК України дозволяє оскаржити рішення ведучого кримінального провадження щодо проведення конкретної слідчої (розшукової) дії прокурору або слідчому судді з приводу сумнівів щодо його обґрунтованості, але постанови про проведення слідчої (розшукової) дії може не бути, і тоді виникає питання про відсутність предмета оскарження та необхідно чекати проведення самої слідчої (розшукової) дії.

Відомо, що технічні засоби і зокрема відеозапис відіграють важливу роль у необхідності об’єктивної фіксації перебігу слідчої (розшукової) дії. Безсумнівно, що позитивний результат слідчих (розшукових) дій або негласних слідчих (розшукових) дій можна отримати за допомогою відеозапису.

Сучасний КПК України виділяє загальні вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій із застосуванням відеозапису та передбачає спеціальні норми, які регулюють проведення окремих слідчих дій з застосуванням відеозапису, що надає гарантії забезпечення об’єктивної фіксації їх проведення з метою дотримання прав учасників кримінального провадження та інтересів інших присутніх осіб.

Проведення слідчої (розшукової) дії за допомогою відеозапису здійснюється на підставі загальних і спеціальних норм кримінального процесуального кодексу, які регулюють їх. Здійснювати фіксування відеокамерою з метою отримання об’єктивної, необхідної інформації, метою яких є сама процесуальна дія. Особливу увагу звертаючи на враховування і захист інтересів всіх учасників процесуальної дії. Щоб уникнути можливості її оскарження та визнання її належною та допустимою в судовому засіданні.

Загальні вимоги проведення слідчих (розшукових) дій за допомогою відеозапису підлягають застосуванню при проведенні кожної окремої слідчої дії, але з урахуванням її особливостей та процесуального порядку,

передбаченого окремими статтями, які безпосередньо врегульовують процедури проведення кожної конкретної слідчої дії.

Незастосування технічних засобів і зокрема відеозапису фіксування кримінального провадження у випадках, якщо воно є обов'язковим, тягне за собою недійсність відповідної процесуальної дії та отриманих внаслідок її вчинення результатів, за винятком випадків, якщо сторони не заперечують проти визнання такої дії та результатів її здійснення чинними.

- слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні (ст. 223 КПК);

- слідчі (розшукові) дії можуть проводитися лише з моменту внесення відповідних відомостей щодо кримінального правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Проведення слідчих дій до внесення відомостей до ЄРДР або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. У невідкладних випадках до внесення відомостей до ЄРДР може бути проведений тільки огляд місця події (ст. 214 КПК);

- присутність не менше двох понятих для конкретно вказаних слідчих дій, але винятковими випадками для них є застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, адже повна фіксація слідчої (розшукової) дії, на думку законодавця, не викличе сумнівів під час судового розгляду протоколу даної слідчої дії для вирішення питання щодо його спроможності стати доказом. Такі слідчі дії, як обшук, або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюється обов'язково за участю понятих незалежно від ведення безперервного відеозапису (ч. 7 ст. 214 КПК).

Необхідно відмітити, що окрім загальних вимог до проведення слідчих

(розшукових) дій КПК передбачає врегулювання окремими статтями особливостей та процесуальний порядок проведення кожної конкретної слідчої (розшукової) дії, зокрема, коли вони проводяться за допомогою відеозапису.

Враховуючи, що в діючому кримінальному процесуальному кодексі закріплено не менше 30 слідчих (розшукових) дій з їх різновидами, для їх аналізу необхідне окреме вивчення. Зупинимося на аналізі деяких із них, які, на нашу думку, є найбільш поширеними. У розроблених нами рекомендаціях щодо проведення слідчих дій за допомогою відеозапису з урахуванням їх особливостей надані конкретні пропозиції, які можуть бути корисними як для практиків, так і для теорії (ст. 223 КПК).

Так, вивчення більше 150 кримінальних справ протягом 2012-2014 рр. у слідчих органах системи МВС свідчить про те, що огляд місця події має місце у 86 % кримінальних справ і складає основну питому вагу серед слідчих (розшукових) дій. До них належать огляд місця події місцевості, приміщень, речей та документів, трупа, огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, які закріплені законодавчо та врегульовують процедуру їх проведення, в тому числі і за допомогою технічних засобів і зокрема відеозапису. Адже правозастосовувачі знають, що велика доля успішного розслідування злочинів залежить від якості проведеного огляду місця події, при цьому визначальну роль у збиранні найбільш об’ємної і об’єктивної інформації відіграють технічні засоби і відеозапис зокрема. Це підтверджує і особистий практичний досвід автора.

Законодавче закріплення огляду місця події відбулося в Уставі Уголовного судочинства Росії від 20 листопада 1864 р., який встановлював, що огляди і освідування здійснюються в присутності понятих, число яких не може бути менше двох або безпосередньо слідчим, або через свідомих людей. При огляді і освідуванні дозволяється бути присутніми всім учасникам у справі, але слідчий не повинен чекати їхнього прибуття на місце події. Судовий слідчий складає протокол, а при необхідності і креслення. За

неявку до слідства без поважних причин поняті можуть бути притягнуті до грошового стягнення в сумі 25 рублів судовим слідчим [270, с.415].

Тому необхідно врахувати історичний процесуальний досвід та доповнити ч. 7 ст. 223 КПК України такою нормою: «Неявка понятих без поважних причин за запрошенням прокурора, слідчого тягне за собою накладення грошового стягнення прокурором, слідчим на суму 2-х мінімальних неоподаткованих мінімумів шляхом винесення відповідної постанови».

Сучасним практикам відома проблема запрошення понятих до проведення слідчих дій і тому, на наш погляд, є історичний законотворчий приклад для вітчизняного існуючого законодавства про внесення відповідальності для понятих, які не з’явилися за викликом прокурора, слідчого, слідчого судді, судді шляхом стягнення грошових коштів за їх постановою.

Можна констатувати, що в наш час на належному рівні практично і теоретично відпрацьовані та обґрунтовані методики і тактики проведення різних видів оглядів місця події, які конкретно визначаються кримінальним процесуальним кодексом.

Рішення про фіксацію процесуальної дії за допомогою технічних засобів і зокрема відеозапису під час допиту приймає особа, яка проводить слідчу дію. За клопотанням учасників допиту застосування технічних засобів фіксування, і зокрема відеозапису, є обов’язковим.

При пред’явленні особи для впізнання за фотознімками, матеріалами відеозапису виключає можливість у подальшому пред’явленні самої особи для впізнання.

При пред'явленні особи для впізнання слідчий чи прокурор можуть залучити для участі у слідчій дії спеціалістів для фіксування впізнання технічними засобами та інших спеціалістів. Якщо у слідчій дії бере участь неповнолітній, то обов'язково запрошуються його законний представник, педагог, психолог або у разі необхідності – лікар (ст. 228 КПК).

Пред’явлення трупа для впізнання здійснюється з додержанням вимог до пред’явлення особи для впізнання, передбачених частинами першою і восьмою статті 228 цього Кодексу.

Якщо в ході пред'явлення для впізнання застосовувалися технічні засоби фіксації, до протоколу заноситься інформація про те, що особи, які беруть участь у слідчій дії, заздалегідь повідомлені про їх застосування, зазначаються характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються, умови та порядок їх використання (ст. 228 КПК).

У протоколі фіксується пропозиція впізнаючому уважно подивитися на осіб, які пред'являються для впізнання, оглянути речі чи труп і відповісти на запитання, чи бачив він цю особу або річ раніше, за якими ознаками він упізнав особу, річ чи труп. Показання впізнаючого заносяться до протоколу за можливості дослівно. При цьому особливо точно мають бути вказані ті ознаки і прикмети, за якими впізнаючий впізнав об’єкт.

Якщо впізнання проводилося поза візуальним спостереженням, в протоколі вказуються всі обставини і умови проведення такого пред'явлення для впізнання.

При пред'явленні особи для впізнання особі, щодо якої згідно з КПК вжито заходів безпеки, відомості про особу, взяту під захист, до протоколу не вносяться, не долучаються до матеріалів досудового розслідування і зберігаються окремо.

Необхідно зазначити, що останнім часом в засобах масової інформації (телебачення, Інтернет) вільно розповсюджуються відеоматеріали про хід судових засідань кримінального провадження, хід проведення слідчих (розшукових) дій, обшуки, показ вилучених грошових коштів, майна, належність яких достеменно ще не встановлена, допити осіб різних процесуальних статусів, розгляд питання у Верховній Раді України щодо отримання дозволу на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання, арешту народних депутатів, суддів, високопосадовців.

Відповідно до Кримінального кодексу України трансляція

відеоматеріалів з кримінального провадження у засобах масової інформації для широкої та визначеної аудиторії може здійснюватися лише з дозволу ведучого досудового слідства (прокурора, слідчого, слідчого судді). Про що у підготовлених відеорепортажах не повідомляється.

Трансляція або розповсюдження в мережі Інтернет викликають неабиякий інтерес як серед населення, так і в юридичному середовищі щодо таких питань:

- можливої наявності ознак складу злочину про розголошення даних досудового розслідування під час проведення слідчих (розшукових) дій з використанням відеозапису;

- можливого розголошення, поширення інформації про особисте та сімейне життя особи, відносини немайнового та майнового характеру, які ганьблять людину, принижують її честь та гідність і, відповідно, настання кримінальної відповідальності за такі дії;

- з точки зору криміналістичної тактики, можливого використання відеоінформації для звільнення різними шляхами (процесуальними та непроцесуальними) осіб, які скоїли кримінальне правопорушення.

- можливого предмета розгляду захисту у порядку цивільного судочинства питання щодо збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди представниками державних установ.

Розповсюдженням інформації з матеріалів кримінального провадження вважається її публікація у пресі, трансляція по радіо та телебаченню, повідомлення у публічних виступах, електронній мережі тощо.

Законодавче забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування є однією із гарантій установлення об’єктивної істини у кримінальній справі та захисту прав і свобод людини.

Правові положення захисту даних кримінального провадження, честі і гідності особи в нашій державі визначені у основних засадах Конституції України (ст. 129), КПК України, які викладені у Загальних положеннях

досудового розслідування (глава 19) та Загальних положеннях судового розгляду (§ 1 глави 28). Рішення Конституційного суду України від 20.01.2012 №2 - рп – 2012 у справі за конституційним поданням Жашківської районної Ради Черкаської області.

Основні засади вітчизняного законодавства щодо охорони прав і свобод людини співпадають з положеннями міжнародних правових актів: Загальної декларації прав людини, проголошеної Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 р. (преамбула, п. 2); Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 01 листопада 1950 р. (ст. 8).

Враховуючи об’ємне законодавче забезпечення нерозголошення даних досудового слідства або дізнання, захисту честі та гідності особи, необхідно врахувати і його недоліки та запропонувати внесення до КПК України такі поправки:

- добавити ч. 3 до ст. 222 КПК України і викласти її в такій редакції: «Слідчий, прокурор, на підставі аналізу матеріалів кримінального провадження, думки кожного із учасників досудового розслідування приймає рішення про визначення матеріалів, які не підлягають розголошенню, попереджуючи учасників про кримінальну відповідальність за їх розголошення»;

- добавити ч. 9 до ст. 223 КПК України та викласти її в такій редакції: «Під час проведення слідчої (розшукової) дії з використанням відеозапису слідчий, прокурор зобов’язані під розписку попередити про кримінальну відповідальність за ст. 387 КК України кожного її учасника за розголошення результатів слідчої (розшукової) дії»;

- добавити ч. 5 до ст. 482 КПК України та викласти її в такій редакції: «Генеральний прокурор, вносячи подання до Верховної Ради України на отримання дозволу притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і арешт осіб, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження, повинен запропонувати необхідність розгляду

питання у закритому чи відкритому режимі».

Отже, дослідженням процесуального значення слідчих (розшукових) дій, проведених за допомогою відеозапису:

- доведено, що законодавче закріплення поняття різновидів «слідчої дії» діючим КПК України відповідає їх процесуальному призначенню – збору доказів у кримінальному провадженні;

- встановлено історичну динаміку зростання кількості слідчих дій з розвитком суспільства та їх законодавче процесуальне удосконалення в напрямку охорони прав людини;

- виявлено, що вперше в українському кримінальному процесуальному законодавстві визначені поняття та регламентовані слідчі (розшукові дії) та негласні слідчі (розшукові дії);

- виявлено, що слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії з застосуванням спеціально розроблених, сучасних технічних засобів і зокрема відеотехнічних є ефективним способом ведення державою боротьби з підготовленими та замаскованими злочинами;

- виявлено, що КПК України закріплює як загальні вимоги проведення слідчих (розшукових) дій за допомогою відеозапису, які підлягають застосуванню при проведенні кожної слідчої (розшукової) дії, так і особливості та процесуальний порядок, передбачений окремими статтями, які безпосередньо врегульовують процедури проведення конкретної слідчої (розшукової), негласної слідчої (розшукової) дії за допомогою відеозапису;

- доведено, що проведенню слідчої (розшукової), негласної слідчої (розшукової) дії за допомогою відеозапису повинно передувати рішення (постанова), яка її обґрунтовує з метою забезпечення охорони прав людини і виключення оскарження проведеної дії;

- запропоновано в ч. 2 ст. 223 КПК України після слів «підставами для проведення слідчої (розшукової) дії» добавити: «є обґрунтована постанова про»… і далі по тексту. Це надасть слідчому, прокурору, слідчому судді процесуальної самостійності та підсилить процесуальну значущість слідчої

(розшукової) дії;

- запропоновано доповнити перший абзац ч. 7 ст. 223 КПК України реченнм: «Неявка понятих без поважних причин за запрошенням прокурора, слідчого тягне за собою накладення грошового стягнення прокурором, слідчим на суму 2-х мінімальних неоподаткованих мінімумів шляхом винесення відповідної постанови».

2.2. Поняття, кримінально-процесуальні та організаційні аспекти проведення процесуальних дій в режимі відеоконференції

Поява законодавчого врегулювання режиму відеоконференції або відеоконференцзв'язку у кримінальному провадженні відповідає рівню технічного прогресу та свідчить про відповідність вітчизняної юридичної думки світовому глобалізаційному процесу і є правовим вітчизняним кроком вперед.

Згідно з аналізом ВССУ з розгляду цивільних та кримінальних справ, судової статистики щодо розгляду справ і матеріалів місцевими загальними судами, апеляційними судами областей та міста Києва за І півріччя 2015 р. у порядку надання міжнародної правової допомоги знаходилось на розгляді 293 запити (клопотання), 22, або 7,5 % – про допит за допомогою відео або телефонної конференції (ст. 567 КПК). Розглянуто 258 запитів (клопотань), із них задоволено 171, або 58,4 % від загальної кількості запитів (клопотань), які знаходилися на розгляді.

Кількість кримінальних проваджень, судове провадження в яких здійснювалось місцевими судами в режимі відеоконференції, становило 985, що на 30,8 % менше порівняно з І півріччям 2014 р. (1,4 тис.).

Законодавче закріплення проведення відеоконференцзв'язку у кримінальному провадженні належить іноземним законотворцям та порівняно недавно запроваджено у вітчизняному кримінальному

провадженні, а також у кримінальних процесах держав, які прагнуть до найбільшого ефективного використання технічних засобів у кримінальному провадженні.

Діючим КПК України передбачено проведення допиту та впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування, проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження, допит обвинуваченого, особливості допиту малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого.

Над питаннями застосування технічних засобів, до якого входить і режим відео конференції, працювали такі вчені: Ю.І. Азаров, П.Д. Біленчук, В.М. Глушков, В.М. Гончаренко, В.І. Галаган, В.Я. Горбачевський, А.В. Іщенко, В.С. Кузьмічов, М.М. Михеєнко, В.В. Молдаван, В.Т. Нор, С.С. Паламарчук, М.В. Салтевський, А.П. Снігірьов, М.С. Строгович, О.Ф. Сокиран, С.С. Чернявський, В.П. Цимбал, В.Г. Хахановський, В.П. Шибіко, Ж.В. Удовенко та ін.

Аналіз міжнародних документів дає підстави стверджувати про те, що Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 р., яка набула чинності для України 09 червня 1998 р., не закріплювала використання сторонами при вирішенні кримінально-правових питань відеозапису чи відеоконференцзв’язку. Про відеоконференцзв’язок не йшла мова і в першому додатковому протоколі до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 17 березня 1978 р.

Лише другий додатковий протокол до цієї конференції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 8 листопада 2001 р., ратифікований Україною 01 червня 2011 р., з метою посилити індивідуальні та колективні можливості реагування на злочини державами-підписантами, регламентує можливість проведення допиту в режимі відео- та телефонної конференції сторонами за відповідними правилами. Отже, в міжнародному документі законодавчо закріплюється можливість використання комплексу відеотехнічних засобів для вирішення кримінально-процесуальних завдань.

Чи є розбіжності між нормами Європейської конвенції, які регулюють проведення допиту в режимі відео- та телефонної конференції, і діючим Кримінальним процесуальним кодексом України?

Міжнародно-правовим актом, ратифікованим нашою державою, лаконічно встановлюється причина застосування відеоконференції в міждержавних кримінально-процесуальних стосунках: якщо особа, яка перебуває на території однієї країни й повинна бути допитана як свідок або експерт судовими органами іншої країни, остання у випадках, коли для особи, яка повинна дати показання, особиста явка на її територію для давання показань є небажаною або неможливою, може звернутися з проханням забезпечити проведення допиту за допомогою відеоконференції [83].

КПК України встановлює, що допит осіб, впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування можуть бути проведені у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) у випадках: а) необхідності забезпечення безпеки осіб; б) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; в) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування; г) наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми (ст. 232 КПК України).

У зв’язку з ратифікацією Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, відповідно до Закону України «про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 16 червня 2011 року, в КПК України 1960 р. вперше законодавчо було введено проведення процесуальних дій з застосуванням телефонної конференції та відеоконференції при проведенні слідчої дії з метою необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, або з інших обґрунтованих підстав [156, с. 35].

Зарубіжна практика законодавчого забезпечення проведення процесуальних дій за допомогою відеоконференції свідчить про різний підхід законодавців різних держав до вирішення цього питання.

Так, Кримінальний кодекс Канади (ст. 650) передбачає можливість участі обвинуваченого в процесі судового розгляду «за допомогою кабельного телебачення або будь-якими іншими засобами, які дозволяють суду і обвинуваченому брати участь в одночасному візуальному зв'язку та усному спілкуванні для будь-якої частини процесу». У законі також передбачена дача показань свідків за допомогою даної технології. При цьому випадки, при яких можуть бути витребувані показання у такий спосіб, чітко врегульовані в законі: місце розташування та особисті обставини свідка; витрати, які будуть необхідні в разі фізичної участі свідка на процесі [161 с. 153].

Американське кримінально-процесуальне законодавство не містить будь-які правові норми, що встановлюють процесуальну форму і підстави отримання свідчень з використанням відеоконференцзв'язку. На практиці подібні питання вирішуються у міру їх виникнення окружним суддею, головуючим при розгляді справи, за аналогією з наявною практикою, тобто ґрунтуючись на прецедентах [163 с. 54].

Вивчення кримінально-процесуальних кодексів інших держав свідчить про те, що основне призначення відеоконференції у міжнародному досвіді кримінального провадження полягає в отриманні показань свідків, впізнання особи, як це вирішується і у вітчизняному КПК.

Досліджуючи питання використання відеоконференцзв’язку як комплексу відеотехнічних засобів у кримінальному провадженні, виникають питання щодо рівня законодавчого процесуального врегулювання захисту прав людини як основного завдання кримінального провадження.

Правильно відмітила в дисертаційному дослідженні К.О. Архіпова про позитивну роль і прогрес вітчизняного кримінально-процесуального права в напрямку застосування відеоконференцзв’язку у кримінальному провадженні [10, с. 13].

Аналіз статистичних даних свідчить, що організаційно в нашій державі всі судові ланки забезпечені технічними засобами для здійснення

відеоконференцзв'язку та широко використовуються судами. Автор був учасником деяких судових засідань з кримінального провадження, які здійснювалися у режимі відеоконференції.

У вітчизняній юридичній літературі питання використання комплексу відеотехнічних приладів для проведення відеоконференції у кримінальному провадженні знаходиться у дискусійному стані. Переважно дослідження були націлені на вивчення технічних, організаційних та тактичних питань проведення слідчих (розшукових) дій, упускаючи дослідження динаміки законотворчої та законодавчої думки. Адже у кримінальному провадженні важливу роль відіграє процесуальне значення поняття, яке має конкретну юридичну направленість.

Проведення процесуальної дії в режимі відеоконференції, чи за допомогою відеоконференції? Таке питання повинно виникати при підготовці до проведення процесуальної дії за допомогою телекомунікаційної технології, яка забезпечує проведення слідчих і судових дій з метою точно використати єдину процесуальну термінологію.

З цього питання відсутні фундаментальні наукові дослідження щодо необхідності законодавчого регламентування поняття режиму відеоконференції та процесуальних проблем його використання: а) розходження вітчизняного та міжнародного законодавчого обґрунтування використання режиму відеоконференції під час допиту особи та впізнання; б) необхідності участі юристів, захисників у приміщенні сторони, яка допитує чи впізнає особу та біля осіб, які є учасниками цих процесуальних дій; в) наявність проблеми подачі клопотання у письмовому вигляді.

Розходження вітчизняного та міжнародного законодавчого обґрунтування полягає в тому, що вітчизняне законодавство регламентує всі конкретні випадки, коли можна використовувати режим відеоконференції. У другому додатковому протоколі до Європейської конвенції, який ми згадували вище, вказані загальні умови проведення відеоконференції, які може визначити ведучий кримінального провадження. Нам не вдалось знайти

узгодження даного питання на практиці, але, на наш погляд, правозастосовувачі можуть врегулювати дані розходження з метою виконати процесуальні завдання обох сторін.

Питання забезпечення присутності захисників чи представників сторони під час проведення процесуальної дії з двох приміщень одночасно повинно вирішуватися відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства з метою недопущення порушення прав людини. Статистика узагальнення проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції свідчить про те, що із 23 вивчених випадків жодного разу не виявлено клопотання сторони про забезпечення учасника процесуальної дії з двох приміщень одночасно, де проводиться відеоконференція. А також це питання не ставилося на обговорення і ведучими процесуальної дії. Тобто, практика підтверджує, що питання забезпечення правової допомоги у двох приміщеннях одночасно є лише організаційним.

У юридичних колах дискутується питання щодо неможливості під час проведення процесуальної дії в режимі відеоконференції використати право заявляти клопотання, які не можуть бути поданими під час проведення цієї процесуальної дії.

Дана позиція виглядає необґрунтованою тому, що згідно з законом клопотання можуть заявлятися і в усній формі. Вони записуються у журнал судового провадження та вирішуються головуючим (п. 3 ч. 1 ст.103 КПК України). Законодавець не визначає, усно чи письмово подається клопотання, тому у разі подачі клопотання в усній формі слідчий, прокурор, даючи відповідь на нього, указує зміст клопотання та приєднує відповідь до матеріалів кримінального провадження.

Спеціальні норми, які врегульовують проведення процесуальної дії у режимі відео конференції, також врегульовують розгляд клопотань учасників цієї дії, а потім вона проводиться (ч. 2 ст. 232; ч.2 ст. 336 КПК України).

Отже, процесуальні права особи, яка бере участь у судовому засіданні в режимі відео конференції, не обмежені, а принципи змагальності та рівності

сторін, які є одними із основних засад судочинства, визначених ст. 129 Конституції України, не порушуються.

Є така думка, що недоліком прийнятого Закону щодо участі осіб у судовому засіданні в режимі відеоконференції є неможливість ідентифікувати учасника судового засідання, оскільки один із учасників процесуальної дії може знаходитися поза залом судового засідання.

Представники такої позиції не врахували, що така дія передбачена законом, перед початком її проведення слідчим. Прокурором, суддею, слідчим суддею, судом установлюються учасники процесуальної дії, а відеотехніка дозволяє підтримувати належний відеозвукозв'язок та забезпечити всі необхідні процесуальні вимоги для отримання певного результату.

Ще одна проблема, яка дискутується у юридичному середовищі – це можливі технічні несправності, неналежна якість зв'язку, які можуть бути обумовлені як обставинами, які неможливо передбачити та які виникають поза волею людини, так і обставинами, спровокованими діями певних осіб навмисно. Така точка зору також є необґрунтованою. У разі виникнення технічних неполадок вони усуваються, або судове провадження переноситься.

Згідно з вимогами КПК використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку. Учасникам слідчої (розшукової) дії повинна бути забезпечена можливість ставити запитання і отримувати відповіді осіб, які беруть участь у слідчій (розшуковій) дії дистанційно, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені цим Кодексом (ч. 3 ст. 232 КПК України).

КПК України розширив та деталізував, при яких обставинах можливе проведення процесуальних дій та забезпечення відеоконференцзв'язку учасникам кримінального провадження. Але, на нашу думку, окрім стану

здоров’я, необхідності забезпечення безпеки осіб, закон не вказує конкретних поважних причин неможливості безпосередньої участі особи у досудовому провадженні, а це означає, що рішення щодо застосування відеоконференції може бути вибірковим та може допускати різні тлумачення, поєднані зі свавіллям.

Позитивним є те, що вказані норми дають можливість правозастосовувачам за допомогою сучасних відеотехнічних пристроїв виконати завдання кримінального провадження та гарантують при цьому максимальне забезпечення захисту прав їх учасників (слідчого, слідчого судді, обвинуваченого, захисника).

Проведення допиту в режимі відеоконференції не викликає значних технічних, організаційних проблем, які б забезпечили дотримання процесуальних прав його учасників, а ось при проведенні впізнання особи можуть виникнути питання щодо кількості понятих та їх місцезнаходження.

Необхідно зазначити, що режим відеоконференції, закріплений діючим КПК України, передбачає використання комплексу відеотехнічних засобів на віддалі для отримання певних процесуальних результатів з метою вирішення питань доказування у кримінальному провадженні.

Взаємодію в режимі відеоконференцій називають сеансом відеоконференцзв’язку.

Відеоконференцзв’язок – це телекомунікаційна технологія інтерактивної взаємодії двох і більше віддалених абонентів, при якій між ними можливий обмін аудіо- і відеоінформацією в реальному масштабі часу з урахуванням передачі керуючих даних, про що виконано наукове дослідження К.О. Архіповою з Російської Федерації [10].

Для кримінального провадження поняття відеоконференція і відеоконферензв'язок мають однакове процесуальне значення як комплекс телекомунікаційної технології, куди входять і відеотехнічні засоби, що використовуються сторонами кримінального провадження для ефективного та об’єктивного вирішення кримінально-процесуальних задач.

Режи́м як поняття, що застосовується в різних сферах суспільного життя, підкреслює певні процесуальні умови, реально існуючі або необхідні для забезпечення роботи, функціонування, наприклад, процесуальної дії. Це сукупність правил, складних технічних заходів, процесуальних норм для досягнення юридично-значущого результату.

Режим відеоконференції – це процесуальні умови, створені сукупністю процесуальних норм, необхідних для забезпечення процесуальної дії, та наявність комплексу складних телекомунікаційних технічних засобів, здатних підтримувати відеозв'язок на віддалі інтерактивної взаємодії двох і більше віддалених абонентів, за яких між ними можливий обмін аудіо- і відеоінформацією в реальному масштабі часу для досягнення певного результату.

Вживаючи даний термін, законодавець врахував необхідні його ознаки: а) існуючі процесуальні умови створені сукупністю відповідних норм, необхідних для забезпечення процесуальної дії та досягнення певного результату (режим); б) наявність комплексу складних телекомунікаційних технічних засобів, здатних підтримувати відеозв'язок на віддалі інтерактивної взаємодії двох і більше віддалених абонентів, за яких між ними можливий обмін аудіо- і відеоінформацією в реальному масштабі часу для досягнення певного результату. Отже, термін проведення процесуальної дії у режимі відеоконференції є обґрунтованим та відповідає його процесуальній суті.

На нашу думку, термін відеоконференцзв'язок у кримінальному провадженні не в повній мірі відповідає його процесуальному призначенню , бо це не просто телекомунікаційний зв'язок, а виконання процесуальної дії, допиту або впізнання у режимі відеоконференції при трансляції з різних приміщень на віддалі.

Тацій В.Я., визначаючи відеоконференцію як інформаційну технологію, що забезпечує одночасно двосторонню передачу, обробку, перетворення і візуалізацію інтерактивної інформації на відстань в режимі

реального часу за допомогою апаратно-програмних засобів обчислювальної техніки, не врахували його законодавчо визначеної частини – режиму, або процесуальної сторони [156, с.152].

Не викликає сумніву законодавче вживання поняття режиму відеоконференці у вітчизняному кримінальному провадженні, а також існуючих правових процесах нашої держави.

Уміле використання такого сучасного технічного засобу в повній мірі зможе забезпечити правозастосовувачам об'єктивне проведення процесуальної дії, скорочення часу проведення кримінального провадження і, найважливіше, безпеку осіб, які беруть в ньому участь.

Проте це теоретично, на практиці ж виникають складні технічні, організаційні та, відповідно, процесуальні труднощі. І той, хто є ініціатором проведення процесуальної дії, завжди думає, як краще її виконати, щоб отримати процесуальний ефект – шляхом особистого спілкування чи про через застосування відеоконференцзв'язку – та приймає про це відповідне рішення.

З точки зору організації у кримінальному провадженні, його проведення, теоретично, не враховуючи практики, можна висловити думку, що така процедура може не мати ускладнень, адже сучасна техніка дозволяє і забезпечує на високому рівні проведення процесуальних дій на будь-які віддалі від ініціатора кримінального провадження.

Застосування відеоконференцзв'язку може бути важливим та зручним варіантом вирішення процесуальних завдань не тільки для правозастосовувачів, а підозрюваних, обвинувачених, підсудних та засуджених, навіть тільки для охорони свого життя, бо практика підтверджує, що ніхто не може гарантувати його безпеку при переїзді.

Необхідно визначитися з процесуальним значенням цих понять як джерел доказів. Чи є сам хід відеоконференції, записаний на носії відеозвукоінформації, доказом, чи цей запис є додатком до протоколу, який повинен складатися під час проведення процесуальної дії?

Відповідно до КПК України джерелом доказу під час проведення процесуальної дії за допомогою відеоконференції є матеріали відеозапису, які записуються на відповідному носії інформації з телекомунікаційного апарату (ст. 84 ч. 2; 99, ч. 2 п. 1), а також протокол, який складається слідчим, та журнал судового засідання, до яких додається носій відеоінформації (наприклад, флешкарта) і як документ додається до кримінального провадження, на підставі чого провадиться її оцінка і встановлюється як доказ та приймається рішення.

Звідси можна дійти висновку про те, що відеоконферéнція – це комплекс складових телекомунікаційної технології (технічних засобів), що забезпечує одночасну двосторонню передачу, обробку, перетворення та представлення інтерактивної інформації на відстані в режимі реального часу за допомогою апаратно-програмних засобів обчислювальної техніки, які надають можливість здобути фактичні дані, що мають значення для встановлення наявності чи відсутності досліджуваних обставин кримінального провадження з відповідними процесуальними формами фіксування.

Узагальнення вивчених з Єдиного державного реєстру судових рішень України (35 постановлених ухвал судами за січень-липень 2013 р.) щодо процесуальних обґрунтувань про проведення допитів потерпілих, свідків в режимі відеоконференції, які знаходяться поза межами приміщення та території юрисдикції відповідного суду, дало такі результати: 8,8 % – не вказані конкретні причини неявки свідків, потерпілих; 9 % – потерпілі були учасниками судового засідання, але в рішенні не вказано їхнє відношення до проведення процесуальної дії в режимі відеоконференції, 11,2 % – клопотання прокурора про проведення допиту в режимі відеоконференції не задоволені, 1% – в клопотанні про проведення відеоконференції відмовлено через відсутність технічних умов. В переважній більшості виконання цієї слідчої дії доручалось органу розслідування і в деяких випадках – суду, який знаходиться в іншому регіоні.

Такі дані дають підстави дійти висновку про те, що норми КПК України, які передбачають дистанційне судове провадження, хоча і активно застосовуються у кримінальних провадженнях, але не можуть бути ідеальними і мають недоліки щодо всебічного дотримання прав учасників процесу [123].

У вітчизняній юридичній літературі домінує думка про переваги законодавчого закріплення відеоконференції, безсумнівну її ефективність у вирішенні процесуальних завдань кримінального провадження, що в повній мірі забезпечує: об’єктивне проведення процесуальної дії, скорочення часу проведення кримінального провадження, високий рівень безпеки осіб, які беруть у них участь.

Підкреслюючи позитивний розвиток кримінально-процесуального права, К.О. Архіпова відзначила Україну як державу, де вже створені нормативно-правові основи використання відеоконференцзв'язку, а також накопичений чималий досвід його застосування у сфері кримінального судочинства [10, с. 14].

Існує протилежна законотворча думка. Так, Г. Г. Москаль пропонує повністю скасувати норми КПК України, які регулюють режим відеоконференції в кримінальному провадженні, адже їх практичне застосування суттєво порушує конституційні права громадян на захист, позбавляє можливості учасників ознайомлюватися з матеріалами кримінального провадження, викладати свою позицію з розглянутих судом питань, порушує ст. 2 КПК України, що може бути причиною для майбутнього скасування постановленого рішення у апеляційній, касаційній інстанції або Європейським судом з прав людини і ставить у неоднакові умови учасників процесу [120, с. 56].

Така позиція автора ставить в неоднакові умови тих учасників процесу, які забезпечують захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечують швидке, повне та

неупереджене розслідування та судовий розгляд з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнений до відповідальності.

Крім того, такий підхід протирічить наявному захисту прав учасників процесуальних дій у відповідних процесуальних нормах, правом їх відмови від участі у проведенні, а в разі порушення істотних прав учасників процесуальної дії, визнання недостовірними такі докази.

Ця думка також не в повній мірі відображає сучасні тенденції технічного прогресу і можливості застосування його досягнень у кримінальному провадженні, міжнародно-правову практику щодо застосування телекомунікаційних технологій, адже в деяких країнах уже мова йде про електронні кримінальні справи. Тому скасування вказаних норм КПК України не надасть користі кримінальному провадженню, і навпаки, їх удосконалення наблизить до діючих та перевірених практикою норм міжнародного права.

Існують процесуальні, організаційні та технічні недоліки у підготовці проведення процесуальних дій за допомогою відеоконференції, але законодавець в повній мірі забезпечив можливість її використання правозастосовувачами, які приймають такі рішення, забезпечують права кожного учасника кримінального провадження і несуть особисту відповідальність.

Порівнюючи використання режиму відеоконференції у інших вітчизняних правових процесах, можна дійти висновку про те, що згідно зі ст. 74-1 ГПК України, ст. 158-1 ЦПК України, ст. 122-1 КАСУ суд за власною ініціативою або за клопотанням сторони, третьої особи, прокурора, іншого учасника судового процесу може постановити ухвалу про їх участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Оскільки перелік підстав відсутній, можемо дійти висновку, що суд в будь-який момент може прийняти рішення про участь будь-кого із учасників судового процесу в режимі відеоконференції без наявності жодної на те підстави та без згоди такої особи.

Вважаємо, що надання суду можливості надсилати копію ухвали факсом або електронною поштою жодним чином не гарантує отримання відповідної ухвали адресатом.

Отже, дослідивши проблеми проведення допиту та впізнання в режимі відеоконференції у кримінальному провадженні та у порівнянні з іншими галузевими процесами, можемо сформулювати такі висновки:

- виявлено, що законодавче забезпечення відеоконференції у кримінальному провадженні відповідає сучасним вимогам юридичної теорії і практики та міжнародно-правовим стандартам;

- законодавче врегулювання використання відеоконференції у кримінальному провадженні надає можливість вирішувати процесуальні завдання не лише на території держави, а й у міжнародних стосунках;

- автором доведено, що запропонований у ст. 232, 336 і ч. 3 ст. 351 КПК України термін «режим відеоконференції» відповідає його процесуальному значенню;

- зроблено висновок, що у кримінальному провадженні законодавець об’ємніше забезпечив можливість використання відеоконференції для проведення процесуальних дій, ніж у інших вітчизняних юридичних процесах, що відповідає завданням кримінального провадження;

- запропоновано авторське визначення поняття режиму відеоконференції як процесуальних умов, створених сукупністю процесуальних норм, необхідних для забезпечення процесуальної дії за допомогою телекомунікаційних технічних засобів, здатних підтримувати відеозв’язок двох і більше віддалених абонентів, за якого між ними можливий обмін аудіо- і відеоінформацією для досягнення певного результату. Визначено його ознаки.

2.3. Збирання та оцінка матеріалів та засобів відеозапису під час кримінального провадження

Розповсюдження у суспільстві відеотехніки до масового побутового рівня впливає на збільшення кількості використання відеоматеріалів у кримінальному провадженні для вирішення питань розкриття, розслідування та судового провадження кримінальних правопорушень.

В час розвинутих відеотехнологій досудове слідство та судове провадження спрямовують свої зусилля на те, щоб по можливості виявити та зібрати матеріали та засоби відеозапису з метою мати у справі об'єктивні докази.

Відповідно до Великого тлумачного словника російської мови С.А. Кузнєцова відеоматеріал – це візуальне зображення, що є вихідним матеріалом для подальшого відтворення. Відеопродукція є візуальним зображенням, призначеним для подальшої телетрансляції [29 с. 25].

Окрім даного визначення, нам не вдалося у юридичній літературі знайти процесуальне визначення цього поняття, і тому, на нашу думку, для єдиного підходу до визначення терміна «відеоматеріали» ми пропонуємо свою версію: «Відеоматеріал – це відеотехнічний прилад (засіб) або носій аналогової чи цифрової відеозвукоінформації (матеріал), яка має відношення до предмета доказування, приєднаний до кримінальної справи як речовий доказ, або документ з метою його дослідження та оцінки як доказу, відповідно до вимог КПК України».

Матеріалами відеозвукозапису можуть бути носії інформації різних видів відеотехніки і сама техніка як засіб, за допомогою якої проводилася фіксація події, що досліджується у рамках кримінального процесуального законодавства з метою дослідити обставини, які підлягають доказуванню і якими є: подія кримінального правопорушення; винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета

вчинення кримінального правопорушення; вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення; обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.

Доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження (ст. 91 ч.1, 2 КПК України).

Тому, будь-який відеоматеріал у якому міститься інформація про перераховані вище обставини, збирається, перевіряється та оцінюється у визначений законом спосіб.

Законодавець визначив, що обов'язок доказування перерахованих обставин покладається на слідчого, прокурора у випадках відмови прокурора від обвинувачення – на потерпілого. Обов'язок доказування належності та допустимості доказів, даних щодо розміру процесуальних витрат та обставин, які характеризують обвинуваченого, покладається на сторону, що їх подає (ст. 92 ч.1, 2 КПК України).

Аналіз 84 вироків Єдиного реєстру судових рішень України за 2015 р., де використовувалися та підлягали судовій оцінці різні види відеоматеріалів, дає підстави дійти висновку про те, що у 35 випадках, або 41,6 %, суди обмежувалися встановленням місця їх виїмки та назви виробника відеотехнічного приладу і яким чином вони оформлені процесуально у справі. Натомість, відсутні дані про приєднання його до кримінального провадження як речового доказу чи документа. Не вказані відомості, чи вирішувалося питання про необхідність їх експертного дослідження під час досудового слідства та судового провадження. Відсутні аналізи їхніх технічних характеристик, оригінальність інформації, записаної на ньому або на носії відеоінформації. Відомо, що ці дані є важливими як для дослідження відеоматеріалу, так і для оцінки його інформації як доказу [93].

Випадки неповного дослідження або відсутність дослідження взагалі, походження відеотехнічних засобів, носіїв відеоінформації (матеріалів) послабляють доказову силу такого приладу, носія відеоінформації та викликають питання у судовому провадженні, пов’язані з необхідністю їх додаткового вивчення та встановлення технічних характеристик або виклику експертів для їх допиту як спеціалістів чи експертів.

Фотознімок (чи відеозапис), що підлягає експертному дослідженню, відображає фактичні обставини, істотні для справи, які необхідно перевірити експертним дослідженням. Фотознімок є своєрідним джерелом інформації на довільному технічному носієві, яка може бути використана для встановлення фактичних обставин справи. Тому встановлення достовірності зафіксованої на фотознімку інформації та залучення його до справи є важливою і принциповою дією. В юридичній літературі дуже багато уваги було приділено можливості використання цифрових зображень.

Враховуючи наявність значної кількості графічних редакторів, їх доступність та відсутність видимих ознак редагування цифрових фотознімків, була сформована думка про принципову неможливість їх використання в кримінальному чи цивільному судочинстві внаслідок

невизначеності достовірності зафіксованої інформації. У зв’язку з цим доцільно проаналізувати такі фотознімки з позиції поняття документу.

У ст. 223 КПК викладаються загальні умови проведення слідчих (розшукових) дій, які є обов'язковою складовою процесуальної форми. У цій нормі визначається мета слідчих (розшукових) дій – отримання (збирання) доказів або їх перевірка. Важливо, що дається формулювання підстав для проведення слідчих (розшукових) дій. Це, згідно з вимогами ч. 2 ст. 223 КПК, є наявність достатніх відомостей (даних), отриманих у ході провадження, в тому числі розшукового характеру, які вказують на можливість досягнення мети слідчої (розшукової) дії. Такі відомості повинні бути відображені в матеріалах провадження.

Так, слідча (розшукова) дія, обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб (ст. 234 КПК); огляд місцевості, приміщення, речей та документів проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 237 КПК); слідчий, прокурор здійснює освідування підозрюваного, свідка, потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу (ч. 1 ст. 241).

Система способів збирання доказів, що узагальнена для сторони обвинувачення шляхом слідчих (розшукових) дій, закріплена у ст. 93 КПК і передбачає такі дії: виклик і допит будь-якої особи (свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого) та складання протоколу у встановленому законом порядку; безпосереднє виявлення фактів та обставин предмета доказування, фактичних даних, що мають доказове значення (провадження у встановленому законом порядку обшуку, огляду, пред’явлення особи, речей, трупа для впізнання, проведення допиту, впізнання в режимі відеоконференції під час досудового розслідування, слідчого експерименту,

освідування особи, залучення експерта та проведення експертизи, їх процесуальне оформлення); призначення експертизи і отримання висновку експерта (винесення постанови про призначення експертизи і ознайомлення з нею підозрюваного, обвинуваченого; роз'яснення прав підозрюваному, обвинуваченому, прав та обов'язків експерту; отримання зразків для порівняльного дослідження; вивчення висновку експерта, допит експерта та ін.); вимога до підприємств, установ, організацій, службових осіб і громадян пред'явлення предметів і документів, у тому числі проведення ревізій (повідомлення в усній або письмовій формі, розгляд отриманих документів або предметів, їх процесуальне оформлення та приєднання до справи); отримання предметів і документів учасниками процесу, громадянами, установами, підприємствами і організаціями (отримання даних щодо наданого предмета, документа, їх огляд та процесуальне оформлення); доручення слідчим, прокурором у кримінальному провадженні оперативним підрозділам провести відповідні слідчі (розшукові) і негласні слідчі (розшукові) дії, результати яких за певних умов можуть бути доказами у кримінальному провадженні (п. 5 ч. 2 ст. 36 та п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК).

Серед способів збирання доказів слідчі (розшукові) дії мають найбільшу питому вагу. Слідчі (розшукові) дії із збирання і перевірки доказів – це частина процесуальних дій, які відбуваються у повній відповідності до вимог кримінального процесуального закону у кримінальному провадженні. Вони спрямовані на збирання та перевірку доказів, а також встановлення обставин, що мають значення для даного кримінального провадження.

У ході слідчих (розшукових) дій можуть бути отримані й інші результати, безпосередньо не пов'язані з отриманням нових доказів або їх перевіркою. Наприклад, у ході обшуку (ст. 234, 236 КПК) може відбуватись пошук і вилучення цінностей і майна обвинуваченого або підозрюваного з метою забезпечення цивільного позову або можливої конфіскації майна. У той же час можуть бути вилучені предмети і документи, заборонені законом для обігу незалежно від їх належності до провадження. При провадженні

слідчих (розшукових) дій суб'єкт доказування також нерідко стикається із протидією з боку окремих заінтересованих осіб: опір при вилученні предметів, спроба їх приховати або знищити, намагання вплинути на позицію слідчого, свідка чи іншого обвинуваченого тощо.

Отже, мету слідчих дій доцільно визначати через збирання (формування) та перевірку доказів, а також встановлення обставин, що мають значення для розслідування кримінальної справи.

У частині 2 ст. 93 КПК вказується, що сторона обвинувачення збирає докази також шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Умови їх проведення та перелік надається у гл. 21 КПК (ст. 246-275 КПК). При вирішенні питання про використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні необхідно керуватися положеннями ч. 2 ст. 84 КПК, в якій вказується, що процесуальними джерелами (видами) доказів можуть бути лише показання, речові докази, документи, висновки експертів, а також вимогами ст. 86-89 КПК. Принциповим є положення ч. 1 ст. 256 КПК, згідно з яким «протоколи щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи або їх копії можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування». Це означає, що результати проведення негласних слідчих (розшукових) дій, протоколи, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи або їх копії повинні набути статусу таких видів доказів, як документи, речові докази, висновки експертів відповідно до процесуальної форми їх отримання (ст. 98, 99, 101, 102 КПК). У частинах 2-3 ст. 256 КПК також наголошується, що як свідки можуть бути допитані особи, що проводили негласні слідчі (розшукові) дії, або ті, хто залучався і ті, щодо яких проводилися ці заходи, згідно з порядком, передбаченим ст. 95-97 КПК.

Таким чином, результати проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути визнані у разі їх допустимості та належності.

Цю точку зору підтримує і вчений В.Т. Маляренко, який вважає, що спосіб отримання доказів шляхом їх виявлення, фіксації, збирання, перевірки повинен бути законним. Так, у ст. 223 КПК сформульовані загальні вимоги щодо проведення слідчих (розшукових) дій. Статті 224-245 КПК містять норми щодо умов і процесуального порядку проведення таких слідчих (розшукових) дій, як допит, пред'явлення особи для визнання, пред'явлення речей, трупа для визнання, проведення допиту, обшуку, огляду, експертизи. У гл. 21 КПК викладено вимоги, що пред'являються до законного проведення негласних слідчих (розшукових) дій (аудіо-, відеоконтроль особи, накладення арешту на кореспонденцію, огляд і виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, спостереження) [184, с. 228].

Сторони обвинувачення та захисту також наділені правом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок.

Отримання – це доставляння сторонами обвинувачення та захисту, посадовими особами та громадянами письмових документів та предметів із проханням про їх залучення до кримінального провадження з фіксацією даного факту.

Сторона захисту може впливати на формування доказової бази кримінального провадження шляхом ініціювання проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій (про особливості проведення таких слідчих (розшукових) дій див. коментар до ч. 6 ст. 223 КПК).

Відповідно до п. 8 ч. 3 ст. 42; ч. 5 ст. 44; ч. 4 ст. 46; ч.1 п. 3 ст. 55; п. 3

ч. 1 ст. 56; ч. 4 ст. 58; ч. 3 ст. 61; ч. 3 ст. 62; ч. 3 ст. 63 КПК мають право збирати і подавати докази слідчому, прокурору, слідчому судді підозрюваний, обвинувачений, законний представник підозрюваного, обвинуваченого, захисник, потерпілий, представник потерпілого, цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники.

Тобто, судові рішення обґрунтовуються лише доказами, дослідженими і визнаними судом. Із цього випливає, що матеріали (майбутні докази) , отримані на досудовому слідстві, повинні пройти етап визнання їх доказами під час судового розгляду.

Маляренко В. Т. розподіляє докази досудового слідства і судового розгляду, хоча юридично фактичні дані, зібрані під час досудового слідства, можуть називатися лише показаннями, речовими доказами, документами, висновками експертів. Аналіз відповідних положень КПК свідчить про те, що в них унормовані правові механізми впливу сторони захисту на формування доказів у стадії досудового розслідування і судового розгляду. Тому інформаційна основа доказів підсилюється логічною складовою – фактами-аргументами, які можуть впливати на оцінку фактичних даних. Реально у процедурі формування доказів, а також в інтерпретації їх змісту можуть брати участь конкуруючі суб'єкти, що може призвести до активізації доказів, зміни їх змісту, ослабленні доказової сили чи навіть ліквідації [183, с. 231].

Отже, виникає питання, яким чином використовуються матеріали відеозапису, надані суду, та здійснюється їх оцінка. Ця процедура забезпечується законодавчо відповідними нормами кримінального процесуального кодексу, які регулюють дослідження судом речових доказів, документів та матеріалів відеозапису.

Під час досудового слідства та судового розгляду справи виникає питання, яким чином можуть бути використані матеріали відеозапису – як речовий доказ, документ чи окремий матеріал відеозапису, як це зазначено в законі.

Нами вище було досліджено, що відповідно до процесуального закону

процесуальні дії фіксуються за допомогою протоколу, на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії, та у журналі судового засідання.

На нашу думку, все залежить від інформації, яка знаходиться на носії, і від того, яким саме процесуальним шляхом вона була зібрана та залучена до справи. Так, носій інформації, отриманий поза процесуальними діями, можна назвати речовим доказом; отриманий від проведеної процесуальної дії – буде додатком до складеного протоколу про її проведення тому, що оформляється слідчим, прокурором, слідчим суддею як матеріальний об'єкт, який був знаряддям вчинення кримінального правопорушення, або зберіг на собі його сліди, або містить інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюється під час кримінального провадження, або був об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом.

Слідчі (розшукові) дії за допомогою відеозапису повинні проводитися з додержанням вимог до процедури її проведення. У протоколі слідчої (розшукової) дії повинні бути відображені всі обставини застосування такої фіксації, зокрема, факт повідомлення учасникам про її застосування і факт її демонстрування всім учасникам, характеристика засобів фіксації та умови її проведення. Якщо такі дані не будуть відображені у протоколі слідчої дії, то відеозапис втрачає процесуальний статус і під час його оцінки в судовому розгляді може бути визнаним недопустимим. Тому, ці питання повинен враховувати слідчий, прокурор, слідчий суддя під час підготовки до проведення слідчої (розшукової) дії.

КПК передбачає обов'язкове застосування технічних засобів фіксації на досудовому слідстві при наявності відповідного клопотання учасників процесуальної дії. При цьому робота слідчих значно полегшується, оскільки, коли допит фіксується технічними засобами, то текст показань до протоколу може не заноситись, достатньо лише зробити відмітку про те, що свідчення зафіксовані на носієві, який додається. Ігнорування вимоги обов'язковості

фіксування окремих процесуальних дій тягне за собою недійсність таких дій.

Поняття «документ» у юридичній практиці трактується в широкому плані як джерело доказів, в яких викладені або засвідчені обставини, що мають значення для справи (ст. 84 КПК України). Законодавцем до документів, що віднесені як письмові свідчення на паперовому носії, так і фото-, кіно-, аудіо- і відеодокументи, табуляграми та інші. Але не кожна зафіксована на будь-якому носієві інформація може бути визнана документом і мати певні юридичні наслідки. Для надання юридичної сили документам інформація в них повинна бути зафіксована у визначеній формі і порядку з врахуванням їх природи та призначення.

Фотознімок за природою є технічним носієм інформації про зовнішній стан середовища (об'єкта) в конкретний момент часу. При цьому інформація про це може фіксуватись на технічний носій як в неперервній (аналоговій), так і в дискретній (цифровій) формі. Ступінь її відповідності оригіналу визначається технічними характеристиками пристрою, який формує та записує на носій цю інформацію. З іншого боку, на процеси, що мають місце при створенні, копіюванні чи друку, можуть впливати суб'єктивні та об'єктивні фактори, які можуть ставити під сумнів достовірність зафіксованої інформації. Суб'єктивні фактори є наслідком наміру чи помилки особи (чи осіб), яка бере участь у процесах фіксації, перетворення (перезапису) та використання (друку, передачі тощо) інформації, що міститься у фотознімках. Об'єктивні фактори є наслідком неточностей та помилок в роботі технічного обладнання при створенні, перезапису чи використанні фотознімків [259, с. 34].

Якщо в процесі запису чи використання фотознімків перелічені фактори не впливають на цілісність та точність інформації, що на них зафіксована, то такі фотознімки є достовірними.

Але цього факту недостатньо для визнання фотознімка документом, тобто таким, щоб мав визначені юридичні наслідки. Для цього необхідно зафіксованій інформації надати належну форму, яка б відповідала чинному

законодавству та нормативним актам.

Цифровий відеозапис чи фотознімок фіксується на носії в електронному вигляді. У зв'язку з такою їх природою, а також необхідністю підпису документу та внесення в нього інших реквізитів доцільно також проаналізувати фонограму як електронний документ.

Електронний документ – документ, інформація в якому подана в електронній формі, що включає необхідні реквізити, в тому числі електронний цифровий підпис. Електронний документ може бути створено, передано, збережено, оброблено і перетворено у візуальну форму подання.

Отже, для набування статусу електронного документу і відповідної юридичної сили фотознімки, які зафіксовані у електронному (цифровому) вигляді на будь-якому носії, відповідно до вимог чинного законодавства та нормативних актів, повинні мати всі необхідні реквізити.

Застосування наведених вимог в цілому до будь-яких фотознімків є досить проблематичним. Отримання фотознімків та їх подальше використання до залучення в процес потребує також інформації про реєстрацію їх створення, функціонування та передачі в процесі використання та збереження, тобто необхідно забезпечити фотознімки журнально-обліковою інформацією. Запропонована система надання юридичної сили фотодокументам є дещо громіздкою, але її вдосконалення та впровадження в практику дозволяє на законних умовах використовувати фотознімки при доведенні та розкритті злочинів.

Надання юридичної сили фотознімкам, походження яких як документа не відповідає встановленим нормам (надання фотознімків потерпілим та ін.), можливе в процесуальному аспекті через проведення низки заходів, а саме: залучення як речовий доказ у справі та встановлення достовірності зафіксованої інформації експертним шляхом. Для цього на експертизу надаються оригінали фотознімків. По копіям встановити достовірність зафіксованої інформації експертним шляхом, як правило, неможливо [259 с. 36].

Для встановлення достовірності зафіксованої на фотознімку інформації надаються також технічні засоби, за допомогою яких були зроблені ці фотознімки. Це можуть бути фотоапарати, відеокамери, відеореєстратори інші пристрої, в яких реалізований принцип побудови зображення способом центральної проекції. Крім того, до переліку таких засобів слід віднести: копіри, сканери тощо, так як ці засоби призначені для продукування та обробки документів на паперових носіях, то вони віднесені до об'єктів судово-технічної експертизи документів [259, с. 37].

Відповідно до вимог ст. 22 КПК України кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій. Сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду доказів, суд лише, зберігаючи об'єктивність та неупередженість, створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

Системний аналіз положень ч. 1 ст. 86, частин 2 та 3 ст.93, ч. 1 ст. 160 КПК України вказує на те, що застосування стороною кримінального провадження такого способу збирання доказів, як вилучення речей чи документів (ч. 7 ст. 163 КПК України) під час отримання доступу до речей і документів, може здійснюватися у випадках, якщо: 1) особа, у володінні якої знаходяться речі або документи, не бажає добровільно передати їх стороні кримінального провадження або є підстави вважати, що вона не здійснить таку передачу добровільно після отримання відповідного запиту чи намагатиметься змінити або знищити відповідні речі або документи; 2) речі та документи згідно зі ст. 162 КПК України містять охоронювану законом таємницю і таке вилучення необхідне для досягнення мети застосування цього заходу забезпечення. В інших випадках сторона кримінального провадження може витребувати та отримати речі або документи за умови їх добровільного надання володільцем без застосування процедури, передбаченої главою 15 КПК України.

Якщо відеозапис долучений до матеріалів кримінального провадження на CD-диску, неодноразово досліджувався у судових засіданнях за участю прокурора, безперешкодно відтворювався, зауважень учасників процесу щодо неякісного відтворення не надходило, твердження, що відеозапис є неякісним, є безпідставним.

Необхідно вважати обґрунтованою і ухвалу судді Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області І.В. Драча від 27. 12.2013 щодо доводів захисту про порушення процедури вилучення і зберігання недопалку та відеозапису з реєстратора, які підтверджуються дослідженими у суді доказами. Таке порушення є істотним та очевидним, а тому суд знаходить підстави для ухвалення рішення про припинення їх дослідження і визнання недопалку та відеозапису недопустимими доказами у кримінальному провадженні, виходячи з наступного.

З огляду на вимоги ч. 7 абз. 2 ст. 223, ст. 237 КПК України огляд речей проводиться у присутності понятих. При цьому, усі вилучені під час огляду речі підлягають негайному оглядові і опечатуванні із завіреними підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. Протокол огляду має бути підписаний учасниками слідчої дії (ст. 104 ч. 5 КПКУ). Цих вимог закону слідчий при вилучені недопалку не дотримався. З матеріалів справи – т. 1 а. с. 12, вбачається, що про вилученні недопалку записано на окремому аркуші, який жодним учасником огляду не підписаний. З оглянутої у суді упаковки недопалку вбачається, що його упакування підписав спеціаліст (експерт-криміналіст), який протоколу слідчої дії не підписував. Будь-яких інших підписів на упаковці вилучення недопалку немає. Отже, слідча дія була проведена з істотним та очевидним порушенням її проведення, що підтвердили у суді свідки, які не змогли пригадати факту вилучення недопалку.

Аналогічно, з порушенням закону, без будь-якої процедури вилучення до матеріалів кримінального провадження долучено відеозапис затримання транспортного засобу на підставі рапорту працівника ДАІ, який долучив до рапорту диск з відеозаписом затримання автомобіля потерпілого. Знаючи про

таке, слідчий не вилучав будь-яких першоджерел відеозапису та приладів, на який фіксувався цей запис. Вважати рапорт (т. 1 а. с. 15) належним способом отримання доказу суд позбавлений можливості, оскільки процедура вилучення відеозапису повинна оформлятись рішеннями слідчого чи слідчого судді та фіксуватись відповідними протоколами, чого зроблено не було. Долучення відеозапису на підставі рапорту є очевидним порушенням процедури отримання такого доказу, тому суд визнає відеозапис недопустимим доказом.

Отже:

- виявлено, що матеріалами відеозвукозапису є носіями інформації різних видів відеотехніки і сама техніка як засіб, за допомогою якої проводилася фіксація події, яка досліджується у рамках кримінального процесуального законодавства з метою дослідити обставини, які підлягають доказуванню. Відповідно до вимог КПК України вони повинні бути приєднані до кримінального провадження як речові докази або документи з метою їх дослідження та оцінки як джерел доказу та доказу;

- збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим відповідно до вимог КПК України шляхом витребування, тобто пред'явлення письмової або усної вимоги сторонами обвинувачення чи захисту посадовим особам і громадянам про пред’явлення письмових документів чи предметів; виконання вимог адресатами; прийняття сторонами обвинувачення і захисту об'єктів і фіксація цієї дії в кримінальному провадженні. Отримання або доставляння сторонами обвинувачення та захисту, посадовими особами та громадянами письмових документів та предметів із проханням про їх залучення до кримінального провадження з фіксацією даного факту. Сторона захисту може впливати на формування доказової бази кримінального провадження шляхом ініціювання проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій (про особливості проведення таких слідчих (розшукових) дій див. коментар до ч. 6 ст. 223 КПК).

Висновки до розділу 2

Під час дослідження правових та організаційних засад використання відеозапису у кримінально-процесуальному доказуванні нами отримані такі результати:

Доведено, що законодавче закріплення поняття різновидів «слідчої дії» діючим КПК України відповідає їх процесуальному призначенню – збору доказів у кримінальному провадженні.

Встановлено історичну динаміку зростання кількості слідчих дій з розвитком суспільства та їх законодавче процесуальне удосконалення в напрямку охорони прав людини.

Виявлено, що вперше в Українському кримінальному процесуальному законодавстві визначені поняття та регламентовані слідчі (розшукові дії) та негласні слідчі (розшукові дії).

Виявлено, що слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії із застосуванням спеціально розроблених, сучасних технічних засобів і зокрема відеотехнічних є ефективним способом ведення державою боротьби з підготовленими та замаскованими злочинами.

Виявлено, що КПК України закріплює як загальні вимоги проведення слідчих (розшукових) дій за допомогою відеозапису, які підлягають застосуванню при проведенні кожної слідчої (розшукової) дії, так і особливості та процесуальний порядок, передбачений окремими статтями, які безпосередньо врегульовують процедури проведення конкретної слідчої (розшукової), негласної слідчої (розшукової) дії за допомогою відеозапису.

Доведено, що потребує глибокого додаткового наукового дослідження питання введення у Кримінальний процесуальний кодекс понять: слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові дії) за допомогою відеозапису.

Доведено, що введення у Кримінальний процесуальний кодекс понять

«слідчі (розшукові) дії» та «негласні слідчі (розшукові) дії» розширюють процесуальні можливості правозастосовувачів досліджувати обставини, які підлягають доказуванню відповідно до вимог закону за допомогою не лише процесуальних, а й розшукових дій. І навпаки, розшукові дії набирають процесуального статусу.

Запропоновано в ч. 2 ст. 223 КПК України за словами «підставами для проведення слідчої (розшукової) дії» добавити: «є обґрунтована постанова про …». Це надасть слідчому, прокурору, слідчому судді процесуальної самостійності та підсилить процесуальну значущість слідчої (розшукової) дії;

- запропоновано доповнити перший абзац ч. 7 ст. 223 КПК України такою нормою: «Неявка понятих без поважних причин за запрошенням прокурора, слідчого тягне за собою накладення грошового стягнення прокурором, слідчим на суму 2-х мінімальних неоподаткованих мінімумів шляхом винесення відповідної постанови».

Акцентовано увагу на історичний розвиток наукового дослідження поняття «слідчі (розшукові) дії» та динаміку законодавчого закріплення його, сформульовано авторське визначення даного терміну та запропоновано його законодавче закріплення як різновид процесуальних дій досудового розслідування, направлених на здійснення уповноваженою законом особою встановлених прав та обов'язків, спрямованих на отримання або перевірку фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню, з метою дотримання однакового тлумачення його в теорії та практиці.

Виявлено, що законодавче забезпечення відеоконференції у кримінальному провадженні відповідає сучасним вимогам юридичної теорії і практики та міжнародно-правовим стандартам.

Законодавче врегулювання використання відеоконференції у кримінальному провадженні надає можливість вирішувати процесуальні завдання не лише на території держави, а й у міжнародних стосунках.

Автором доведено, що запропонований у ст. 232, 336 і ч. 3 ст. 351 КПК

України термін «режим відеоконференції» відповідає його процесуальному значенню.

Зроблено висновок, що у кримінальному провадженні законодавець об'ємніше забезпечив можливість використання відеоконференції для проведення процесуальних дій, ніж у інших вітчизняних юридичних процесах, що відповідає завданням кримінального провадження.

Запропоновано авторське визначення поняття режиму відеоконференції як процесуальних умов, створених сукупністю процесуальних норм, необхідних для забезпечення процесуальної дії за допомогою телекомунікаційних технічних засобів, здатних підтримувати відеозв'язок двох і більше віддалених абонентів, при якій між ними можливий обмін аудіо- і відеоінформацією для досягнення певного результату. Вказані його ознаки.

Виявлено, що збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим відповідно до вимог КПК України.

Розділ 3
СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ МАТЕРІАЛІВ ТА ЗАСОБІВ ВІДЕОЗАПИСУ

3.1. Стан та перспективи судово-експертних досліджень матеріалів та засобів відеозапису

Законодавство України визначає, що судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду (ст. 1 Закону України «Про судову експертизу»).

З метою дотримання єдиного підходу при проведенні судових експертиз і підвищення якості проведення судових експертиз вони класифіковані на види і Наказом Міністерства юстиції України від 27 липня 2015 р. № 1350/5 про внесення змін до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень від 08 жовтня 1998 р. № 53/5, який зареєстрований у Міністерстві юстиції України 29 липня 2015 р. за № 915/27360, фототехнічна, портретна; відео-, звукозапису, експертиза голограм відносяться до криміналістичних експертиз [294].

Згідно з висновками узагальнення судової практики Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ про застосування судами кримінально-процесуального законодавства при призначенні судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві за 2010 р. пріоритет у проведенні судових експертиз надається державним спеціалізованим установам і службам, яким у переважній більшості (згідно зі статистичними даними) суди й доручають виконання експертних досліджень. Така судова практика вважається правильною, оскільки саме державні установи здійснюють спеціальну підготовку судових

експертів, а отже, мають у своєму штаті кваліфікованих співробітників із належним досвідом практичної та наукової роботи, створюють організаційні умови і запроваджують концептуальні інструменти для однакового та правильного застосування експертних методик, що безпосередньо впливає на якість дослідження.

Так, за повідомленням начальника Управління експертного забезпечення правосуддя Мін'юсту України у 2010 р. експертними установами було проведено 94 500 експертизи. Найбільшу кількість експертиз замовляють правоохоронні органи з кримінальних справ, яких було проведено понад 32 тис., державні експертні установи (НДУСЕ) за рішеннями місцевих судів у кримінальних справах виконали 1573 експертизи, з них: 1148 первинних, 116 повторних, 115 додаткових, 103 комісійні, 91 комплексна; за рішенням апеляційних судів – 32 експертизи. Більшість цих експертиз становлять: автотехнічні (595), економічні (347), транспортно-трасологічні (157), почеркознавчі (62), будівельно-технічні (58), психологічні (52), відеозвукозапису (51) [54].

Отже, доля експертних досліджень відеозвукозапису державними експертними установами, які проводять даний вид експертиз, від загальної кількості проведених експертиз складає 3,2 %, що є незначним показником, враховуючи динамічний розвиток відеотехнологій.

Законом «Про судову експертизу» передбачено можливість залучати (крім судових експертів) й інших фахівців з відповідних галузей знань для проведення деяких видів експертиз, які не здійснюються виключно державними установами (ч. 4 ст. 7, ч. 2 ст. 9, ч. 1 ст. 20).

Зафіксована інформація про події кримінального правопорушення за допомогою сучасної цифрової відеотехніки може бути предметом експертного дослідження, яке потребує спеціальних знань у цій галузі.

Тому, вивчення сучасного стану судово-експертних досліджень матеріалів та засобів відеозвукозапису необхідно розглядати в напрямку наявності методичних рекомендацій, розроблених для проведення експертизи

в галузі фотографії на світлочутливих галогенах срібла, яке включає знання з фізики формування сигналів в приладах із зарядовим зв'язком, їх дискретне зчитування та квантування і формування даних у вигляді цифрового файлу фото- та відеознімку та відповідних технічних засобів їх виготовлення.

Державним Реєстром методик проведення судових експертиз Міністерства юстиції України зареєстровано 32 види експертиз відеозвукозапису, які досліджуються за допомогою зареєстрованих 25 методик проведення цього виду експертних досліджень [81].

Так, технічне дослідження матеріалів та засобів відеозвукозапису, дослідження диктора за фізичними параметрами усного мовлення, акустичних сигналів та середовищ може досліджуватися методиками, які розроблені різними авторами та організаціями і якими є: застосування комп'ютерної лабораторії CSL 4500 для криміналістичного дослідження сигналів мовлення; основи дослідження матеріалів та засобів відеозвукозапису; ідентифікації особи за фонограмами російської мови на автоматизованій системі «Діалект»; рекомендації використання програмного комплексу порівняльного лінгвістичного аналізу спірної та еталонної фонограм; ідентифікації особи за ознаками мовлення із застосуванням автоматизованої експертної системи «Phonexi»; основні положення методики криміналістичного дослідження звукового середовища; експертної діагностики монтажу магнітних записів та методів його виявлення; магнітоскопічного методу дослідження магнітних силограм в криміналістиці; криміналістичного дослідження матеріалів і засобів звуко- та відеозапису; методики встановлення сематичного змісту фонограм з використанням пристрою «Форманта»; методичні рекомендації щодо виявлення ознак цифрової обробки; основи виявлення слідів цифрової обробки аналогових та цифрових фонограм; проведення експертизи оригінальності та дійсності аналогових магнітних фонограм за паразитними параметрами апаратури магнітного запису, що фіксуються у фонограмах, із застосуванням апаратно-програмного комплексу «Теорема»; дослідження структур аудіофайлів,

записаних за допомогою цифрових диктофонів; ідентифікації дикторів за допомогою програмного засобу ExpCad основи автоматичного розпізнавання диктора за голосом; основи криміналістичного дослідження фонограм мовлення та ідентифікації особи за мовленням; засади судової акустики; застосування пакету програм криміналістичної ідентифікації диктора SIVE 6.5 з метою дослідження сигналів мовлення; застосування системи редагування, аналізу та усунення шуму речових сигналів SIS 6.x; рекомендації зі встановлення номера телефону абонента лінії зв'язку за звуковими сигналами, зафіксованими на фонограмі; рекомендації щодо використання функціонального аналізу як методу ідентифікації мовленнєвої особистості; методичні основи судового мовознавства; рекомендації щодо проведення лінгвістичного дослідження усного мовлення за ознаками міжмовної інтерференції [81].

Узагальнюючи перераховані методики, можна зробити висновок про те, що основними завданнями експертизи відеозвукозапису є: встановлення технічних умов та технології отримання відеозвукозапису; ототожнення особи за відеозаписом (фотографією) та за фізичними параметрами голосу, отриманих з звукозапису. Враховуючи їх рік реєстрації, на теперішній час більшість методик не є актуальними, адже технічні засоби фіксації та відтворення відеозвукової інформації постійно оновлюються та покращуються. Це підтверджує і опитування експертів, які виконують експертні дослідження в даному напрямку.

В той же час, проведення дослідження цифрових зображень та засобів їх виготовлення має цілу низку особливостей, які пов'язані з технологією процесів цифрової фіксації зображень. У науково-технічній літературі періодично з'являються окремі повідомлення та наукові роботи, в яких розглядаються особливості візуального та технічного дослідження цифрових зображень та технології їх виготовлення.

Є актуальним сучасний стан наукової та методологічної бази відеотехнічної експертизи, відповідність її об'єктам досліджень, які змінили

свою природу з аналогових на цифрові зображення та цифрові засоби їх виготовлення (фото та відеокамери).

Згідно з методикою досліджень цифрових зображень та засобів їх виготовлення, розробленою групою експертів КНДІСЕ під керівництвом завідувача відділу Є.В. Тимко та затвердженою вченою радою даного інституту (протокол від 26.12.2013 № 11), до основних об'єктів дослідження належать: цифрові фотозображення – фотознімки, що отримані в результаті фотографування зовнішнього стану середовища (об'єкта) в конкретний момент часу; окремі кадри або група кадрів цифрових відеозаписів, що отримані в результаті відеозапису зовнішнього стану середовища (об'єкта) в конкретний проміжок часу; технічні засоби фотографування – цифрові фотокамери, в яких процеси обробки та фіксації інформації реалізовані у цифровій формі; технічні засоби відеозаписування – цифрові відеокамери (відеореєстратори тощо), в яких процеси обробки та фіксації інформації реалізовані у цифровій формі.

До порівняльних об'єктів дослідження належать: цифрові фотозображення, що отримуються в результаті експертних, слідчих та ін. експериментів; цифрові фотозображення, способи та умови отримання яких однозначно визначені.

В ході підготовчого дослідження експертом проводяться такі дії: огляд наданих для дослідження об'єктів дослідження та порівняльних об'єктів дослідження; визначення та уточнення завдань експертного дослідження; аналіз вихідних даних, їх повноти та однозначності; в разі відсутності або неповноти тих чи інших даних, технічних засобів тощо експерт направляє відповідне клопотання про їх надання.

Аналітичне дослідження. При дослідженні цифрових зображень застосовується основний метод – візуальний аналіз (спостереження). В багатьох випадках підроблене або неправильно класифіковане зображення може бути ідентифіковане шляхом безпосереднього візуального аналізу, для використання якого не потрібно залучати спеціальні програмні та інші

методи дослідження. Даний підхід використовує візуальні спостереження для отримання інформації безпосередньо з фотографічного образу, зафіксованому у зображенні. Так, певні елементи всередині зображення можуть бути використані, щоб визначити, в якому місті, при яких обставинах, в який час доби тощо було створене досліджуване фотозображення.

Основними ознаками, якими оперує в даному випадку дослідник (експерт), є: наявність та властивості відблисків та тіней від предметів (розподіл тіней і світлових відблисків). Вузькі елементи та тіні дозволяють встановлювати напрямок освітлення та відповідність наявних у фотозображенні відблисків та тіней на предметах – умовам освітлення та властивостям джерела/джерел світу; кольорові відтінки згладжування (однорідність фону, плавність переходу між сусідніми фрагментами). Зображення рідко мають гострі та чіткі краї. Замість цього застосовані при формуванні фотозображення методи згладжування зазвичай розмивають суміжні кольори у зображенні. Так, коли об’єкт вирізається з одного зображення та вставляється в інше, його краї можуть мати забарвлення, що не відповідає новому фону; масштаб (пропорційність частин зображення). Коли в зображенні внаслідок певних маніпуляцій об’єднані різні предмети, вони можуть мати неправильний масштаб та розмір при їх взаємному розташуванні та віддаленості від спостерігача (об’єктива техніки зйомки); відсутність опори. Люди або об’єкти, що були отримані в результаті компоновки, в зображенні можуть здаватися «плаваючими», тобто такими, що не «приросли до землі»; невідповідність предметів у зображенні. Загальні елементи в зображенні можуть бути регіональними, наприклад, мова, якою написані назви вулиць на будівлях, електричні розетки, що відрізняються на різних континентах. Текст і валюта в зображенні можуть ідентифікувати місце зйомки, годинник та календарі вказують час та дату. Так само фотографії, що ілюструють комп’ютерні екрани, можуть відображати конкретну програму, операційну систему або конкретний сайт; тиражування.

Елементи в фотозображенні можуть бути скопійовані та дублюватися в інших місцях по всьому зображенню. При дублюванні таких елементів вони можуть бути масштабовані, обернені відносно свого первинного положення, перевернуті або іншим чином зманіпульовані, а можуть бути й перенесені без змін; перспективну відповідність та однаковий ракурс всіх деталей зображення.

Основні методи покращання зображення. Застосування основних (базових) методів покращання зображення, таких як підвищення різкості та контрасту, розмиття, масштабування, перефарбування тощо.

Загальні функції покращання включають в себе: яскравість і контрастність. Ці алгоритми можуть дозволити більш легше виявити приховані елементи зображення у темних областях зображення шляхом підняття тону освітлення або понизити освітленість на засвічених фрагментах зображення; регулювання кольору. Неправильне освітлення може різко вплинути на передачу кольорів у зображенні та привести до їх викривлення відносно природних. Відповідні функції дозволяють зміни температури (діапазон частот) зображення або коригування окремих складових кольору; інверсія. Здійснюючи інверсію частин зображення, можна розкрити додаткову інформацію, що була прихована; підвищення різкості та розмиття. Елементи, які зняті не в фокусі або були розмиті у зображенні за рахунок руху, можуть бути виправлені за допомогою відповідних функцій програмного забезпечення для редагування фотографій; нормалізація і гістограми. Розширені програмні засоби дозволяють здійснювати перегляд та зміну діапазонів кольору для ще більшого покращання зображення; масштаб. В деяких форматах зображень об’єкти можуть бути суттєво збільшені до появи спотворень. Наприклад, фотозображення у форматі JPEG з високою роздільною здатністю може бути збільшено майже на 200 %, перш ніж зображення стає занадто спотвореним. Точно так само дуже великі зображення можуть бути зменшені для більш зручного перегляду. Разом з тим, відсутня необхідність розгляду даних

методів, оскільки існує велика кількість програмного забезпечення, в якому реалізовані вказані функції та надані відповідні інструкції з його використання.

Аналіз формату зображення (метадані). Як правило, даний аналіз передбачає наявність у розпорядженні експерта порівняльних об'єктів дослідження, умови та спосіб фіксації яких співпадає або подібний із умовами та способом фіксації досліджуваних цифрових фотознімків.

В разі відсутності вказаних вище порівняльних об'єктів дослідження або їх недостатності експертом здійснюється експериментальне дослідження, метою якого є: визначення технічних параметрів досліджуваних фотознімків; отримання експериментальних фотознімків із застосуванням технічних засобів, що використовувались для фіксації досліджуваних фотозображень, з дотриманням таких саме умов та способу (технічних режимів тощо) зйомки.

В подальшому проводяться такі дослідження: аналіз формату цифрового фотозображення та його технічних параметрів; виділення та аналіз метаданих цифрового фотозображення, включаючи формат та спосіб представлення метаданих у відповідному файлі тощо.

Розширений аналіз зображень. В даному випадку можуть варіюватися різні підходи: від аналізу помилок рівнів «errorlevelanalysis», аналізу головних компонент (principa lcomponent analysis – PCA) до аналізу за допомогою вейвлет-перетворень (wavelettransformatıons) тощо.

Метою даного дослідження є виявлення фактів монтажу цифрових фотозображень.

Аналіз параметрів розміщення та представлення даних на носії інформації, які належать до досліджуваних цифрових фотозображень або з ними пов'язані, а саме: спосіб відображення відповідних файлів у файловій системі носія інформації; спосіб (метод) розміщення даних у відповідних ланцюжках кластерів носія; встановлення особливостей формування та розміщення зазначених вище даних, притаманних технічним засобам фото- та відеофіксації, що надані для дослідження.

Метою порівняльного дослідження є проведення порівняння результатів аналізу об’єктів дослідження з результатами відповідних досліджень порівняльних об’єктів дослідження (зразків фотозображень, експериментальних фотозображень тощо).

В ході даного дослідження встановлюється відповідність порівнювальних параметрів, властивостей та характеристик, а також їх достатність для прийняття того чи іншого експертного судження (висновку).

На етапі синтезу результатів дослідження покладається формування проміжних та кінцевих висновків щодо завдань, які були винесені на вирішення експертизи, підґрунтям чого є всі дані, які отримані під час досліджень на етапах аналітичного та порівняльного дослідження [136, с. 34].

Отже, методика дослідження дозволяє присутній особі зрозуміти візуальні, порівняльні спостереження, функції програмного забезпечення для редагування фотографій з метою встановлення наприклад, монтажу відео- чи фотозображення. А також вияснити з експертом можливі запитання і впевнитися у об’єктивності його висновку щодо конкретного запитання, яке виникло під час кримінального провадження у однієї із сторін.

Проведені дослідження та розробки сучасної судової фототехнічної експертної галузі з урахуванням широкого використання цифрової фотографії дозволяють дійти висновків про те, що сучасна галузь спеціальних знань в галузі судової фототехнічної експертизи поряд з традиційними знаннями в галузі фотографії на світлочутливих галогенах срібла включає знання з фізики формування сигналів в приладах із зарядовим зв’язком, їх дискретне зчитування та квантування і формування даних у вигляді цифрового файлу фотознімку, загальні дані про що є в материнській науці – прикладній інформатиці. Їх спеціальні формати та алгоритми стискання, що формують в файлах фотознімків специфічні якості, обробка даних тощо є специфічними знаннями в галузі цифрової фотографії. Знання про техніку, технологію та обробку файлів не входять до спеціальних знань із комп’ютерної експертизи. Вирішення питань фототехнічної експертизи щодо

цифрової фотографії належить до компетенції фототехнічної експертизи і не є завданнями комплексної фототехнічної та комп'ютерно-технічної експертиз, яку досить часто помилково призначають слідчі та проводять експерти.

При визначенні меж компетенції фототехнічної експертизи було звернуто увагу на необхідність проведення комплексного підходу при проведенні технічної експертизи документів, виготовлених за допомогою сучасної оргтехніки: сканерів, копіювальних апаратів, в яких використовуються фотографічні принципи формування зображень. Оскільки спеціальні знання з формування та виготовлення фотозображень документів (в т.ч. файлів) входять до судової фототехнічної експертної галузі знань, то вирішення питань, пов'язаних з технікою та технологією їх виготовлення, може проводитись шляхом організації комплексного дослідження документу спеціалістами з технічної експертизи документів та фототехнічної експертизи.

В цифровій фотографії поняття оригіналу файлу фотозображення не має практичного визначення, оскільки є можливість створення його образу на іншому технічному носієві, який диференціювати від оригіналу файлу фотозображення експертним шляхом сучасними технічними засобами неможливо. У зв'язку з цим запропоновано встановлювати не оригінальність файлу фотозображення, а відповідність цього файлу техніці та технології його отримання, що може бути викладена в матеріалах справи (показах фотооператора, свідків тощо). У зв'язку з цим змінюється як експертне завдання, так і обсяг матеріалів, що необхідно надати на експертизу, а саме: ставиться завдання про відповідність файлу фотозображення на технічному носієві техніці та технології його отримання, що викладені в матеріалах справи; на експертизу надаються протоколи допиту свідка про техніку та технологію проведення фотографування та отримання файлу фотозображення; матеріали справи з ОРД тощо.

Проаналізовано поняття фотодокументу та визначені загальні вимоги,

що надають документам юридичної сили. Встановлено, що метадані фотодокументів (файлів), які автоматично формуються при створенні файлу фотозображення, утворюють формулярні характеристики документа і створюють підґрунтя для надання йому юридичної сили. Таким чином, файли фотозображення мають технічні можливості для створення їх як категорії фотодокументів з відповідною юридичною силою, що може суттєво змінити і можливості їх використання в суспільному житті.

Проведені визначення способів змін файлів фотозображень з урахуванням термінології, що використовується у інших криміналістичних видах експертиз. Розроблено уточнене поняття фотомонтажу, який розглядається як поєднання за допомогою технічних засобів окремих частин зображень в одне ціле на одному носієві з порушенням неперервності та послідовності відображення навколишнього середовища в часі та просторі. Розроблені види та способи монтажу, які є універсальними до застосування в інших криміналістичних видах експертиз. Також наведені інші способи змін та обробки зображень з визначенням їх сутності та впливу на відображення об’єктивної реальності.

Введено поняття артефакту як ознаки, що проявляється при обробці файлів зображень з певною ймовірністю.

Розроблено алгоритм проведення експертних досліджень файлів фотозображень та наповнено їх вміст відповідними сучасними методами досліджень. Описані в звіті методи потребують апробації на реальних експертних об’єктах, визначення меж їх застосування, достовірності та повторюваності результатів досліджень. Ця задача потребує розробки відповідної програми тестування методів, підготовки чи вибірки об’єктів досліджень, визначення параметрів тестування тощо, що є самодостатньою науковою роботою. Без її проведення застосування описаних в звіті методів не буде мати наукового обґрунтування [259, с. 42].

Під час проведення судово-експертних досліджень взагалі і зокрема матеріалів та засобів відеозвукозапису є важливим питання стану та

тенденції розвитку законодавчого забезпечення охорони прав людини у вітчизняному кримінальному провадженні. Тому мета нашого дослідження полягає в тому, щоб на основі теорії кримінального процесу, діючого вітчизняного законодавства та характеристики передового зарубіжного досвіду сформувати пропозиції щодо удосконалення законодавства, яке забезпечує охорону прав та інтересів громадян при проведенні судово-експертного дослідження взагалі і зокрема матеріалів та засобів відеозапису.

Кожному, хто брав участь у кримінальному провадженні, відомо, що об'єктом ознайомлення учасника кримінального провадження є лише рішення про призначення експертизи і висновок експерта, а важливе питання присутності учасника кримінального провадження під час експертного дослідження випадає із поля зору як практиків, так і дослідників, не лише під час призначення експертизи, а й під час оцінки результатів висновків експерта та оцінки його при прийнятті кінцевого рішення у справі.

Статистика допиту 30 експертів на досудовому слідстві та у судовому провадженні свідчить про те, що на нескладне, але важливе питання учасників судового провадження: «Чому Ви прийшли до такого наукового обґрунтування досліджуваного питання?», експерт пробує відстояти свій висновок, але в кінцевому результаті посилається лише на свій досвід та спеціальні знання і розраховує на оцінку суду його висновку.

Спроба автора відшукати статистику повідомлень громадян про їх право бути присутніми під час проведення експертного дослідження не дали позитивного результату, хоча з особистої практики відомо, що товарознавча, автотоварознавча експертизи не проводяться без повідомлення учасників справи, або ДТП. І цей механізм у експертній практиці працює безперебійно.

Висновок експерта є важливим чинником у вирішенні питань кримінального провадження та відповідно до КПК України може стати доказом у судовому розгляді справи і може суттєво вплинути на долю людини. А такий рівень відповідальності за проведені дослідження та висновок повинен враховувати і ступінь процесуально закріпленого

забезпечення прав та інтересів зацікавлених учасників кримінального провадження, які б сприяли присутності особи під час експертного дослідження і якомога більшій обізнаності у положеннях висновку експерта.

Проблемі судово-експертних досліджень у кримінальному провадженні України щодо захисту прав людини приділяли увагу такі вчені: Ю.І. Азаров, В.В. Бірюков, В.І. Галаган, В.В. Коваленко, Т.В. Михальчук, О.І. Мотлях, С.С. Паламарчук, Д.В. Пашнєв, Ю.О. Пілюков, С.С. Чернявський, В.П. Цимбал, В.Г. Хахановський, Л.Д. Удалова, О.В. Федькович, А.П. Гайдук, В.І. Романов, И.П. Пампушко, Ю.С. Жариков, Е.Н. Дмитриев та ін., однак безпосередньо, предметом їхніх досліджень аналізована нами проблематика не розглядалася.

Емпіричною базою дослідження даного питання стали матеріали вивчення і узагальнення практики судового розгляду кримінальних справ, обвинувальних вироків, особистої участі автора щодо вирішення питань призначення і проведення судових експертиз, які надали можливість зробити висновок про те, що кількість експертних досліджень з кримінальних справ постійно зростає, а це свідчить і про збільшення кількості громадян, які належним чином не зможуть захистити свої права та інтереси під час самого експертного дослідження і опинитися в тяжкому для себе положенні.

Останнім часом у вітчизняній юридичній літературі, наукових працях висвітлюються різні аспекти проведення судово-експертних досліджень у кримінальному провадженні, але слабо досліджено важливе питання законодавчого забезпечення прав, інтересів людини під час здійснення експертних досліджень. Наприклад, як законодавчо забезпечується присутність учасників процесу при проведенні дослідів експертом та як експерт забезпечує їх участь у експертному дослідженні. Чому експерт доходить певного висновку, який може бути неоднозначним, якому передували аналізи різних проб і їх результатів, рівень науково-методичного обґрунтування експертного дослідження, об’єктивність. Наприклад, чому не існує досконалої методики, яка могла б дійти до категоричного висновку

щодо проведення судово-експертних досліджень матеріалів та засобів відеозапису. Ці питання стали поштовхом для їх дослідження.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII незалежність судового експерта та правильність його висновку забезпечуються присутністю учасників процесу в передбачених законом випадках під час проведення судової експертизи . Що є неоднозначним законодавчим твердженням, і це підтверджує наш вищевказаний висновок та практика.

Пункт 2.1.6. Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 19 січня 2005 р. за №61/10341 (зі змінами від 19 грудня 2006 р.), врегульовує проведення окремих видів експертних досліджень в присутності підозрюваного, обвинуваченого, підсудного та інших осіб з дозволу особи або органу, яка призначила експертизу, у випадках, передбачених законодавством. Тут також враховані лише окремі види експертних досліджень, не захищені права потерпілих та зазначені інші особи, до яких можна віднести і осіб, котрі не є зацікавленими у провадженні, або взагалі присутніх осіб.

Отже, спеціальний закон і підзаконний акт не конкретно та не в повному обсязі врегульовують забезпечення права учасника кримінального провадження бути присутнім під час проведення експертного дослідження. Практика доводить, що вони майже не працюють тому, що є можливість їх неоднозначного тлумачення, а також вони не враховують інтереси потерпілої сторони та не конкретизують, хто може бути іншими особами і тому, на нашу думку, підлягають змінам та доповненню. На наше переконання, приближення учасників кримінального провадження до процесу експертного дослідження дасть змогу присутнім зрозуміти його суть та наслідок – висновок експерта і виключить переважну більшість питань щодо висновку експерта, які виникають під час досудового слідства та судового провадження. А також, присутність зацікавлених осіб примушуватиме

експертів об'єктивно ставитися до експертного дослідження та складання висновку.

Є різні погляди щодо цього питання серед практиків. Так, із 89 експертів державних і приватних установ різних спеціалізацій (криміналістичної – 30, інженерно–технічної – 10, економічної – 5, бухгалтерської – 7, судово-медичної, психіатричної, психологічної – 15, товарознавчої – 7, автотоварознавчої – 15), або 76,3 %, стверджують, що хід експертного дослідження міститься в описовій частині висновку експерта, а присутність громадян під час проведення різних дослідів будуть лише створювати незручності для експертів. 22 експерти (або 24,7 %) мають іншу, протилежну думку та висловлюють позитивні відгуки щодо необхідності повідомлення громадян про початок процедури експертного дослідження та їх право бути її учасником, адже це автоматично знімає певну долю питань, які часто виникають під час судового провадження.

Історичні кримінально-процесуальні закони підтверджують, що висновки знаючих людей ще в давнину відігравали важливу і визначальну роль у прийнятті рішення у кримінальній справі, але автору не вдалося відшукати у них питання присутності зацікавлених осіб під час експертних досліджень.

Кримінально-процесуальні кодекси ФРГ, Російської Федерації, Республіки Білорусь також не регламентують участь зацікавлених учасників процесу у проведенні експертних досліджень, хоча мають певні національні особливості.

Так, відповідно до § 79 ч. 1-2 КПК ФРГ експерт на розсуд суду може бути приведений до присяги, яка може бути принесена після дачі висновку та служить тому, щоб експерт дав неупереджено, свідомо і кваліфіковано висновок [162].

Згідно з КПК Республіки Білорусь експерт зобов'язаний повідомити за вимогою органу, що проводить кримінальне провадження, сторонам в судовому засіданні відомості про свій професійний досвід і стосунки з

особами, які беруть участь у провадженні, що в обох випадках свідчить про правову культуру [167].

Законодавчо експертні дослідження в нашій державі забезпечуються ст. 92 Конституції України, яка встановлює, що основні засади судової експертизи визначаються виключно законами України. Проведення експертизи, участь експерта та спеціаліста у процесуальній дії у кримінальному судочинстві регулюється відповідно Законом України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII «Про судову експертизу» (зі змінами від 19 грудня 2006 р.), ст. 69-72, 79, 101-102, 242-245,332, 356, 359-360, 486, 509, 518 Кримінального процесуального кодексу України, Законом України від 22 лютого 2000 р. «Про психіатричну допомогу» (зі змінами від 17 травня 2007 р.), відомчими Правилами та інструкціями Міністерства юстиції України та Міністерства охорони здоров'я України з питань проведення експертиз, роз'ясненнями у постановах Пленуму Верховного Суду України щодо застосування законодавства про судову експертизу у кримінальному судочинстві з окремих видів злочинів.

Проект Закону України «Про судово-експертну діяльність» (неофіційний текст від 06.08.2013) не передбачає право учасника кримінального процесу бути присутнім при проведенні експертизи та заявляти клопотання щодо участі у експертних дослідженнях.

Ухвалена тридцять одна постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України за 2013 р. свідчить, що ними не вивчалися питання порушень прав та інтересів громадян при проведенні судово-експертних досліджень.

Перераховані вище законні та підзаконні акти, 19 норм кримінально-процесуального кодексу України, які регулюють призначення та проведення експертиз, не надають гарантованих прав зацікавленим учасникам кримінального провадження брати участь у проведенні експертного дослідження.

Крім того, жоден із перерахованих законодавчих актів, що

забезпечують проведення судово-експертних досліджень взагалі і відеоматеріалів зокрема, не враховують питання необхідності прийняття присяги експертом, що забезпечить певний рівень особистої відповідальності експерта перед учасниками процесу.

Отже, є необхідність законодавчо підняти рівень моральної та юридичної відповідальності осіб, які призначають проведення експертного дослідження, та експертів щодо забезпечення доступу учасників кримінального провадження до участі у підготовці висновків експертів, підвищення якості дії механізму притягнення несумлінних експертів до відповідальності за порушення присяги та неналежного рівня забезпечення ними прав і законних інтересів учасників процесу, особливо тих, які потерпіли від злочинів.

Таким чином, можна визначити, що вітчизняне законодавство, яке забезпечує охорону прав громадян під час експертного дослідження, на відміну від інших зарубіжних аналогів, має певний належний рівень міжнародних стандартів але, на нашу думку, потребує доповнення:

- у ст. 3 Закону України «Про судову експертизу» словами: «... та захисту прав учасників судового розгляду кримінальної справи шляхом їх участі у проведенні експертизи за їх клопотанням».

- ст. 12 Закону України «Про судову експертизу» доповнити п. 4 та викласти його в такій редакції: «За клопотанням особи або органу, які залучили експерта, необхідно забезпечити реалізацію права бути присутніми під час проведення експертизи та вносити свої пропозиції щодо її проведення».

- у ст. 69 КПК України доповнити частину 8 і викласти її в такій редакції: «Експерт повинен повідомити зацікавлених учасників кримінального провадження про місце проведення експертизи, забезпечити їх право бути присутніми при проведенні експертного дослідження, ставити питання експерту про хід дослідження, які повинні фіксуватися в описовій частині висновку експерта».

- у ст. 101 КПК України доповнити частину 11 та викласти її в такій редакції: «Висновок експерта, складений без участі учасника кримінального провадження, який заявив клопотання про бажання бути присутнім під час експертного дослідження, вважається недопустимим».

Дослідивши поставлені питання, ми прийшли до висновку про те, що:

- сучасний стан наукової та методологічної бази відеотехнічної експертизи відповідає її об'єктам досліджень, які змінили свою природу з аналогових на цифрові зображення та цифрові засоби їх виготовлення (фото- та відеокамери).

- згідно з аналізом історичного та сучасного законодавства України обґрунтовано висновок, що призначення та проведення експертизи у кримінальному судочинстві України не повністю відповідає належному забезпеченню охорони прав та інтересів учасників кримінального провадження. На підставі цього запропоновані зміни до деяких норм КПК України та Закону України «Про судову експертизу», які забезпечать охорону прав та інтересів громадян при проведенні судово-експертного дослідження, і зокрема матеріалів та засобів відеозвукозапису.

3.2. Підстави та порядок призначення окремих видів судових експертиз матеріалів та засобів відеозапису

Для виконання завдань кримінального судочинства необхідно, щоб процесуальні рішення досудового слідства, прокурора, слідчого судді, суду або сторони кримінального провадження про призначення та проведення експертного дослідження матеріалів та засобів відеозвукозапису були обґрунтованими, що обумовлюється правильним застосуванням норм кримінального процесуального закону представниками цих органів та стороною, які звертаються з клопотаннями щодо вирішення цих питань.

Згідно з КПК підставами для призначення експертизи матеріалів та

засобів відеозвукозапису є: а) звернення сторони до державної експертної установи, слідчий суддя, суд через постанову, ухвалу (закон чітко це питання не регламентує, вказуючи на доручення), слідчий, прокурор через постанову, сторони через заяву (ч. 1 ст. 242 КПК України); б) призначення та проведення експертизи повинно бути спрямованим на отримання, збирання доказів або їх перевірку; в) повинні бути наявні відомості , що вказують на досягнення її мети; г) з боку слідчого, прокурора, слідчого судді, суду необхідно вжити належних заходів для забезпечення присутності осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені (ч. 1-3 ст. 223 КПК); д) у разі проведення експертизи за клопотанням сторони захисту, потерпілого, захисника чи представника, ведучий процесу повинен забезпечити їх присутність, крім випадків, коли це неможливо або вони відмовилися бути присутніми під час проведення слідчої дії (ч. 6 ст. 223 КПК); ж) якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання.

У КПК України також передбачені підстави для призначення експертиз при проведенні судового розгляду: 1) коли суду надані кілька висновків експертів, які суперечать один одному, а допит експертів не дав змоги усунути виявлені суперечності; 2) коли під час судового розгляду виникли підстави, передбачені ч. 2 ст. 509 КПК України – призначення психіатричної експертизи (ст. 332 КПК України).

Тому, якщо в ході судового розгляду стороною обвинувачення були надані дві судові експертизи: наприклад, комплексна судова криміналістична експертиза матеріалів та засобів відеозапису, фототехнічна та автотехнічна експертиза, висновки яких не протирічили один одному, а доповнювали один одного, а при допиті експертів в судовому засіданні вони підтвердили свої висновки, надані ними при проведенні вищезазначених експертиз, – за таких обставин призначення повторної судової комплексної комісійної автотехнічної та фонотехнічної експертизи матеріалів та відеозапису призведе лише до тяганини та затягування розгляду кримінального

провадження.

Закон передбачає випадки, коли експертиза проводиться в обов’язковому порядку незалежно від підстав. Але досліджуваний нами вид експертиз не має відношення до обов’язкових експертних досліджень, і тому експертиза може бути призначена за мотивованою постановою сторони обвинувачення або захисту потерпілого.

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, а також у випадках і на умовах, визначених цим Законом, судові експерти, які не є працівниками зазначених установ. До державних спеціалізованих установ, які проводять експертні дослідження матеріалів та засобів відеозвукозапису, належать: науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України; експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України. Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних експертиз, до яких належать і експертизи матеріалів та засобів відеозвукозапису.

Порядок призначення судових експертиз та експертних досліджень судовим експертам науково-дослідних інститутів судових експертиз Міністерства юстиції України та атестованим судовим експертам, що не працюють у державних спеціалізованих установах, їх обов'язки, права та відповідальність, організація проведення експертиз та оформлення їх результатів визначається також Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень від 08 жовтня 1998 р. № 53/5 із останніми змінами, зареєстрованими у Міністерстві юстиції України 29 липня 2015 р. за № 915/27360, Наказ Міністерства юстиції України від 27 липня 2015 р. № 1350/5.

Відповідно до цієї Інструкції в експертних установах України за класифікацією за галузями знань проводяться такі види експертиз:

криміналістична (почеркознавча; авторознавча; технічна експертиза документів; фототехнічна; портретна; трасологічна (крім досліджень слідів пошкодження одягу, пов’язаних з одночасним спричиненням тілесних пошкоджень, які проводяться в бюро судово-медичної експертизи) та балістична; вибухотехнічна; відеозвукозапису та ін.

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз.

Тобто, експертиза матеріалів та засобів відеозвукозапису належить до криміналістичних експертиз і проводиться лише експертами державних спеціалізованих установ.

Наказом Міністерства юстиції України від 08.01.1998 р. № 53/5 затверджено Інструкцію про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (далі – Науково-методичні рекомендації), якими визначено умови проведення тих чи інших експертних досліджень.

Відповідно до п. 21.3 розділу I вказаних Науково-методичних рекомендацій для встановлення технічних умов та технології отримання відеозвукозапису для дослідження надається: оригінальна фонограма; оригінальний пристрій, яким фонограма зафіксована; додаткове обладнання, яке використовувалось для запису фонограми, у повному складі: мікрофон, джерело живлення, прилади керування тощо; повні відомості про внесення конструктивних змін у пристрій запису та додаткове обладнання із зазначенням хронології таких змін та опис тракту запису від передавача (мікрофона, відеокамери) до приймача (технічного засобу фіксації) із зазначенням кількості каналів та інших технічних супутніх засобів.

А для ототожнення осіб за усним мовленням, зафіксованим у фонограмі, експерту надаються фонограми з порівняльними зразками у

формі бесіди: діалогу, монологу. Зразки з усним мовленням повинні бути зафіксовані з достатнім рівнем запису, виконані на якісній апаратурі та носіях, які відповідають установленим стандартам, та з невеликим терміном використання, мати мовну співставність із досліджуваними фонограмами та достатній об'єм (10 хвилин розмови без пауз для кожної особи, чия мова ототожнюється). У разі потреби для відбирання зразків запису залучається спеціаліст. Експерту також обов'язково надається протокол прослуховування фонограм з роздрукованим текстом розмов.

Поставимо питання, чи можна доручити проведення експертного дослідження матеріалів та засобів відеозвукозапису іншим фахівцям з відповідних галузей права. Можна, якщо його буде проводити не сторона обвинувачення, а суд оцінить висновок експерта та вирішить, чи буде він доказом. В такому випадку будуть вичерпані всі можливості для збирання та оцінки джерел доказів.

Аналіз вимог законних і підзаконних актів дозволяє констатувати, що під час досудового слідства та судового провадження можна найти підстави та формально призначити експертне дослідження у переважній більшості кримінальних справ.

Проте згідно з даними Узагальнення судової практики про застосування судами кримінально-процесуального законодавства при призначенні судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ відповідно до Плану основних напрямків діяльності суду на перше півріччя 2011 р., лише 3,7 % із наявних кримінальних справ, які знаходилися протягом 2010 р. в судах України, призначалися та проводилися експертні дослідження.

Відповідно до цього ж аналізу встановлено, що найбільш поширеними недоліками судів при призначенні експертиз відеозвукозапису, комп'ютерної техніки та програмних продуктів судами є ненадання додаткових матеріалів для проведення дослідження та невідповідність питань меті дослідження,

викладених у постанові, та відзначено, що у постановах (ухвалах) про призначення фоноскопічної експертизи ставиться велика кількість питань, які дублюють завдання встановлення автентичності запису (питання оригіналу копії, безперервності запису, наявності ознак монтажу, змін у записі, одночасності записів тощо) [270].

Поза увагою судів залишаються й положення підпункту 2.3.2 розділу 2 Інструкції, якими встановлено заборону експерту самостійно збирати матеріали, що підлягають дослідженню, а також вибирати вихідні дані для проведення експертизи, якщо вони відображені в наданих матеріалах неоднозначно. Усупереч вимогам закону та положень Інструкції інколи суди доручають експертам відбирати зразки для порівняльного дослідження; є випадки, коли у судових рішеннях не зазначено вихідних даних для проведення експертизи, не вказано томів та аркушів об'ємних справ, які містять об'єкти дослідження, або ж узагалі на дослідження надаються документи з непрошитими і непронумерованими сторінками.

Унаслідок таких порушень у 2010 р. з НДУСЕ повернули без виконання 95 судових рішень про призначення експертиз.

Ці ж самі висновки підтверджені Узагальненням судової практики про застосування судами Кіровоградської області кримінально-процесуального законодавства при призначенні судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві у 2010 р. [271].

В юридичному середовищі дискутуються питання щодо проблем, які виникають під час проведення слідчої, судової дії про підстави та порядок призначення експертиз, які мають відношення і до експертних досліджень матеріалів та засобів відеозвукозапису. В цих дискусіях обговорюються питання законодавчих вимог до підстав та порядку призначення експертиз та процесуальної суті поняття «спеціальні знання», і це правильно. Але у них відсутні спори щодо проблеми великої уваги спеціальним знанням, а не процесуально значущим предметам доказування обставин та фактів вчинення злочинів, які можуть вивчатися також і за допомогою спеціальних знань, так

назвав їх законодавець на відміну від стародавнього терміна «використання знань обізнаних людей».

Кримінальний процесуальний кодекс вимагає у практиків наявності необхідності використання спеціальних знань для вирішення кримінального провадження, не регламентуючи визначення поняття спеціальних знань.

Не закріплює поняття «спеціальні знання» КПК України і при визначенні процесуального статусу експерта. Згідно зі ст. 69 КПК України експертом є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України "Про судову експертизу" на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

Законодавець не вважав за потрібне закріпити законодавчо поняття «спеціальні знання», врегульовуючи поняття «спеціаліст», яким у кримінальному провадженні є особа, що володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (ч. 1 ст. 71 КПК України).

Відсутнє роз'яснення даного поняття і у визначенні терміна судової експертизи Законом України «Про судову експертизу», згідно з яким це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства (ст. 1 Закону України «Про судову експертизу»).

Своє бачення визначення спеціальних знань навів Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Який відповідно до Плану основних напрямків діяльності суду на перше півріччя 2011 р. вивчив та узагальнив судову практику щодо застосування

судами кримінально-процесуального законодавства при призначенні судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві у 2010 р. Суд зазначив, що хоча процесуальний закон і не містить визначення застосованого у ст. 75 КПК України 1960 р. терміна «спеціальні знання», його наукове та практичне тлумачення в судово-експертній діяльності та кримінальному судочинстві існує. Зокрема, спеціальні знання експерта – це його знання в певній галузі науки, техніки, виробництва, ремесла, в галузі мистецтва, іншій сфері людської діяльності, набуті ним унаслідок професійної підготовки та досвіду відповідної роботи. До спеціальних знань не належать загальновідомі й загальнодоступні наукові знання, повсякденні, побутові відомості, а також знання в галузі матеріального і процесуального права. Питання, пов'язані із застосуванням законодавства, слідчі органи, прокурор, суд зобов'язані вирішувати самостійно відповідно до наданих повноважень [54].

Тобто, Вищий спеціалізований суд України до спеціальних знань не відносить загальновідомі й загальнодоступні наукові знання, повсякденні, побутові відомості, а також знання в галузі матеріального і процесуального права, з чим погодитися не можна. На нашу думку, спеціальні знання отримати неможливо без загальновідомих і загальнодоступних знань. Наприклад, важливе значення для підготовки юристів відіграє загальнотеоретична дисципліна «Теорія держави і права», при підготовці інженерів важливу роль відіграє дисципліна «Опір матеріалів».

Враховуючи відсутність законодавчого врегулювання поняття терміна «спеціальні знання», вважаємо за доцільність звернутися до його наукового тлумачення.

Спеціальний – призначено виключно для кого-, чого-небудь; який має особливе призначення.

Спеціа́льна осві́та – освіта (вища або середня), що дає певну спеціальність.

Знання – обізнаність у чому-небудь, наявність відомостей про кого-,

що-небудь [250, с. 501].

Відповідно до вільної енциклопедії, знання́ – форма існування і систематизації результатів пізнавальної діяльності людини. Виділяють різні види знань: наукове, повсякденне (здоровий глузд), інтуїтивне, релігійне та ін. Повсякденне знання служить основою орієнтації людини в навколишньому світі, основою її повсякденної поведінки і передбачення, але звичайно містить помилки і протиріччя. Науковому знанню властиві логічна обґрунтованість, доведеність, відтворення результатів, прагнення до усунення помилок і подолання суперечок. Наукове знання – це система знань про закони природи, суспільства, мислення. Наукове знання є основою наукової картини світу, оскільки описує закони його розвитку. Емпіричне знання накопичується внаслідок безпосереднього контакту з реальністю при спостереженні або експерименті. Загалом наука спирається на твердо встановлені факти, що були отримані емпіричним, тобто дослідним, шляхом. На емпіричному рівні відбувається накопичення фактів, їх первинна систематизація і класифікація. Емпіричне знання уможливлює формулювання емпіричних правил, закономірностей і законів, які статистично виводяться зі спостережуваних явищ [31].

Як відмітив П.Д. Біленчук, перші спеціальні знання мали більше емпіричний, ніж теоретичний характер, тому їх носіїв вважали обізнаними людьми. Нині їх називають спеціалістами [150, с. 59]. З цим обґрунтованим висновком необхідно погодитися.

З визначенням «не загальновідомі» «не загальнодоступні» погодитися не можна, і цілком справедливо їх відкидає Т.В. Авер’янова, яка підкреслює, що воно є не зовсім коректним і не характеризує змісту спеціальних знань [245, с. 52].

На наш погляд, спеціальні знання могли накопичуватися певний історичний період, і не лише спиратися на знання сучасної техніки, які також можуть знадобитися для вивчення предмета експертного дослідження. Крім того, обізнана людина не обов’язково повинна мати будь-який рівень освіти.

Професійні знання можуть накопичуватися без освіти, про що свідчать винаходи, підтверджені патентними справами.

Винахід (англ. invention, нім. Erfindung f) – технічне рішення, що є новим, корисним у господарській діяльності і може бути практично застосованим. Визнаний офіційними експертами винахід може отримати правову охорону від держави і стати об'єктом промислової власності, що засвідчується особливим правоохоронним документом, який має назву патенту.

Винаходом може бути «продукт», «процес» та «нове застосування відомого продукту чи процесу» (пристрій, спосіб, сполука, композиція, застосування пристроїв за новим, раніше невідомим призначенням, штами мікроорганізмів, культура клітини рослин і тварин тощо) [32].

Особи, яких представляють до присвоєння почесного звання «Заслужений винахідник України», повинні мати вищу або професійно-технічну освіту.

Звичайно, що таких осіб можна запрошувати для участі у слідчій, судовій дії для проведення експертного дослідження матеріалів та засобів відеозвукозаписування для отримання фундаментального, обґрунтованого, і бажано, однозначного висновку або, як кажуть на практиці, категоричного висновку.

Всі перераховані думки вчених наголошують на можливості наявних у особи знань застосовуватися для доведення кримінального правопорушення і мають місце для використання як у теорії, так і практиці.

Щодо віднесення юридичних знань до спеціальних необхідно зазначити, що вони також є такими, як і інші знання, відповідно до існуючих визначень, але експертне дослідження правових питань заборонене законом, що є логічним. Тому думка деяких вчених про те, що нібито закон не відносить їх до спеціальних знань є необґрунтованою.

Нами вивчено 39 обвинувальних вироків та ухвал з Єдиного державного реєстру судових рішень України та встановлено: у 21 випадках,

або 54 %, судом не призначалася експертиза щодо наявних у справіматеріалах та засобах відеозаписів, тобто їх дослідження у суді не викликали сумнів у учасників судового провадження. У них, як правило, вирішувалися питання про затвердження угоди щодо визнання винуватості з прокурором, та підсудний просив суд затвердити укладену між ним та прокурором угоду про визнання винуватості; у 9, або 8,2 %, випадках суди, обґрунтовуючи своє рішення про призначення експертизи, вказували як підставу необхідність з'ясування обставин та фактів, для чого потрібні спеціальні знання, у 3, або 14 %, випадках суди, приймаючи рішення, посилалися на необхідність спеціальних знань для з'ясування обставин. Не встановлено жодного випадку, коли суди затруднялись з визначенням спеціальних знань, або вони викликали судові дебати чи спори сторін [94].

Отже, наше дослідження не знайшло офіційного тлумачення юридичного значення поняття «спеціальні знання», яке було б здійснене спеціально уповноваженим компетентним у цій галузі органом, державним службовцем чи посадовою особою і мало б обов'язковий чи рекомендаційний характер. Тобто, законодавець, правозастосовувачі (суди, слідчі органи, прокуратура) не бачать необхідності в офіційному роз'ясненні даного терміна.

Аналіз встановлених нами наукових тлумачень дає підстави дійти висновку про те, що всі вони правильно визначають правову суть даного терміна.

Вивчаючи зарубіжний досвід підстав для призначення та проведення експертизи, можна зробити висновок про те, що деякі держави у кримінально-процесуальному законодавстві основною підставою вважають необхідність з'ясування фактів і обставин, які мають значення для кримінального процесу, про які дається висновок експерта, а спеціальні знання визначаються як навички особи у певній галузі, необхідні для встановлення обставин справи.

Так, відповідно до КПК Швейцарії від 5 жовтня 2007 р. (станом на 1

липня 2014 р.) Корона і суди можуть використовувати одного або декількох експертів, коли вони не мають знання і здатність бачити або судити ситуацію (арт. 18 2). Як експерт може бути призначена особа, що в певній області має знання та навички, необхідні для встановлення обставин (арт. 18 2) [157, с. 57].

Згідно зі ст. 193 КПК Латвії 2005 р. експертизою є слідча дія, яка проводиться одним або декількома експертами за дорученням направляючої процес особи, зміст якої полягає у вивченні представлених на експертизу об'єктів з метою з'ясування фактів і обставин, що мають значення для кримінального процесу та про які дається висновок експерта[159, с.45].

Підставою для призначення експертизи є випадки, коли для з'ясування питань, які мають значення для кримінального процесу, необхідно провести дослідження, в якому використовуються спеціальні знання в якій-небудь галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла [159. с. 45].

Тобто, закон прямо вказує, що проведення експертизи є слідчою дією, яка полягає у вивченні представлених на експертизу об’єктів з метою з’ясування фактів і обставин, які мають значення для кримінального процесу з використанням спеціальних знань в якій-небудь галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла.

На відміну від вітчизняного законодавства, тут не ставиться питання про те, що для проведення експертизи потрібні спеціальні знання, а експертиза проводиться з метою з’ясування фактів і обставин, які мають значення для кримінального процесу, під час дослідження якого використовуються спеціальні знання.

Тому, вирішуючи питання про підстави призначення експертного дослідження на досудовому слідстві чи судовому провадженні, учасники та ведучі з’ясовують питання фактів і обставин, які мають значення для кримінального процесу, під час дослідження яких можуть використовуватися спеціальні знання.

Вітчизняний законодавець, закріплюючи основним питанням значення

спеціальних знань під час проведення слідчої дії, вимагає з’ясовувати, чи потрібні для цього спеціальні знання. А як ми встановили, існують різні напрямки тлумачення, що призводить до неоднозначного прийняття рішення під час призначення та проведення експертизи. А також це є і наслідком процесуальних та наукових суперечок, які не мають чіткого кінцевого результату, а це, в свою чергу, може потягнути необґрунтовану тяганину та порушення прав людини і, як правило, потерпілих.

На наш погляд, необхідно запозичити досвід Латвійського КПК 2005 р. щодо законодавчого врегулювання поняття експертизи та підстав для її проведення і визначити, що експертиза є слідчою дією, яка проводиться одним або декількома експертами за дорученням особи, яка є ведучою у процесі і зміст якої полягає у вивченні представлених на експертизу об'єктів з метою з'ясування фактів і обставин, які мають значення для кримінального процесу, про які дається висновок експерта .

Підставою для призначення експертизи є випадки, коли для з'ясування питань, що мають значення для кримінального процесу, необхідно провести дослідження, в якому використовуються спеціальні знання в якій-небудь галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла.

Вітчизняне законодавче визначення підстав для призначення експертизи виглядає так: «… якщо для з’ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання.»

Тобто законодавець, закріплюючи підставу для проведення експертизи, визначив, що основною у призначенні експертизи повинна бути необхідність у спеціальних знаннях, не даючи його визначення.

Запропоноване законодавче визначення цих термінів встановить єдину термінологію, що є важливим елементом для кримінального провадження та захисту прав людини і виключить дискусії у юридичних колах, які хоча і не впливають на доказування у кримінальному провадженні, але очевидно, що вони можуть мати наукове значення для розвитку процесуальної термінології.

Приймаючи рішення про необхідність призначення експертного дослідження матеріалів та засобів відеозвукозапису у кримінальному провадженні, сторони повинні враховувати вимоги закону щодо охорони прав людини та не зловживати правами процесуального статусу з метою затягнути кримінальне провадження чи вплинути на хід прийняття кінцевого процесуального рішення. І тому ми підтверджуємо вимогу закону про те, що підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети (ст. 223 ч. 2 КПК України).

Проведення, як і призначення експертиз у кримінальному судочинстві регулюється: статтями 69 ч. 7; 70 ч. 1; 1 - 242 ч. 1- 3; 243 ч. 1 - 3; 244 ч. 1- 9; 101 ч.1- 6; 102 ч.1 -3; .332 ч. 1 - 4 КПК України, Законом України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. № 4038-XII, відомчими Правилами і Інструкціями Міністерства юстиції України та Міністерства охорони здоров'я України з питань проведення експертизи, із яких найчастіше застосовується в практичній роботі «Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень», затверджена наказом Міністерства юстиції України 08. жовтня 1998 р. № 53/5 (далі – «Інструкція»). Роз'яснення щодо застосування законодавства про судову експертизу у кримінальному судочинстві містяться у постанові Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 р. № 8 «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» (зі змінами від 25 травня 1998 р.), а також від 27 грудня 1985 р. № 11 «Про додержання судами України процесуального законодавства, яке регламентує судовий розгляд кримінальних справ» (зі змінами від 30 травня 2008 р.).

Проведення експертизи є слідчою дією на досудовому слідстві та судовою дією під час судового провадження і, як правильно відмітили О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль, В. Я. Тацій, має характерні ознаки: 1) призначається, коли для вирішення певних питань потрібні наукові, технічні або інші спеціальні знання; 2) проводиться експертом – особою, досвідченою в певній спеціальній галузі (галузях) знань; 3) таке

дослідження має самостійний характер; 4) законом встановлена особлива процесуальна форма залучення експерта та експертного дослідження; 5) результати експертизи оформлюються висновком експерта.

Проведення експертизи включає в себе: 1) залучення експерта; 2) проведення експертних досліджень; 3) дачу висновку експертом з питань, які поставлені перед ним сторонами кримінального провадження, слідчим суддею чи судом [76, с. 345].

Необхідно зазначити, що призначення експертизи як слідчої дії законодавець прямо не встановлює, але норми, які регулюють її проведення, віднесені до глави «Слідчі (розшукові) дії», і тому на них розповсюджуються загальні вимоги до слідчих (розшукових) дій.

Так, призначення та проведення експертизи повинне бути спрямованим на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у кримінальному провадженні.

Підставами для її проведення повинна бути наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети (ч.1, 2 ст. 223 КПК України).

Тому при вирішенні питання призначення та проведення експертного дослідження матеріалів та засобів відеозвукозапису слідчі, прокурори, слідчі-судді, судді повинні враховувати і вищезгадані вимоги закону, а не обмежуватися лише вимогами ст. 242 КПК України, яка регламентує підстави проведення експертизи.

Проведення експертного дослідження здійснюється за зверненням сторони кримінального провадження, тобто за постановою слідчого, прокурора, заявою потерпілого, захисту та дорученням судді чи суду у вигляді постанови.

Вище ми звертали увагу на необхідність дотримання прав людини при призначенні та проведенні експертних досліджень матеріалів та засобів відеозвукозапису.

Проведення експертизи передбачає, що її виконує уповноважена особа,

яка приймає рішення про її здійснення. З боку захисту, потерпілого експертиза виконується без участі головуючої в процесі особи, але в даному випадку є можливість активної участі сторони особисто у контролюванні ходу проведення самого дослідження. Ми вище пропонували внесення змін до закону для забезпечення присутності зацікавлених осіб під час проведення самого дослідження.

Важливим є також дослідження рівня об'єктивності дослідження, який може бути отриманий під час експертного дослідження матеріалів та засобів відеозвукозапису. Він повинен передбачити вільний доступ зацікавленої особи до літератури, визначених теоретичних та методичних основ, методів проведення експертиз та підходів проведення фототехнічної експертизи цифрових зображень, засобів їх виготовлення та розробка методики проведення експертного дослідження, лабораторних дослідів експертного дослідження, дослідження диктора за фізичними параметрами усного мовлення, акустичних сигналів та середовищ, лінгвістичне дослідження усного мовлення, методичні рекомендації використання програмного комплексу порівняльного лінгвістичного аналізу спірної та еталонної фонограм, необхідні теоретичні та практичні засади з проведення окремих видів дослідження і інші направлення існуючих розроблених напрямів дослідження матеріалів та засобів відео звукозапису А також сучасні розробки та наукові роботи, в яких розглядаються особливості візуального та технічного дослідження цифрових зображень та технології їх виготовлення.

Предметом криміналістичної експертизи матеріалів та засобів відеозвукозапису є фактичні дані, що відображаються у відеофонограмі речовому доказі і мають відношення до справи. Вони пов'язані з технікою виконання відеофонограми та дикторами, мова яких зафіксована на ній; встановлюються за допомогою спеціальних знань у галузях криміналістичної ідентифікації, акустики, лінгвістики та інших наукових дисципліни. Об'єктами експертного дослідження є звукова і мовна інформація, зафіксована на відеофонограмі, носії, а також технічні засоби знімання та

фіксації інформації, які є речовими доказами у конкретній справі.

На сучасному етапі криміналістична експертиза матеріалів і засобів відеозвукозапису має чотири самостійні спеціальності, а саме: 1) технічне дослідження матеріалів та засобів відеозвукозапису; 2) дослідження акустичних сигналів та середовищ; 3) дослідження усної мови людини за її фізичними ознаками; 4) мовознавче дослідження усної мови людини.

Експертиза відеозвукозапису має чотири самостійні спеціальності, а саме: 1) технічне дослідження матеріалів та засобів відеозвукозапису; 2) дослідження акустичних сигналів та середовищ; 3) дослідження усної мови людини за її фізичними ознаками; 4) мовознавче дослідження усної мови людини.

Основними завданнями технічної експертизи матеріалів та засобів відеозапису є: 1) ідентифікація засобів відео та звукозапису (відеомагнітофону, магнітофону, диктофону тощо), що використовувались для отримання відео та фонограм; 2) встановлення особи за голосом та мовою. Для вирішення наведених вище питань експертну не обов'язково (хоч і бажано) надавати так званий "тракт запису", тобто всю сукупність приладів, які застосовувалися під час відео звукозапису; 3) вирішення питань, пов'язаних із технологією виготовлення відео - та фонограм. Орієнтований перелік вирішуваних при цьому питань: Чи проводився запис безперервно? Чи є на фонограмі ознаки механічного, електроакустичного монтажу або прояви якоїсь попередньої цифрової обробки? Для відповіді на питання, пов'язані з вставленням ознак монтажу фонограми, необхідно вказувати конкретні ділянки фонограми, відносно яких виникає підозра, що вони вмонтовані. Чи одночасно проводився запис відео- і аудіо інформації на відеофонограмі? Для вирішення наведених вище питань експертові обов'язково необхідно надати всю сукупність приладів, які застосовувалися під час відео звукозапису. Який номер телефону набирався під час запису? 4) вирішення питань, пов'язаних зі встановленням особливостей звукового середовища, в якому проводилися фонограми, та умов запису.

Отримавши висновок експерта, який є формою використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві і допомагає об’єктивному дослідженню обставин справи, пов’язаних з використанням матеріалів та засобів відеозапису та постановленню законних і обґрунтованих процесуальних рішень.

Отже, дослідивши підстави та проведення експертних досліджень матеріалів та засобів відеозвукозапису:

- виявлено вимогу закону про те, що підставами для проведення експертного дослідження матеріалів та засобів відео звукозапису як слідчої (розшукової) дії є не лише необхідність спеціальних знань, а й наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети (ст. 223 ч. 2 КПК України);

- обґрунтовано про необхідність запозичити досвід Латвійського КПК 2005 р. щодо законодавчого врегулювання поняття експертизи та підстав для її проведення і визначити, що експертиза є слідчою дією, яка проводиться одним або декількома експертами за дорученням особи, яка є ведучою у процесі, зміст якого полягає у вивченні представлених на експертизу об'єктів з метою з'ясування фактів і обставин, які мають значення для кримінального процесу, про які дається висновок експерта . А підставою для призначення експертизи є випадки, коли для з'ясування питань, що мають значення для кримінального процесу, необхідно провести дослідження, де використовуються спеціальні знання в якій-небудь галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла;

- зроблено висновок щодо забезпечення необхідного рівня об’єктивності експертного висновку, який повинен передбачити: а) науково-обґрунтований рівень методик проведення експертного дослідження матеріалів та засобів відеозвукозапису; б) законний доступ зацікавленої особи до літератури, визначених теоретичних та методичних основ методики проведення експертного дослідження, лабораторних дослідів експертного дослідження матеріалів та засобів відеозвукозапису.

3.3. Використання результатів судово-експертних досліджень матеріалів та засобів відеозапису у кримінально-процесуальному доказуванні

Судово-експертні дослідження матеріалів відеозапису у кримінальному процесуальному законодавстві здійснюється у напрямку використання їх як джерел доказів і в кінцевому результаті – доказів. Яким повинні передувати процесуальна фіксація як документів або речових доказів з наступним їх дослідженням в суді.

Необхідно зазначити, що сторони – обвинувачення та захисту, потерпілий, фіксуючи законним способом джерела доказів, розуміють, що кінцевим результатом роботи з ними буде їх оцінка судом та визнання їх достовірними та належними доказами, або навпаки, невизнання їх доказами на підставі закону і прийняття кінцевого рішення у справі складання обвинувального чи виправдувального вироку.

Порівняльні статистичні дані за 2009-2010 рр. свідчать, що науково-дослідними експертними установами Мін'юсту України за рішеннями місцевих та апеляційних судів проведено судових експертиз матеріалів та засобів відеозвукозапису відповідно 72 і 6 та 51 і 5, що свідчить про зменшення кількості експертних досліджень за вказані роки [270, с. 2].

Тимко Є. В. та інші експерти КНДІСЕ стверджують, що на сьогоднішній день не існує єдиної рекомендованої експертної методики, що дозволяє до вірогідного встановлювати факт монтажу по цифровим звукозаписам і зображенням (або їх аналоговим копіям) при відсутності оригіналу і записуючого пристрою. Нове інформаційно-технологічне середовище виробництва експертиз диктує необхідність освоєння експертами нового пошуково-пізнавального інструментарію для вирішення ідентифікаційних і діагностичних завдань, розробки науково-методичного забезпечення у вигляді методичних посібників [259, с. 54].

Звідси можна дійти висновку про рівень об'єктивності висновку експерта з питань дослідження матеріалів та засобів відеозапису, а також і об'єктивність кінцевого прийнятого процесуального рішення. Виникає питання і про рівень захисту прав людини, що повинно бути основним принципом кримінального провадження.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ відповідно до Плану основних напрямків діяльності суду на перше півріччя 2011 р. вивчив та узагальнив судову практику щодо застосування судами кримінально-процесуального законодавства при призначенні судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві у 2010 р. та дійшов висновку про те, що відповідно до вимог КПК України вирок у справі може ґрунтуватися лише на доказах, розглянутих у судовому засіданні. Суд першої інстанції зобов'язаний безпосередньо дослідити всі докази у справі, в тому числі заслухати висновки експертів. З огляду на ці вимоги закону, а також на положення ст. 65 КПК України 1960 р. у постановленому за результатами розгляду справи судовому рішенні висновок експерта набуває значення доказу лише за умови його безпосереднього дослідження судом за участю сторін у судовому засіданні. При цьому експертний висновок має бути перевіреним із точки зору: додержання норм закону при призначенні та проведенні експертизи; компетентності експерта; наявності або відсутності обставин, що усувають його від участі у справі; чи не вийшов він за межі своїх повноважень; достатності поданих експерту предметів і документів – об'єктів дослідження; наукової обґрунтованості висновку; застосування належної методики; обґрунтованості висновку на повідомлених експерту даних і чи не збиралися вихідні дані самим експертом; повноти, обґрунтованості та правильності відповідей експерта на поставлені питання та їх узгодженості з іншими фактичними даними у справі [38, с. 5].

Експертний висновок за змістом і формою має відповідати вимогам КПК. Убачається правильною практика, коли цей документ складається з

трьох частин: вступної, дослідницької та висновків з поставлених перед експертом питань. Слід мати на увазі, що експертний висновок не може ґрунтуватися на припущеннях або ж вихідних даних, об'єктах дослідження, отриманих усупереч процесуальному порядку. Порушення цих вимог закону позбавляє висновок експерта юридичної сили, тому він не може бути використаний як доказ у справі [38, с. 6].

Відповідно до кримінально-процесуального закону суд досліджує висновок експерта шляхом оголошення в судовому засіданні, а за необхідності – й допиту експерта. Після оголошення висновку сторони можуть ставити питання експертові. При цьому слід мати на увазі, що суд не вправі відмовити стороні у виклику експерта для отримання роз'яснень стосовно наданих ним висновків [38, с. 6].

Роз'яснення можуть стосуватися суті використаних методик експертного дослідження і наукових літературних джерел, застосованих спеціальних термінів, характеру висновку (чи є він категоричним, вірогідним, приблизним, умовним, альтернативним), придатності наданих об'єктів дослідження та їх достатності.

Експертний висновок може бути доповнений шляхом наведення додаткової аргументації окремих його положень, пояснення мотивів певних відповідей на поставлені питання, якщо це не потребує додаткового експертного дослідження, а також повідомлення про виявлені при проведенні експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання [38, с. 7].

Очевидно, що суд, лише дослідивши експертний висновок у спосіб, передбачений законом, вправі дати йому оцінку, визнати достовірним і допустимим доказом чи навпаки. Порушення процесуального порядку дослідження експертного висновку унеможливлює посилання на нього як на доказ у постановленому вироку.

Судова практика вказує на поширеність випадків неповного дослідження висновку експерта, безпідставного залишення поза увагою

проведених експертних досліджень або ж їх неправильної оцінки, внаслідок чого рішення судів скасовувались або змінювались [38, с. 7].

В узагальненні відзначено, що проведення експертизи в суді свідчить про певні недоліки досудового слідства, які підлягали усуненню під час судового розгляду справи. Більше того, в ході узагальнення виявлено окремі випадки, коли слідчі органи не призначали експертизу за наявності у справі всіх підстав для цього і навіть за умови обов'язкового її призначення, а прокурори, між тим, затверджували обвинувальні висновки і направляли справи до суду.

Як свідчить судово-слідча практика, правильне використання можливостей експертиз та наукових об'єктивних досліджень є необхідною умовою для забезпечення виконання завдань кримінального судочинства, визначених у ст. 2 КПК.

В юридичній літературі особливо виділяються дискусії щодо оцінки джерел доказів та доказів, яка проводиться за їх внутрішнім переконанням і яку абсолютна більшість учасників дискусії, вважають вільною від зовнішніх приписів.

До теперішнього часу не вироблено чітку структуру формування внутрішнього переконання слідчого, прокурора, слідчого судді, судді як учасників кримінального провадження, не визначені фактори, що впливають на формування внутрішнього переконання.

Законодавець не закріплює внутрішнє переконання як вільне, адже цього неможливо виконати у великому масиві матеріалів провадження, де переплітаються велика кількість норм права та інтереси багатьох зацікавлених осіб. Крім того, що уповноважена особа по-різному може ставитися до зібраних джерел доказів, переживаючи особисто кожне з них під час виявлення, фіксації, збирання, на відміну від тієї особи, яка лише вивчає матеріали не спілкуючись з учасниками під час збирання.

Тобто, ознаками внутрішнього переконання уповноваженої особи, встановленими законодавцем, є: 1) воно ґрунтується на всебічному, повному

й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, яке для його виконання вимагає від уповноваженої особи – людяності, правосвідомості, культури, матеріальної та моральної незалежності; 2) керуючись законом, оцінюючи кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення, яке вимагає від уповноваженої особи: а) належної юридичної, теоретичної підготовки та практичного стажу роботи; володіння теорією достатності доказів для встановлення або спростування вини особи; 3) прийняття кінцевого процесуального рішення, яке, крім володіння особою названих ознак, повинно включати: фізичну підготовку, наявності духу і сміливості, впевненості в обґрунтованості, законності прийнятого рішення.

М.М. Михеєнко відстоює принципи вільної оцінки доказів у кримінальному судочинстві як найважливіші положення процесуального права, що закріплені українським законодавством як основні засади діяльності органів дізнання, досудового слідства та суду при оцінці доказів і здійсненні правосуддя. До цих принципів належать: вільна оцінка наявних доказів; всебічність, повнота й об'єктивність оцінки доказів; оцінка доказів у сукупності; презумпція невинуватості підозрюваного, обвинуваченого, підсудного; участь у відправленні правосуддя народних засідателів, присяжних; безпосередність; змагальність [188, с. 144].

Коваленко Є.Г. відзначав, що принцип вільної оцінки доказів полягає, насамперед, у тому, що під час оцінки доказів органи дізнання, слідчий, прокурор, суддя (суд) вільні у своїх оціночних судженнях, у висновках, що робляться на основі дослідження і розгляду всіх обставин справи. Вони оцінюють всі наявні докази у справі вільно, за своїм внутрішнім переконанням, заснованим на всій сукупності обставин справи, і не обмежені при оцінці ніякими формальними розпорядженнями. Цей принцип оцінки доказів полягає також у тому, що жоден доказ для суду, прокурора, слідчого та особи, яка провадить дізнання, не має наперед визначеної сили (ч. 2 ст. 67

КПК 1960 р.) [139, с. 263].

Тобто, вчені, які відстоюють принцип вільності під час оцінки джерел доказів, доказів, не врахували, що особа, яка виконує оціночні дії у рамках закону, повинна притримуватися його. А також, ці дії є суб'єктивними, а це означає, що на людину можуть діяти різні фізичні фактори, а також і людські, від чого в повній мірі можуть залежати оціночні дії.

Прийняття процесуального рішення – це завжди копітка розумова робота, націлена на певний процесуальний результат, який завершує якийсь етап процесуальної роботи, також і зміну кваліфікації. Адже зі змінами доказів може змінюватися і кваліфікація кримінального правопорушення. Законодавець закріпив, що воно здійснюється за внутрішнім переконанням посадової, уповноваженої особи, не визначаючи чітко цей термін. На наш погляд, воно вироблене шляхом доробки різного об'єму усної та письмової інформації, спілкування з різними учасниками кримінального провадження, яке формує внутрішнє переконання. Формується в залежності від рівня правосвідомості, працездатності посадової особи, відбувається в рамках кримінального процесу, міжнародно-правових актів.

Крім того, внутрішнє переконання – це впевненість, отримана в результаті пережитого та оціненого слідчим, прокурором під час досудового слідства та слідчим суддю, суддею під час судового провадження щодо правильності оцінки та прийнятих рішень по справі.

Оцінка джерел доказів, доказів характеризується як складна, трудомістка, розумова діяльність, що потребує аналітичних здібностей, великої особистої самовіддачі та належного відповідального ставлення уповноваженої особи.

Можна сформулювати авторське визначення внутрішнього переконання як аналітичної діяльності уповноваженої законом особи, направленої на оцінку кожного доказу у сукупності з матеріалами кримінального провадження, для отримання суб'єктивного висновку, який є основою прийнятого процесуального рішення. Внутрішнє переконання

уповноваженої особи не повинно бути підставою для її відповідальності. Особа несе відповідальність лише за наслідками прийнятого рішення.

Чи встановлював суд об'єктивність висновку експертного дослідження матеріалів та засобів відеозвукозапису? З Єдиного державного реєстру судових рішень узагальнено 36 вироків та ухвал суду, у яких досліджувалися висновки експертних досліджень матеріалів та засобів відеозвукозапису та встановлено: в 34, або 99,4 %, випадках методика проведення дослідження не згадувалася, в 2, або 0,6 %, – методика проведення дослідження згадувалася поверхово щодо технічного стану відеозасобу та якості його запису, в 36 випадках, або 100 %, об'єктивність висновку експерта не досліджувалася, в 100 % випадках не досліджувалися питання про присутність зацікавлених осіб на проведенні дослідження, задоволені клопотання про проведення експертного дослідження матеріалів та засобів відеозвукозапису у 30, або 83 %, випадках [94].

Ці дані свідчать або про низький рівень об'єктивного дослідження судами матеріалів та засобів відеозвукозапису або про низький рівень юридичної освіченості сторін кримінального провадження.

Слід зазначити, що у законі вказаний без визначення термін «достатність доказів», також він по-різному тлумачиться у юридичному середовищі.

Отже, одним із джерел доказів у кримінальному провадженні є висновок експерта, який є найбільш кваліфікованою формою використання наукових, технічних та спеціальних знань у кримінальному судочинстві та сприяє всебічному, повному й об'єктивному дослідженню обставин, які підлягають доказуванню, відповідно до вимог КПК України.

Маляренко В. Т. слушно зазначив, що у процесуальній літературі поняттям «джерела доказів», «процесуальні джерела доказів» надається різне значення: як форма, вид доказів, засоби доказування, носії інформації. В ч. 1 ст. 84 КПК йдеться про фактичні дані, наявність чи відсутність фактів і обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають

доказуванню. Вони відображають зміст та об'єктивну основу доказів. Під показаннями, речовими доказами, документами, висновками експертів слід розуміти процесуальні джерела, тобто матеріальну форму, в якій містяться і за допомогою якої передаються фактичні дані. Такі джерела гарантують отримання найбільш повних і достовірних фактичних даних, що є важливою умовою допустимості доказів. З урахуванням цього, під доказами в кримінальному процесі слід розуміти єдність фактичних даних і їх процесуальних джерел. Залежно від способу і процесуального режиму отримання і їх характеру законодавець сформулював конкретну вимогу про те, що доказами можуть бути тільки показання, речові докази, документи, висновки експертів, незалежно від того, чи вони отримані в результаті гласних чи негласних слідчих (розшукових) дій [183, с. 228].

Ми, погоджуємось із думкою Маляренка В.Т. про те, що визначені джерела доказів законодавчо є матеріалізованою формою майбутніх доказів і вони є єдиними. Але необхідно додати, що докази встановлюються лише судом і лише вони можуть підтверджувати або спростовувати винуватість особи.

Переконливою є обґрунтована думка Маляренка В.Т. про те, що перелік процесуальних джерел доказів вказаний у ч. 2 ст. 84 КПК (показання, речові докази, документи, висновки експертів). Із цього випливає, що законодавець визнає джерелами доказів: свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта, службових осіб – авторів документів, які поділені відповідним процесуальним статусом у кримінальному процесі і від яких виходять докази. Не можуть бути доказами фактичні дані, отримані з анонімних джерел, чутки тощо. Джерело доказів існує в дійсності. Без людини належна інформація не може бути сприйнята, збережена і доведена до органів розслідування та суду. Особливості джерела доказів впливають на його зміст і форму. Без знання джерела не можна судити про якості доказу, його здатність встановлювати шукані факти. В цьому закладена ідея об'єктивної можливості перевірки доказів [183, с. 228].

На наш погляд, законодавець повинен визначити роль джерел доказів як встановлену законом процесуальну форму закріплення фактичних даних, які повинен затвердити суд шляхом їх оцінки належності та допустимості, а вони в свою чергу також визначаються законом.

Достатність доказів, або межа доказування, полягає у виконанні всіх вимог закону про предмет доказування до вичерпання всіх можливостей встановлення обставин кримінального правопорушення та прийняття рішення уповноваженою особою щодо винуватості чи невинуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення. Отже: сформульовано авторське визначення внутрішнього переконання як аналітичної діяльності уповноваженої законом особи, спрямованої на оцінку кожного доказу у сукупності з матеріалами кримінального провадження, для отримання суб'єктивного висновку, який є основою прийняття процесуального рішення.

Висновки до розділу 3

Дослідивши питання призначення, проведення та оцінки судових експертиз матеріалів та засобів відеозапису, ми дійшли висновків про те, що:

Сучасний стан наукової та методологічної бази відеотехнічної експертизи відповідає її об'єктам досліджень, які змінили свою природу з аналогових на цифрові зображення та цифрові засоби їх виготовлення (фото та відеокамери).

Згідно з аналізом історичного та сучасного законодавства України обґрунтовано висновок, що призначення та проведення експертизи у кримінальному судочинстві України не повністю відповідає належному забезпеченню охорони прав та інтересів учасників кримінального провадження. На підставі цього запропоновані зміни до деяких норм КПК України та Закону України «Про судову експертизу», які забезпечать охорону прав та інтересів громадян при проведенні судово-експертного

дослідження, і зокрема матеріалів та засобів відео звукозапису.

Обґрунтовано запозичити досвід Латвійського КПК 2005 р. щодо законодавчого врегулювання поняття експертизи та підстав для її проведення і визначити, що експертизою є слідча дія, яка проводиться одним або декількома експертами за дорученням особи, яка є ведучою у процесі і зміст якої полягає у вивченні представлених на експертизу об'єктів з метою з'ясування фактів і обставин, що мають значення для кримінального процесу, про які дається висновок експерта . А підставою для призначення експертизи є випадки, коли для з'ясування питань, що мають значення для кримінального процесу, необхідно провести дослідження, де використовуються спеціальні знання в якій-небудь галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла. Це спростить вирішення завдання при призначенні експертизи та встановить єдину термінологію, яка є важливим елементом для кримінального провадження та захисту прав людини.

Зроблено висновок щодо забезпечення необхідного рівня об’єктивності експертного висновку, який повинен передбачити: а) науково-обґрунтований рівень методик проведення експертного дослідження матеріалів та засобів відеозвукозапису; б) законний доступ зацікавленої особи до літератури, визначених теоретичних та методичних основ методики проведення експертного дослідження, лабораторних дослідів експертного дослідження матеріалів та засобів відеозвукозапису. А також, до сучасних розробок та наукових робіт, в яких розглядаються особливості візуального та технічного дослідження цифрових зображень та технології їх виготовлення.

Сформульовано авторське визначення внутрішнього переконання як аналітичної діяльності уповноваженої законом особи, направленої на оцінку кожного доказу у сукупності з матеріалами кримінального провадження, для отримання суб’єктивного висновку, який є основою прийняття процесуального рішення. Внутрішнє переконання уповноваженої особи не повинно бути підставою для її відповідальності.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає у розробці наукових, законодавчих і практичних проблем використання відеозапису при проведенні досудового розслідування та судового провадження. Основні результати дослідження мають теоретичне та практичне значення і полягають у такому:

1. На підставі узагальнення та аналізу законодавчого забезпечення використання відеозапису у кримінальному провадженні України доведено необхідність введення інституту відеозапису. Інститут відеозапису являє собою систему норм Кримінального процесуального кодексу України, міжнародно-правових актів, які врегульовують використання відеозапису і відносно відокремлені від системи норм, що регулюють використання «технічних засобів», створюючи певну групу однорідних суспільних відносин, пов'язаних між собою, та регулюють механізм забезпечення прав учасників кримінального провадження і присутніх осіб на використання відеотехнічного засобу для відеозвукозаписування при проведенні процесуальних дій з метою їх об'єктивної фіксації.

До основних ознак інституту відеозапису слід віднести: а) наявність текстового виразу у вигляді виокремленого законодавцем терміна «відеозапис»; б) норми інституту відеозапису, закріплені в окремих статтях КПК України (глави 2, 4, 5, 19, 20, 21, 28 і 43), в яких врегульовані загальні положення використання відеотехнічного засобу для проведення відеозвукозаписування як складової технічних засобів (глава 41) та спеціальних норм, які окремо врегульовують використання відеотехнічного запису для відеозвукозаписування під час проведення процесуальних дій (глава 18).

Обґрунтовано необхідність введення у ст. 269 КПК України терміна «спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації», що являють

собою технічні засоби, винайдені або виготовлені будь-яким способом спеціально для виконання завдань з негласного отримання інформації під час здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукової діяльності, забезпечення приватних інтересів у встановленому законом порядку.

Ознаками спеціального технічного засобу негласного отримання інформації є: а) винахід технічного засобу за допомогою наукових розробок промисловим, кустарним або саморобним способом; б) технічний засіб, призначений спеціально для виконання завдань з негласного отримання інформації під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукової діяльності, забезпечення приватних інтересів у встановленому законом порядку; в) використання технічного засобу, врегульоване Кримінальним процесуальним кодексом України.

2. Сформульовано поняття відеозапису як використання відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України приладу (пристрою), призначеного для записування відео- та звукових сигналів на сигналограму відеоприладу, що надходять з першоджерела, для встановлення та зберігання необхідних для відтворення та дослідження об'єктивних даних, які мають значення для кримінального провадження.

До основних ознак відеозапису слід віднести такі: а) одночасне записування сигналів зображення та звуку на сигналограму відеоприладу, що надходять із першоджерела; б) встановлення та зберігання необхідних для відтворення та дослідження об'єктивних фактичних даних у кримінальному провадженні.

З метою врегулювання доказового значення відеозапису як форми фіксації кримінального провадження, використовуючи ч. 3 ст.143 КПК Латвії (2005 р.), запропоновано доповнити ч. 2 ст. 103 КПК України таким положенням: «Зафіксована в звукозапису та запису зображення інформація вважається більш точною і повною порівняно з інформацією, що зафіксована у письмовій формі».

3. Під процесуальними гарантіями використання відеозапису слід розуміти можливості використання достатніх, законодавчо встановлених процесуальних засобів із метою забезпечення права учасників кримінального провадження та присутніх осіб на об'єктивне проведення процесуальних дій з визначеною юридичною відповідальністю ведучої особи у кримінальному провадженні за порушення встановлених правил.

До основних ознак процесуальних гарантій використання відеозапису належать такі: а) встановлені Кримінальним процесуальним кодексом України процедури його використання учасниками кримінального провадження та присутніми особами; б) настання юридичної відповідальності ведучої особи у кримінальному провадженні за їх навмисне невиконання.

Запропоновано ч. 1 ст. 3 КПК України добавити пунктом із визначенням поняття терміна «Процесуальні гарантії використання відеозапису».

4. Окреслено основні тенденції розвитку гарантій реалізації права людини на використання відеозапису для забезпечення об'єктивного кримінального провадження, зокрема: а) значне посилення вітчизняного законодавчого забезпечення гарантій впровадження відеозапису у кримінальне судочинство з метою забезпечення об'єктивного кримінального провадження, а відповідно й захисту прав людини; б) використання відеозапису у кримінальному провадженні України на міжнародному рівні свідчить про його глобалізацію, що є основним чинником вітчизняного інтенсивного розвитку його впровадження; в) поширення гарантій держав для громадських організацій, засобів масової інформації у здійсненні контролю за ходом досудового слідства та судового провадження шляхом фіксації відеозапису.

5. На підставі узагальнення вітчизняного та зарубіжного законодавства сформульовано поняття слідчих (розшукових) дій як різновиду процесуальних дій, спрямованих на здійснення уповноваженою законом

особою встановлених прав та обов'язків для отримання або перевірки фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Під час проведення слідчих (розшукових) дій за допомогою відеозапису необхідно враховувати: а) вирішення організаційного питання забезпечення відеоприладом, спроможним забезпечити фіксацію слідчої (розшукової) дії; б) наявність плану проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, у якому зазначаються підстави, мета, учасники, послідовність і порядок фіксації дії відеоприладом, оцінка результатів проведеної слідчої (розшукової) дії, визначення їх доказового значення або необхідності додаткової перевірки; в) огляд, вилучення та приєднання до протоколу як документа носія відеозвукоінформації.

На підставі узагальнення практики розповсюдження відеоінформації з матеріалів кримінального провадження у засобах масової інформації з метою захисту прав і свобод людини доведена необхідність посилення відповідальності учасників кримінального провадження за розголошення даних досудового слідства та запропоновано викласти ч. 9 ст. 223 КПК України у такій редакції: «Під час проведення слідчої (розшукової) дії з використанням відеозапису слідчий, прокурор зобов'язані під розписку попередити про кримінальну відповідальність за ст. 387 КК України кожного її учасника за розголошення результатів слідчої (розшукової) дії».

6. Під режимом відеоконференції слід розуміти процесуальні умови, створені сукупністю відповідних норм, необхідних для забезпечення процесуальної дії за допомогою комплексу складних телекомунікаційних технічних засобів, здатних підтримувати відеозв'язок двох і більше віддалених абонентів, за якого між ними можливий обмін аудіо- і відеоінформацією для досягнення певного процесуального результату. Автором окреслено основні ознаки такого режиму.

Дисертантом доведено, що запропонований законодавцем у ст. 232, 336 і ч. 3 ст. 351 КПК України термін «режим відеоконференції» відповідає його процесуальному значенню.

Доведено, що законодавче врегулювання використання відеоконференції у кримінальному провадженні відповідає міжнародно-правовим стандартам, забезпечує право учасника процесу на об'єктивну фіксацію процесуальних дій, надає можливість ведучим кримінального провадження використовувати відеотехнічні досягнення для вирішення кримінально-процесуальних завдань.

7. На підставі узагальнення методик експертного дослідження матеріалів та засобів відеозапису встановлено, що сучасний стан наукової та методологічної бази відеотехнічної експертизи відповідає її об'єктам досліджень, які змінюють свою природу із аналогових на цифрові зображення та цифрові засоби їх виготовлення (фото- та відеокамери).

Дисертантом запропоновано: ст. 3 Закону України «Про судову експертизу» доповнити словами: «…та захисту прав учасників судового розгляду кримінального провадження шляхом їх участі у проведенні експертизи за їх клопотанням»; ст. 12 Закону України «Про судову експертизу» доповнити п. 4 та викласти у такій редакції: «На вимогу особи або органу, які залучили експерта, суддю, суд, надати можливість бути присутніми під час проведення експертизи та вносити свої пропозиції щодо її проведення»; ст. 69 КПК України доповнити частиною «8» і викласти у такій редакції: «Повідомити учасників кримінального провадження про місце проведення експертизи, забезпечити їх право бути присутніми при проведенні експертного дослідження, з попередженням про кримінальну відповідальність за розголошення державної таємниці та матеріалів досудового слідства і судового провадження. Надання права присутнім при проведенні експертного дослідження ставити питання експерту про хід експертизи, які повинні заноситися до висновку експерта»; ст. 101 КПК України доповнити частиною «11» та викласти у такій редакції: «Висновок експерта, складений без участі учасника кримінального провадження, який виявив бажання бути присутнім під час експертного дослідження, вважається недопустимим доказом».

На підставі аналізу судових ухвал про призначення судово-експертного дослідження матеріалів та засобів відеозапису зроблено висновок про те, що у 30 % випадках приймається необґрунтоване рішення про їх призначення, що впливає на забезпечення швидкого, повного і неупередженого досудового розслідування та судового розгляду.

Запропоновано законодавче вдосконалення захисту прав та законних інтересів учасників кримінального провадження шляхом доповнення ч. 1 ст. 242 КПК України словом «обґрунтованим» (зверненням), сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічна юридична думка / НАН України. Ін-ту держави і права ім. В. М. Корецького / Ю. С. Щемшученко .(ред.), І. Б. Усенко (уклад.), Т. І. Бондарук (уклад.). – К.: Видавничий дім «ІнЮре», 1998. – 503 с.

2. Академія правових наук України: Довідник. – К.: Видавничий Дім «ІнЮре», 2002. – 248 с.

3. Акты социально-экономической истории Северо-Западной Руси конца XIV – начала XVI вв. – Т. III. М., 1964. – № 22.

4. Алейніков Г. І. Виправдувальний вирок у кримінальному процесі України / Г. І. Алейніков. – Херсон: Херсонський обласний Фонд милосердя та здоров'я, 2007. – 200 с.

5. Алексеев Ю. Г. Псковская судная грамота и ее время / Ю. Г. Алексеев. – Л., 1980. – 30 с.

6. Аналіз даних судової статистики щодо розгляду справ і матеріалів Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ у І півріччі 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sc.gov.ua/ua/sudova_statistika.html.

7. Антонов К. В. Організаційно-правові основи боротьби з контрабандою : навч. посібник / К. В. Антонов. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2011. – 164 с.

8. Антонов К. В. Досудове розслідування в справах про контрабанду. Криміналістична методика і тактика : навч. посібник / К. В. Антонов. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2011. – 300 с.

9. Арсеньев У. Д. Основні документи судової експертизи // Питання теорії судової експертизи : Сб. научн. тр. / Отв. ред. У. Д. Арсеньев. – М.: Зерцало, 1977. – 340 с.

10. Архіпова К. О. Застосування відеоконференцзв'язку у кримінальному судочинстві Росії і зарубіжних країн: автореф. дис. … канд. юрид. наук. / К. О. Архіпова. – М., 2013. [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: kpfu.ru/docs/F500238209/09.PDF.

11. Барабанов Е. М. Внимание: видеозапись / Е. М. Барабанов // Сборник МВД СССР. – М., 1986. – № 1. – С. 56-61.

12. Барко В. І. Перспективи застосування поліграфа «Axciton» в органах внутрішніх справ України. Актуальні проблеми юридичної психології / В. І. Барко // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 18-20 травня 1999 р. / За ред. С.І. Яковенка. – К.: РВВ КІВС, 1999. – С. 8-10.

13. Барланд Г. Тестирование на полиграфе в США и других странах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ld.eposgroup.ru/G1/for4.htm.

14. Бахін В. П., Карпов Н. С., Строков И. В. О допустимости применения полиграфа и использования гипноза при расследовании пре ступлений / Бахін В. П., Карпов Н. С., Строков И. В. // Криминалистика и судебная экспертиза: Междуведомственный научно-методический сборник. Вып. 52 / Отв. ред. А.М. Пасенюк. – К.: Министерство юстиции Украины, 2004. – С. 22-30.

15. Бахін В. П., Волобуєва О. О. Взаємодія слідчого з фахівцями під час огляду місця події (збірник інформації про особу, що скоїла злочин) : наук.-практ. реком. / Бахін В. П., Волобуєва О. О. – Донецьк, 2005. – 71 с.

16. Бахін В. П., Садченко О. О., Кузьмичов В. С. Потреби слідчої практики : навч. посібник / МВС України; УАВС; – Київ, 1993. – 55 с.

17. Белаев П. Очерк права и процесса в епоху Русской Правды / Белаев П. – М. 1895.

18. Белюшина О. В. Кому нужен закон о полиграфе? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.antey-group.ru/jurnal27.html.

19. Бернашевский А. Г. Суд в старину и в наше время / Бернашевский А. Г. – М., 1912. – 73 с.

20. Бєгов Д. Д. Сучасні технології в судовій акустиці (проблеми автоматизації експертних досліджень) : Дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09 / Бєгов Д. Д. / Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2003. –

220 с.

21. Бєлкін Р. С. Курс радянської криміналістики. Приватні криміналістичні теорії: навчальних посібників / Р. С. Бєлкін. – М.: Академія МВС СРСР, 1978. – 338 с.

22. Біленчук П. Д. Криміналістика: Підруч. / Біленчук П. Д., Головач В. В., Салтевський М. В. та ін. За ред. акад. П. Д. Біленчука. – К.: Право, 1997. – 256 с.

23. Большая советская энциклопедия. – М.: Советская энциклопедия, Введенский Б. А. 1954. – Т. 25. – 632 с.

24. Борико С. В. Кримінальний процес: Підруч. / С. В. Борико. – 2-ге вид. – Мінськ. Тесей, 2004. – 320 с.

25. Борико С. В. Судоустройство: Учебник / / С. В. Борико. – Минск: Издательство «Право и экономика», 2001. – 328 с.

26. В Державній судовій адміністрації України проведено нараду в режимі відеоконференції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.court.gov.ua/20447.

28. Великий енциклопедичний словник «Колекція словників на всі слова» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vseslova.ru/index.php?dictionary=bes&letter=1&page=1.

29. Великий тлумачний словник російської мови.-1-е видання: СПб С. А. Кузнєцов. 1998. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://enc-dic.com/synonym/Videoprodukcija-8389.html.

30. Весельський В. К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти) : Дис. … канд. юрид. наук / 12.00.09. – Крим. процес та криміналістика; судова експертиза / Весельський В. К. – К.: НАВСУ, 1999. – 212 с.

31.Вільна енциклопедія. Тлумачення слова «знання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.google.ru/#newwindow=1&q.

32. Вільна енциклопедія щодо тлумачення поняття терміну «винахід». Державна судова адміністрація України [Електронний ресурс]. – Режим

доступу https://uk.wikipedia.org/wiki/Винахід.

33. Відеозапис як джерело доказів: нотатки до наукової дискусії / Т. С. Соколан // Адміністративне право і процес // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: applaw.knu.ua/.../220-videozapis-yak-dzherelo.

34. Відеоконференції дозволять учасникам процесу економити час і гроші [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/l1349-videokonferenciidozvolyatuchasnikamsudovih zasidan_ekonom.html.

35. Відеоконференція у цивільному процесі Державна судова адміністрація України інформує [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legalplanet.com.ua/ua/news/85/.

36. Відеоконференція у кримінальному судочинстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://docs.google.eom/document/d/l.

37. Висновок Головного науково-експертного управління на проект Кримінального процесуального кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_.

38. ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ. Узагальнення судової практики про застосування судами кримінально-процесуального законодавства при призначенні судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві у 2010 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html.

39. Всесвітній рух «копвотч» прийшов в Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dw.de/зняти-міліціонера-нова-громадська-ініціатива-у-києві/a-15861808-1.

40. В Державній судовій адміністрації України проведено нараду в режимі відеоконференцзв'язку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.court.gov.ua/20447.

41. Волик А. М. Історія детектора брехні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.argo-a.com.ua/ukr/history.html.

42. Волик А. М. Популярні питання про поліграф [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://yason.kiev.ua/uk/faq-detectori-lzhu.html.

43. Возможности использования судебной психофизиологической экспертизы на полиграфе при расследовании преступлений. Украинское Бюро психофизиологических исследований и безопасности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://spfi.com.ua/?p=103.

44. Возможности судебной видеофонографической экспертизы: сб. науч. трудов ВНИИ судебных экспертиз МЮ СССР / гл. ред. Н. П. Майлис. – М.: Изд. ВНИИСЭ МЮ СССР, 1989. – 136 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0605323-11.

45. Вікіпедія – відеоконференція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/.

46. Вікіпедія – слідчі дії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://yandex.ua/yandsearch?lr=143&oprnd=1788590684&text=слідчі+дії.

47. Відеоконференції дозволять учасникам процесу економити час і гроші [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/l1349-videokonferenciidozvolyatuchasnikamsudovih zasidan_ekonom.html.

48. Відеоконференція в цивільному процесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legalplanet.com.ua/ua/news/85/.

49. Відеоконференція у кримінальному судочинстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://docs.google.eom/document/d/l.

50. Взаємозв’язок потреби у безпеці суб'єкта і вірогідності розпізнавання брехні в опитуванні із застосуванням поліграфа: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: С. В. Поповичев; [Ріс. держ. соц. ун-т]. – М., 2011. – 21 с.

51. Взаємозв’язок психологічної установки суб’єкта і вірогідності розпізнавання приховуваної інформації в опитуванні з використанням поліграфа: автореф. дис. ... канд. психол. наук : І. Н. Чистяков; [Ріс. держ. соц. ун-т]. – М., 2010. – 20 с.

52. Владимировский-Буданов М. Ф. Обзор истории русского права / М. Ф. Владимировский-Буданов. – Ростов-на-Дону, 1995. – 54 с.

53. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань

майна в сфері підприємництва / Волобуєв А. Ф. – Х.: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 236 с.

54. ВССУ з розгляду цивільних та кримінальних справ. Узагальнення судової практики про застосування судами кримінально-процесуального законодавства при призначенні судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://yurincom.com/ua/legal_practice/court_practice.

55. Галаган В. І. Використання поліграфу: «за» і «проти» / В. І. Галаган // Українське право. – 2000. – № 1. – С. 172-174.

56. Галаган В. І. Питання застосування поліграфа в діяльності органів внутрішніх справ / В. І. Галаган // Науковий вісник Дніпропетровського юрид. ін-ту. – Дніпропетровськ. – 1999. – № 3. – С. 241-247.

57. Галаган В. І. Использование следователем информации на первоначальном этапе расследования : Автореф. дисс. … канд. юрид. наук / 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика; судебная экспертиза» / В. І. Галаган. – К., 1992. – 24 с.

58. Галкін У. М. Важливість доказів у кримінальному процесі : навч. посіб. / У. М. Галкін. – М., 1968. – 110 с.

59. Гессен І. В. Судебная реформа / Гессен І. В. – СПб, 1905. – 267 с.

60. Городовенко В. В. Слідчий суддя як суб’єкт надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Матеріали круглого столу. Кримінальний процесуальний кодекс України: перші проблеми та здобутки. Класичний приватний університет. Запоріжжя. 20.11.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://yandex.ua/clck/jsredir?from=yandex .ua%3Byandsearch%3Bweb%3B%3B%&text.

61. Головачев А. А. 10 лет реформ. 1861-1871. Отд. 3. Суд. Реформа. «ВестникЕвропы». – СПб., 1872.

62. Головко Л. В. Том XV свода законов и его значение в развитии отечественного уголовного судопроизводства / Л. В. Головко // Вестник Московского университета. Серия 11: Право. – 2005. – № 1. – С. 47-61.

63. Гончаренко В. Г. Научно-технические средства в следственной практике / Гончаренко В. Г. – К, 1984. – 41 с.

64. Господарський-процесуальний кодекс від 06.11.1991 № 1798-XII (редакція станом на 01.01.2016) Верховна Рада України. Кодекс. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://docs.dtkt.ua/ua/doc/1011.13.0.

65. Грамович Г. І. Понятие научно-технических средств, используемых в борьбе с преступностью / Грамович Г. И. // Повышение эфективности использования криминалистических методов и средств расследования преступлений. – М., 1985. – С. 42-47.

66. Гребеньков Г. В., Коваленко Е. Д., Шульга А. І. Моральність в контексті кримінально-процесуальної діяльності : Навч. посіб. – Донецьк: Донецький юридичний інститут МВС України, 2012. – 280 с.

67. Гринюк В. О. Окремі питання вдосконалення процесуального порядку повідомлення про підозру / В. О. Гринюк // Сучасні проблеми криміналістики: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю з дня народження доктора юридичних наук, професора В.П. Колмакова (27-28 вересня 2013 р., м. Одеса) / упоряд.: В. В. Тіщенко, О. П. Ващук. – Одеса: Юридична література, 2013. – С. 93-96.

68. Громов Н. А. Законы о местном суде / Громов Н. А. – М., 1914. – 51 с.

69. Грошевий Ю. М., Стахівський С. М. Докази і доказування у кримінальному процесі : наук.-практ. посіб. – К.: КНТ, Видавець Фурса С. Я., 2006. – 272 с.

70. Грошевой Ю. М., Вапнярчук В. В., Капліна О. В., Шило О. Г. Досудове розслідування кримінальних справ / За заг. ред. Ю.М. Грошевого: Навч.- практ. посіб. – Х.: ФІНН, 2009. – 112 с.

71. Губань В. Сучасна антиномія. Чи потрібен поліграф? / В. Губань // Юридичний журнал. – 2003. – № 3. – С. 17-20.

72. Гультай М. М. Деякі проблемні питання кримінального судочинства / М. М. Гультай. – Х. 2010. – 124 с.

73. Давтян А. Р. Експертиза у цивільному процесі : навч. посібник А. Р. Давтян. – Єреван, 1996. – 190 с.

74. Дановська І. І. Використання криміналістичної техніки у процесі розкриття та розслідування злочинів: пріоритетні напрямки удосконалення / Дановська І. І. – К.: Форум права, 2010. – 62 с.

75. Даневский В. П. Наше предварительное следствие: его недостатки и реформа / В. П. Даневский. – К., 2003. – 142 с.

76. Дворниченко А. Ю. Русские земли Великого княжества Литовского: Очерки истории общины, сословий, государственности (до начала XVI в.) / Дворниченко А. Ю. – СПБ., 1993. – 74 с.

77. Девятова О. В. Решения Европейского суда по правам человека в механизме уголовно-процессуального регулирования / Под научн. ред. докт. юрид. наук, проф. Л. Г. Татьяниной. – М.: Юрлитинформ, 2010. – 214 с.

78. Демидов В. В., Жуйков В. М. Комментарий к законодательству о мировых судьях / Демидов В. В., Жуйков В. М. – М.: Юрист, 2005. – 76 с.

79. Демченко Г. И. Наказание по Литовському статуту / Демченко Г. И. – К., 1894. – 79 с.

80. Денисюк С. Ф. Розвиток криміналістичної техніки та її вплив на криміналістику / Денисюк С. Ф. – К.: Форум права, 2011. – 62 с.

81. Державний Реєстр методик проведення судових експертиз Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rmpse.minjust.gov.ua.

82. Додатковий Протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах. Страсбург, 17.03. 1978 року. Ратифіковано Україною із заявами і застереженнями Законом № 44/98-ВР (44/98-ВР) від 16.01.98 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_037.

83. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах. Страсбург, 08.11.2001 р. Протокол ратифіковано Україною із заявами та застереженнями Законом №

3449-VI від 01.06.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_518.

84. Диденко Р. К. Применение научно-технических средств и методов при осмотре места происшествия / Диденко Р. К. – Х., 1982. – 124 с.

85. Іващенко О. В. Інформування учасників кримінального провадження [текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Іващенко О. В. «Одес. юрид. акад.» нац. ун-т. – Одеса, 2013. – 20 с.

86. Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні 25-26 березня 2011 року / перекл. українською мовою С. Головатого // Право України. – 2011. – № 10. – С. 168-184.

87. Доронін І. М. Документи як вид доказів у кримінальному процесі України : монографія / Доронін І. М. – К.: Вид. Паливода А.А., 2006. – 86 с.

88. Дорошков В. В. Руководство для мировых судей. Дела частного обвинения / Дорошков В. В. – М., 2001. – 56 с.

89. Дроздов О. М. Джерела кримінально-процесуального права України: Монограф. / О. М. Дроздов. – Х. : Видавник ФО-П. Вапнярчук Н. М., 2008. – 208 с.

90. Ейсман А. А. Укладання експерта (структура й наукове обгрунтування) : навч. посіб. / Ейсман А. А. – М. Юридична література. 1967. – 152 с.

91. Єдиний державний реєстр судових рішень України. Обвинувальні вироки щодо визначення поняття «спеціальні технічні засоби» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34836134.

92. Єдиний державний реєстр судових рішень. Пошук обвинувальних вироків з застосуванням кінологом службової собаки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35415096.

93. Єдиний державний реєстр судових рішень України. Вироки ухвали суду щодо використання відео матеріалів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua.

94. Єдиний державний реєстр судових рішень України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/Page/2.

95. Єдиний державний реєстр судових рішень України. Ухвали судів щодо клопотань про використання відеозапису у судових провадженнях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua.

96. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 року. Дата підписання Україною: 29.05.1997. Офіційний вісник України 1998 р., № 13, стор.345.

97. Єзерський Р. Б. Криміналістична техніка та її роль у розкритті і розслідуванні злочинів : дис. … кандидата юрид. наук: 12.00.09 / Єзерський Р. Б. – Львів, 2005. – 254 с.

98. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

99. Записування і відтворення інформації: Терміни та визначення. ДСТУ 2737-94 / Державний стандарт України . – К.: Держстандарт України, 1994, 158 с.

100. Законодательство Древней Руси.– М.: Юрид. лит., 1984.

101. Закон України «Про міліцію» від 20.12.1990 // Відомості Верховної Ради України, № 4.

102. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» // Відомості Верховної Ради України. – 1993.– № 35.

103. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/1700-18.

104. Закон України «Про національну поліцію» від 02.07.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: № 580-VIII zakon.rada.gov.ua/go/580-19.

105. Закон України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 № 2229-XI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2229-12.

106. Закон України «Про розвідувальні органи України» від 22.03.2001 № 2331-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2229-12.

107. Закон України «Про Державну прикордонну службу України» від 03.04.2003 № 661-I5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/661-15.

108. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції» від 04.07.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/661-15.

109. Закон України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» від 04.03.1998 № 160/98-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР).– 1998.– № 35. – Ст. 236.

110. Закон України «Про державну податкову службу в Україні» від 04.12.1990 № 509-XII.

111. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» // ВВР. –1993. – № 35. – ст. 358.

112. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь в кримінальному судочинстві» // ВВР 1994. № 11, ст.51. Вводиться в дію Постановою ВР № 3926-12 від 04.02.94, ВВР 1994, № 18 ст.105.

113. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 4, ст. 43.

114. Закону України «Про Службу зовнішньої розвідки України» від 01.12.2005 № 3160-IV (редакція станом на 12.04.2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15.

115. Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання»

№ 549 -1V від 20.02.2003 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pravo.ligazakon. ua/\document/view/T030549?edition.

116. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 1. – ст. 1.

117. Закон України «Про інформацію» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48, ст.650.

118. Закон України «Про телебачення і радіомовлення». [Електронний ресурс]. Режим доступу: http: / zakon.rada.gov.ua/go/3759-12/.

119. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах. N3529-VI від 16.06.2011.

120. Законопроект Народного депутата України Г.Г. Москаля № 2305 від 15.02.2013 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо скасування відео конференцій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45773

121. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналісті» від 04.02.2016 р. № 993-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993-viii.

122. Закон України «Про доступ до публічної інформації». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32. – Ст. 314.

123. Закон України від 21.01.1994. Про державну таємницю [Текст]: // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16 (19.04.94). – Ст. 93.

124. Закон України від 18.11.2003. Про телекомунікації [Текст]: // Офіційний вісник України. – 2003. – № 51 (02.01.2004) (Ч. 1). – Ст. 2644.

125. Закон України «Про військово-цивільні адміністрації». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13. – Ст. 87.

126. Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений наказом Служби безпеки України № 440 від 12.08.2005

[Текст]. Офіційний вісник України. – 2005. – № 34. – Ст. 2089.

127. Зеленецкий В. С. Теория и практика обоснования решений в уголовном процессе Украины / В. С. Зеленецкий, Н. В. Глинская. – Х.: Страйд, 2006. – 336 с.

128. Зинченко И. А. Доказательное значение фотоснимков, кинолент и видиограмм их использование в уголовном судопроизводстве : автореф. дис. канд. юрид. наук.12.00.09. / Зинченко И. А. − М., 1982 – 15 с.

129. Зубрилова И. С. Полиграф в Бельгии: история и современность / И. С. Зубрилова, Ф. Деона // Журнал «Полиграф» − М., 2007. − № 2. − Том 36.– С. 108−111. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.:antey-group. Ru/jurnal42.html.

130. Іванова А. А. Перспективи застосування поліграфа / Іванова А. А. // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Зб. наук.-практ. матеріалів. Випуск 4 /Мін-во юстиції України, Харківський наук.-дослід. ін-т судових експертиз ім. засл. проф. М.С. Бокаріуса; Нац. юрид акад. України ім. Ярослава Мудрого; Ред колегія: А. П. Заєць, М. Л. Цимбал, В. Ю. Шепітько та ін. – Х.: право, 2004. – С. 612-615.

131. Інструкція з організації оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби Державної прикордонної служби України, затверджена наказом Адміністрації Держприкордонслужби від 29.12.2009 № 1040 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&c.

132. Інструкція про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження). Затверджена наказом Державної судової адміністрації України від 15.11. 2012 р. № 155 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ab.mk.court.gov.ua/sud1401legislation.

133. Інструкція з організації і здійснення прикордонного контролю, затверджена наказом Адміністрації Держприкордонслужби від 05.10.2004

№ 711. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&r.

134. Іщенко А. В. Теоретичні проблеми криміналістики в дисертаційних дослідженнях в Україні / А. В. Іщенко // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – № 2. – С. 130-140. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN.

135. Как видеоконференции усложнят судебные процессы. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pravotoday.in.ua/ru/press-centre/publications/pub-787.

136. Калачова О. М. Визначення слідчим процесуального статусу осіб, що беруть участь у досудовому провадженні: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.09 / О. М. Калачова; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2008. – 19 с.

137. Кампо В. М. Фіксування судового процесу технічними засобами: проблеми сучасної конституційно-судової практики / В. М. Кампо // Віче. – 2013. – № 2. – С. 11-15.

138. Квіта А. П. Міліція Полтавщини практикує використання «детектора брехні» для опитування злочинців [Електронний ресурс]. –Режим доступу:http://mvs.gov.ua/mvs/control/ma@in/uk/publish/article/297001;jsessionid=F62239402 4A2A47FC69B882246EF6FE.

139. Коваленко Є. Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України : Підручник / Коваленко Є. Г.– К.: Юрінком Інтер, 2006. – 632 с.

140. Конституційне право України: Навч. посібник // За ред. доктора юридичних наук, професора В. Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 1999. – 264 с.

141. Костыркин В. М., Рогозин О. С., Шматов М. В., Моргуновський А. Д. Применение видеозаписи в оперативно-розыскной и следственной работе. – Ташкент, 1988. – 52 с.

142. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Редакція від 01.07.2013, підстава 5404-17. Вводиться в дію Постановою Верховної

Ради Української РСР № 8074-10 від 07.12.84, ВВР 1984, додаток до № 51.

143. Кодекс адміністративного судочинства України. Відомості Верховної Ради України, 2005, № 35 – 36, № 37. – Ст. 446.

144. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 в редакції від 25.01.2012 // Офіційний сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

145. Косміна Н. М. Спеціальні знання обізнаних осіб під час розслідування незаконного обігу наркотиків та їх структура / Н. М. Косміна Криміналістичний вісник. – 2013. – № 1. – С. 19-23.

146. Криміналістика: питання і відповіді : навч. посіб. / А. В. Кофанов, О. Л. Кобилянський, Я. В. Кузьмічов, Ж. В. Удовенко, С. В. Хільченко; МОН України, НАВС. – К., 2011. – 276 с.

147. Криміналістика : підручник. В. Ю. Шепітько, ред., В. О. Коновалова, В. А.Журавель та ін. МОН України. Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х.: Право, 2010. – 462 с.

148. Криміналістика : Підручник / За редакцією доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента Академії правових наук України В. Ю. Шепітька. Видання четверте, перероблене і доповнене. – Х.: Право, 2008. – 464 с.

149. Криміналістика: підручник для вузів. І. Ф. Герасимов, Л. Я. Друнин, Є. П. Єщенко; під заг.ред. І. Ф. Герасимова.– 2-ге вид., перероб. ідоп.– М.: Вища школа, 2000. – 672 с.

150. Криміналістика: Підручник для курсантів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України. За ред. акад. П.Д. Біленчука. – К., 1998. – 416 с.

151. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник для студентів юрид. вузів / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. – Х., 1998. – 245 с.

152. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. В. Сташиса,

В. Я. Тація. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 1196 с.

153. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

154. Кримінальний процес України : навч. посібник / Кол. авт.: Молдаван А. В. Мельник С. М. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 368 с.

155. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України № 1001-05 від 28.12.1960 в редакції від 18.01.2012 // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-05

156. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т.1 / Бандурка О.М., Блажівський Є. М., Бурдоль Є. П. та ін.; за заг. ред. Тація В.Я., Пшонки В.П., Портнова А. В., Х.: Право, 2012. – 776 с.

157. Кримінально-процесуальний кодекс Швейцарії 2007 року, станом на 1 липня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=220305.

158. Кримінально-процесуальний кодекс Японії 1948 року, зі змінами, внесеними Законом № 26 від 27.04.2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=187786#LinkTarget_3998.

159. Кримінально-процесуальний закон Латвії 2005 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravo.lv.

160. Кримінально-процесуальний кодекс Індії 1973 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=207834.

161. Кримінально-процесуальний кодекс Канади. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ducharmefox.com/Areas/Custom/ ContentFiles/Documents/2012-Revised-Criminal-Procedure-Casebook.pdf.

162. Кримінально-процесуальний кодекс Федеративної Республіки Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gesetze-im-

internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html.

163. Кримінально-процесуальний кодекс США. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uscourts. gov/uscourts/RulesAndPolicies /rules%.

164. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 № 174-ФЗ (ред. от 30.12.2015, с изм. от 25.02.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.consultant. ru/popular/upkrf.

165 Уголовный процессуальный кодекс Республики Беларусь. – Минск: Амалфея, 2005, 320 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https: //www.google.com.ua/#q=упк+республики+беларусь.

166. Коментар до проекту Кримінально-процесуального кодексу професора, д-ра Хоакім Геррманна // Коментарі до проекту Кримінально-процесуального кодексу. 02.09.2004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://helsinki.org.ua/index.php?id=1109854088.

167. Украинская советская энциклопедия : в 12 т. – 2-е изд. – К. **:** Украинская Советская Энциклопедия, 1982. – Т. 7 : Молекула – Остит. – 552 с.

168. Крупський В. Я. Тлумачний словник з інформаційно – педагогічних технологій / Крупський В. Я., Михайлович В. М. Вінниця. ВНТУ, 2010. – 72 с.

169. Кузьмічов В. С., Прокопенко Г. І. Криміналістика : Навч. посібник МО України. НАВСУ; За заг. ред. В. Г.Гончаренка, Є. М. Моісеєва. – К.: ЮрІнком Інтер, 2001. – 368 с.

170. Кукреш Л. І. Кримінальний процес: Загальна частина: навчальний посібник / Л. І. Кукреш. Мінськ. Тесей, 2005. – 352 с.

171. Кучинська О. П. Проблеми захисту прав потерпілих в кримінальному процесі України / О. П. Кучинська // Адвокат. – 2009. – № 5. – С. 10-13.

172. Лисенков С. Л. Загальна теорія держави і права : навч. посібник / С. Л. Лисенков. – К.: Юрисконсульт; КНТ, 2006. – 355 с.

173. Литовський статут 1529 года: Хрестоматия по истории государства и права СССР. Дооктябрьский период. – М., 1990. – 86 с.

174. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальне право : Курс лекций / Лобойко Л. М. Вид. друге, змін. і доп. – К.: Істина, 2008. – 488 с.

175. Лобойко Л. М. Поняття принципу диспозитивності в кримінальному процесі / Л. М. Лобойко // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 4 (35). – 91 с.

176. Лобойко Л. М. Реформування кримінально-процесуального законодавства в Україні (2006-2011 рр.). Частина 1. Загальні положення і досудове провадження : монограф. / Л. М. Лобойко. – К.: Істина, 2012. – 288 с.

177. Лобойко Л. М. Новий Кримінальний процесуальний кодекс України: яку музику виконують його розробники ? / Л. М. Лобойко // Право України. – 2008. – № 12. – С. 17-24.

178. Лобойко Л. М. Про «ворогів» українського кримінального процесу / Л. М. Лобойко // Вісник прокуратури. – 2011. – № 3. – С. 31-38.

179. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальна регламентація слідчих дій: [монографія] / Л. М. Лобойко, А. П. Черненко. — Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 168 с.

180. Логінов І. В. Визначення терміну «спеціально технічні засоби» / І. В. Логінов. Актуальні проблеми оперативно-розшукової діяльності органів в сучасних умовах; матер. міжвід. наук. практ. конф., 19 травня 2011р., м. Київ – К.: Наук. – вид. відділ НФ СБ України, 2011р. – 59 с.

181. Лукашов А. И. Есть ли мнение специалиста источником доказательств по уголовному делу / А. И. Лукашов // (Судебная защита) Право Беларуси. – 2003. – № 7. – С. 28-34.

182. Макбрайд Д. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес / Макбрайд Д. – К.: «К.І.С.», 2010. – 54 с.

183. Маляренко В. Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів : монографія / В. Т. Маляренко. – К.:

Юрінком Інтер, 2005. – 512 с.

184. Маляренко В. Т., Аленін Ю. П. Кримінально-процесуальний кодекс України : Науково практичний коментар / Маляренко В. Т., Аленін Ю. П. – Вид. 2-ге, допов. та перероб. – Х.: ТОВ «Одісей», 2010. – 944 с.

185. Малько А. В. Теория государства и права в вопросах и ответах. Учеб.-метод. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. А.В. Малько. – М.: Юристъ, 1997. – 197 с.

186. Метод психофізіологічної діагностики в кримінальному судочинстві: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.09 / Д. В.Кунин; [Волгоград. акад-я МВС Росії]. – Волгоград, 2007. – 17 с.

187. Михайленко П. П. Нариси з історії кримінального законодавства Укр. РСР / Михайленко П. П. – К. 1959. – 45 с.

188. Михеєнко М. М. Принцип вільної оцінки доказів у радянському кримінальному процесі / Михеєнко М. М. // Проблеми розвитку кримінального процесу в Україні. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 79 с.

189. Михєєнко М. М., Шибіко В. П., Дубінський А. Я. Науково-практичний коментар кримінально-процесуального кодексу України / Михєєнко М. М., Шибіко В. П., Дубінський А. Я. – К, 1995. – 640 с.

190. Міжнародний пакт про громадські та політичні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН від 18 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

191. Навроцька В. В. Засада диспозитивності та її реалізація в кримінальному процесі України : монографія / Навроцька В. В. – Львів: Львівський держ. ун-т внутр. справ, 2010. – 439 с.

192. Назаров В. В., Омельяненко Г. М. Кримінальний процес України: Навчальний посібник. – Вид. 2-ге, доп. і переробл. – К.: Атіка, 2008. – 548 с.

193. Наказ Міністерства юстиції України від 27 липня 2015 року № 1350/5 про внесення змін до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень від 08.101998 р. № 53/5, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 29.07.2015 р. за № 915/27360

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0915-15.

194. Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України 16.11.2012 року №114/1042/516/936/1687/5 Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1.

195. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України – Тертишник В. М. – К.: А. С. К., 2007. – 1056 с.

196. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 4-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка, К.: Юридична думка, 2007. – 184 с.

197. Николайчик М. К. Судова експертиза як встановлена форма використання таких спеціальних знань у судочинстві / Николайчик М. К. // Юстиція Білорусі. – 2004. – № 2. – С.70-78.

198. Нор В. Захист у кримінальному судочинстві майнових та особистих прав потерпілих від злочину за проектами КПК України: здобутки та прорахунки / В. Нор // Право України. – 2009. – № 2. – С. 43-51.

199. Ожегов С. И. Толковый словарь руського языка: 80000 слов и фразеологических единиц / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М.: АЗЪ, 1996. – 928 с.

200. Ожегов С. И. Слова руського языка: 70000 слов [под ред. Н.Ю. Шведовой]. – 23-е изд., испр. – М.: Русскийязык, 1990. – 917 с.

201. Орлов Ю. Д. Укладання експерта як джерело вивідного знання на судовому доведенні : навч. посібник / Орлов Ю. Д. – М. Юрид. література, 1985.

202. Павлюк В. О. Значення матеріалів фотозйомки, звукозапису,

відеозапису та інших носіїв інформації у кримінальному провадженні / В. О. Павлюк // Теорія і практика. – 2014. – С. 108-112.

203. Паламарчук С. С. Застосування засобів і матеріалів відеозапису у процесуальній діяльності правоохоронних органів : навч. пособ. / С. С. Паламарчук, О. І. Ізотов, В. Г. Хахановський. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2005. – 120 с.

204. Пашковський М. І. Дистанційне кримінальне правосуддя: міф чи реальність / М. І. Пашковський // Вісник Верховного Суду України. – 2001. – № 5. – С. 36-40.

205. Постика И. В. Судебная (криминалистическая) фотография: теория и практика: монографія / И. В. Постика. – Одесса: Юрид. лит., 2002. – 296 с.

206. Положення «Про затвердження Положення про Державну пенітенціарну службу України» від 06.04.2011 № 394/2011.

207. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.1991 р. № 49 «Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку».

208. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.11.2001 р. № 1450 «Про затвердження Положення про порядок розроблення, виготовлення, реалізації та придбання спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного отримання інформації».

209. Постанова Пленуму Верховного суду України № 8 від 24.10.2003 року «Про застосування законодавства яку забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/49-91-п.

210. Постанова Пленуму Верховного Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01.03.2013 року № 7 «Про підсумки роботи судів цивільної і кримінальної юрисдикції у 2012 році та завдання на 2013 рік». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2013_rik.html.

211. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 року № 8 «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» (зі змінами від 25 травня 1998 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97.

212. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань (із змінами затвердженими наказами Генерального прокурора України від 14.11.2012 № 113, 25.01.2013 № 13, 25.04.2013 № 54) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/pd.html?m=publications&_t=rec&id=110522.

213. Правове регулювання і методика застосування поліграфа в розкритті злочинів : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.09 / О. В. Белюшина; [Всерос. наук. дос. ін-т МВС Росії]. – М., 1998. – 23 с.

214. Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів [Текст]: Указ Президента України № 1556/2005 від 07.11.2005. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 45.

215. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав громадян під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства : постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 28.03.2008. // Юридичний вісник України. – 2008. – № 20.

216. Проект Закону України від 3.04.2012 р. № 10299 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконний збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації».

217. Про затвердження рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.02.2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» : Указ Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0009525-08.

218. Проблеми використання відеоконференцзв’язку на сучасному етапі розвитку техніко-криміналістичного забезпечення судового розгляду

кримінальних справ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.info-pressa.com/article-1128.html.

219. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: Пленум Верховного Суду України від 01.111996 р. № 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96.

220. Проблеми використання відеоконференцзв'язку на сучасному етапі розвитку техніко-криміналістичного забезпечення судового розгляду кримінальних справ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.info-pressa.com/article-1128.html.

221. Про виконання судами Украйни законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 29 червня 1990 р. № 5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS90007.html.

222. Пошва Б. М. Право на свободу та особисту недоторканність: прецедентна практика Європейського суду з прав людини і питання вдосконалення кримінального судочинства в Україні / Б. М. Пошва // Вісник Верховного Суду України. – 2011. – № 3. – С. 28-34.

223. Проект Кримінально-процесуального кодексу України, внесений на розгляд Верховної Ради України народними депутатами В. Р. Мойсиком, І. В. Вернидубовим, С. В. Ківаловим, Ю. А. Кармазіним (реєстраційний № 1233 від 13 грудня 2007 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=31115.

224. Пясковський В. В. Торгівля жінками в Україні як сфера діяльності організованих злочинних груп / Пясковський В. В. // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. – 2002. – № 3. – С. 89-94.

225. Пясковський В. В. Поняття та криміналістична характеристика торгівлі людьми / В.В. Пясковський // Вісник прокуратури. – 2003. – № 5. – С. 69-75.

226. Рішення Конституційного суду України від 08.12.2011 № 16-

рп/2011 у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Пріма-Сервіс» ЛТД та конституційне подання 54 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення пункту 7 частини третьої статті 129 Конституції України.

227. Рішення Конституційного суду України від 20.10.2011 № 12-рп/2011 у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України.

228. Роз'яснення Пленуму Верховного Суду України № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27 лютого 2009 року.

229. Рибалка О. В. Статус слідчого в процесі кримінально-процесуального доказування / О. В. Рибка // Адвокат. – 2011. – № 5. – С. 33-36.

230. Рощина І. О. Проблеми термінології в кримінальному праві України / І. О. Рощина // Часопис Академії адвокатури України. – 2010. – № 9. – С. 18-24.

231. Салтевський М. В., Лисов М. М. Криміналістична фотографія, кінематографія и відеозапис в правоохоронній діяльності : Учбовий посібник / Салтевський М. В., Лисов М. М. – Київ, 1993. – 206 с.

232. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : Підручник / Салтевський М. В. – Київ: Кондор, 2008. – 586 с.

233. Свод законов Российской империи. Т. 16. Ч. 2. Судебные уставы. – СПб. 1892, 195 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://civil.consultant.ru/reprint/books/238.

234. Семінар-відеоконференція щодо представництва інтересів у судах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.court.gov.ua/19499.

235. Сердюк В. П. Видеоконференция в уголовном производстве Украины / В. П. Сердюк // Закон и жизнь (Молдова). – 2013. – № 11. – С. 180-183.

236. Сердюк В. П. Відеозапис у кримінальному провадженні України : теорія і практика / В. П. Сердюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Випуск 22. – Ужгород, 2013. – С. 106-109.

237. Сердюк В. П. Застосування поліграфа (детектора брехні) у кримінальному провадженні України / В. П. Сердюк // Інформація і право. Спеціальний випуск. – 2014. – № 2 (11). – С. 68-71.

238. Сердюк В. П. Практикум по складанню процесуальних документів (з застосуванням відеозапису під час проведення слідчих дій) : Навчальний посібник / Сердюк В. П. К.: «Атіка», 2000. – 80 с.

239. Сердюк В. П., Галунько В. В., Фаст О. О., Долгий С. А., Рудич М. В., Терещенко А. Л. Правознавство : професійний курс. Розділ 6-7. – С. 169-191.

240. Сердюк В. П. Проведення слідчих (розшукових) дій з використанням відеозапису : Навчальний посібник / Сердюк В. П. – 3-е видання, доповнене і перероблене, Київ: Наукова думка, 2014. – 133 с.

241. Сердюк В. П. Слідство і відеозапис: Навчальний посібник, 2-ге видання, доповнене і перероблене, Університет «Україна», 2011. – 110 с.

242. Сердюк В. П. Судово-експертні дослідження у кримінальному провадженні України та захист прав людини / В. П. Сердюк // Митна справа. – 2014. – № 1 (91). – С. 232-236.

243. Сердюк В. П. Технічні засоби в кримінальному провадженні України / В. П. Сердюк // Митна справа. – 2013. – № 4 (88). – С. 171-175.

244. Семінар-відеоконференція щодо представництва інтересів у судах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.court.gov.ua/19499/.

245. Сергєєва Д. Б. Щодо визначення поняття слідчих (розшукових) дій за новим кримінальним процесуальним кодексом України / Д.Б. Сергєєва // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 19-25.

246. Смолина М. Засуджений на зв'язку / М. Смолина // Вечерній Челябінськ. – 1999. – № 218 (8890) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.stel.ru/videoconference/tech_vc/using/chelyab-justice.php.

247. Скулиш Є. Д. Негласні слідчі (розшукові) дії за кримінально-процесуальним законодавством України / Є. Д. Скулиш // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 2. – С. 15-23.

248. Скулиш Є. Д. Система негласних слідчих (розшукових) дій за Кримінальним процесуальним кодексом України / Є. Д. Скулиш // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2012. – № 618. – С. 108-114.

249. Сліпченко В. І. Заходи забезпечення кримінального провадження: особливості та проблеми застосування під час досудового розслідування / В. І. Сліпченко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 315-327 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2013_4_46.

250.Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – Т. 9.

251. Словник української мови: в 11 томах. – Том 8, 1977.

252. Соколан Т. С. Відеозапис як джерело доказів: нотатки до наукової дискусії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/3-5-2013/item/220-videozapis-yak-dzherelo-dokaziv-notatki-do-naukovoji-diskusiji.

253. Скригонюк М. І. Криміналістика : підручник / Скригонюк М. І. К.: Атіка. 2005. – 196 с.

254. Стахівський С. М. Слідчі дії як засоби збирання доказів : [наук.-практ. посіб.] / Стахівський С. М. – К. : Атіка, 2009. – 64 с.

255. Судебники 1550 года. // Российское законодательство X-XX веков. Законодательство пери ода образования и укрепления Русского централизованного государства. – М., 1984.

256. Судимося по відеоконференції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lex.org.ua/ua/news-2012/1932.

257. Судова практика Верховного Суду України у кримінальних справах: Офіційне вид. / Верхов. Суд України; Відп. ред. П.П. Пилипчук. – К.: Концерн «Ін Юре», 2007. – 296 с.

258. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України / Тертишник В. М. – К.: А. С. К., 2002. – 1056 с.

259. Тимко Є. М. Розробка методики досліджень цифрових зображень та засобів їх виготовлення / Є. М. Тимко // Звіт про науково-дослідну роботу. Київський науково-дослідний інститут судових експертиз (КНДІСЕ), 2013.

260. Тимчишин Д. М. Використання науково-технічних засобів у розслідуванні вбивств [Текст] : автореферат... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / Д. М. Тимчишин. – К. : Нац. акад. внутрішніх справ, 2014. – 20 с.

261. Тимчишин Д. М. Використання науково-технічних засобів під час проведення слідчих (розшукових) дій за участю підозрюваного у вчиненні вбивства / Д. М. Тимчишин // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 295-301.

262. Тимчишин Д. М. Поняття «науково-технічний засіб» у контексті розслідування вбивств / Д. М. Тимчишин // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2011. – № 3. – С. 169-176.

263. Тлумачний словник термінів судової експертизи відеозвукозапису (українсько-російській і російсько-українській) / уклад.: О. Ф. Дьяченко. – Х.: ХНДІСЕ, 2009. – 432 с. [Електронний ресурс]. – ежим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0605323-11.

264. Уварова В. Г. Інститут втручання у приватне життя шляхом аудіо-, відеоконтролю / В. Г. Уварова // Право і Безпека. – 2012. – № 5. – С. 90-194.

265. Проблеми підстав затримання та взяття підозрюваного під варту в контексті європейських стандартів / Уварова В. Г. // Науковий вісник

Міжнародного гуманітарного університету. Серія: юриспруденція. – 2011. – Вип. 2. – С. 163-166.

266. Уваров В. В. Судебный процесс и процедуры / В. В. Уваров // Российский судья. – 2007. – № 3. – С. 38-39.

267. Уголовно-процессуальный кодекс УССР, утвержденный ВУЦИК 13 сентября 1922 г. – Х., 1922.

268. Уголовно-процессуальный кодекс УССР 1927 года / М.Е. Шаргей. – Х., 1928. – 372с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lawlibrary.ru/article1110914.html.

269. Указ Президента України від 13.04.2001 № 256 «Про впорядкування виготовлення, придбання та застосування технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку».

270. Устав уголовного судопроизводства от 20 ноября 1864 года. Российское законодательство X – XX веков. – М. – 1991 – Том 8. – С. 120-251.

271. Узагальнення судової практики про застосування судами Кіровоградської області кримінально-процесуального законодавства при призначенні судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві у 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kra.court.gov.ua/sud1190/150/1534/.

272. Ухвала Дубенського міськрайонного суду Рівненської області щодо проведення судового засідання у режимі відеоконференції. Справа № 559/481/14-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45655378.

273. Фаринник В. Я. Повідомлення про злочин / В. Я. Фаринник // Юридичний вісник України. – 2012. – № 27 [Електронний ресурс].

274. Фаринник В. І. Негласні слідчі (розшукові) дії / В. І. Фаринник // Юридичний вісник України. – 2012. – № 26. – С. 25-31.

275. Федоров Р. К. Процесуальні обов'язки експерта : проблемні аспекти / Р. К. Федоров // Юстиція Білорусі. – 2007. – № 2. – С. 33-38.

276. Фетняев И. Ю. Признаки монтажа и другие изменения в цифрових фонограммах и фотографіях / Информационные технологии в криминалистике / И. Ю. Фетняев. – Минск: Гос. экспертно-криминалистический центр МВД Республики Беларусь. – 2004. – С. 229-234. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.google.ru/#newwindow=1&q=%D0%A4%.

277. Хараберюш І. Ф. Використання науково-технічних засобів в правоохоронній діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pravoznavec.com.ua/period.

278. Хараберюш І. Ф. Використання оперативно-технічних засобів у протидії злочинам, що вчиняються у сфері нових інформаційних технологій [Текст] : монография / І. Ф. Хараберюш [та ін.] . – Київ : КНТ, 2007. – 196 с.

279. Хараберюш І. Ф. Перспективні напрямки використання засобів спеціальної техніки в оперативно-розшуковій діяльності правоохоронних органів / І.Ф. Хараберюш // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 4. – С. 19-26.

280. Харківське СБУ перекрила канал контрабанди спеціальних технічних засобів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zik.ua/ua/news/2015/08/18/harkivske_sbu_perekryla_kanal_kontrabandy.

281. Хахановський В. Г. Криміналістичне дослідження засобів та матеріалів відеозапису : навч.- практ. посібник / В. Г. Хахановський. – К. : НАВСУ, 1998. – 116 с.

282. Хахановський В. Г. Відеозапис – важливий спосіб доказової інформації / В. Г. Хахановський // Бюлетень по обміну досвідом роботи МВС України. – 1993. – № 110. – С. 35-37.

283. Хахановський В. Г. Автоматизація судових експертних досліджень / В. Г. Хахановський // Інформація і право : наук. журн. / Наук.-дослід. центр правов. інформатики. 2013. – № 2(8). – С. 92-97.

284. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

285. Цивільно-процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42. – Ст. 492.

286. Чаплинський К. О. Тактика пред'явлення для впізнання при розслідуванні злочинів проти життя, здоров'я, волі та статевої недоторканості особи : Навч.-практ. посібник. – Дніпропетровськ: УМВС України в Дніпропетровській області; Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, Свідлер 2007. – 92 с.

287. Чаплинський К. О. Організація і тактика слідчих дій при розслідуванні злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями : монографія / Чаплинський К. О. – Дніпропетровськ : Юридична академія МВС, 2004. – 192 с.

288. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монографія / Чаплинський К.О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 308 с.

289. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій, монографія / Чаплинський К.О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2011. – 496 с.

290. Чернявський С. С. Методика розслідування злочинів у сфері банківського кредитування [Текст] : дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Чернявський Сергій Сергійович; Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2001. – 309 с.

291. Шаргей М. Е. Уголовно-процессуальный кодекс УССР 1927 года : текст и постатейный комментарий / М. Е. Шаргей. – Х.: Юридическое издательство НКЮ УССР, 1928. – 372 с.

292. Шолудько Б. А. Негласні слідчі (розшукові) дії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://foliant.in.ua/pravovoy-kommentariy_id_16.html.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета
опитування слідчих УП ГУНП, прокурорів, суддів районних, апеляційних судів із питань використання відеозапису під час кримінального провадження.

Шановний респонденте! Вашій увазі надається бланк опитування щодо проблем використання відеозапису під час кримінального провадження. Опитування є анонімним, відповідно просимо Вас надати правдиві відповіді. На кожне питання потрібно вибрати запропонований варіант відповіді. Якщо однозначної відповіді немає, питання пропускається. Результати Ваших відповідей будуть використані для розробки рекомендацій щодо удосконалення забезпечення застосування відеозапису під час кримінального провадження.

Дякуємо Вам за участь!

1.Загальний стаж Вашої роботи слідчим, прокурором, слідчим суддею, суддею, адвокатом? (потрібне підкреслити) - до 5 років; - від 5 років.
2. Чи доводилось Вам застосовувати відеозапис під час кримінального провадження? - так; - ні; Ваш варіант відповіді.
3. Хто був ініціатором застосування відеозапису під час кримінального провадження? - з Вашої ініціативи - з ініціативи інших учасників процесу
4. Що перешкоджало застосовувати відеозапис під час кримінального провадження? - відсутність забезпечення відеокамерами; -з процесуальних та етичних міркувань (відсутність належної підготовки, не створювати організаційних проблем)

5. Що на Ваш погляд є позитивним в застосуванні відеозапису? (потрібне підкреслити) - об'єктивність фіксації кримінального провадження; - виключення різного впливу зі сторони; - позитивного нічого нема. Ваш варіант відповіді:
6. Що на Ваш погляд є негативним в застосуванні відеозапису? (потрібне підкреслити) - неможливо організувати проведення слідчих або судових дій з матеріальних причин; - відсутність необхідної підготовки та спеціальної методичної літератури; - складність процесуального оформлення слідчої або судової дії; - негативного немає нічого; Ваш варіант відповіді:
7. Чи виправдовує себе інститут відеозапису в кримінальному судочинстві? (Необхідне підкреслити або дописати свій варіант відповіді). - так; - ні; Ваш варіант відповіді.
8. Як обгрунтовували відмову в заявленому клопотанні про застосування відеозапису у кримінальному провадженні? (Необхідне підкреслити або дописати свій варіант відповіді). - заявлене клопотання учасника процесу не було достатньо обгрунтованим; - достатністю існуючого в судах аудіозапису; - з етичних міркувань; - з метою захисту прав інших учасників процесу які були не згодні з заявленим клопотанням.
9. Чи проводили Ви судове засідання в режимі відеоконферензв'язку? (Необхідне підкреслити) Не проводив: - не було процесуальної необхідності? - із-за відсутності технічної можливості? - відсутні теоретичні розробки застосування відеоконференцзв'язку? Ваш варіант відповіді:
10. Чи дають рекомендації з приводу застосування відеозапису Ваші керівники? (Необхідне підкреслити) - не дають рекомендацій: - дають рекомендації при розгляді суспільно-резонансних справ; Запропоновані варіанти відповіді: Ваш варіант відповіді:
11. Чи давав вказівку або подавав клопотання прокурор застосовувати відеозапис у кримінальному провадженні? (Необхідне підкреслити)

Запропоновані варіанти відповіді: - Так; - ні; - давав при розгляді суспільно-резонансних справ.
12. Чи подавали клопотання про застосування відеозапису у кримінальному провадженні інші учасники процесу? (Необхідне підкреслити) Запропоновані варіанти відповіді: - Так; - ні; Ваш варіант відповіді:
13. Чи Ви за те, щоб у кримінальному провадженні було обов'язковим застосування відеозапису за клопотанням учасників процесу? Запропоновані варіанти відповіді: - так; - ні; Ваш варіант відповіді:
14. Який із правових процесів є найбільш сприятливим для застосування відеозапису адвокату? (Необхідне підкреслити) Запропоновані варіанти відповіді: - конституційний; - кримінальний; - адміністративний; - цивільний; господарський. Ваш варіант відповіді:
15. Чи були випадки відмови адвокату застосувати відеозапис у кримінальному провадженні? (Необхідне підкреслити та вказати підставу відмови). Запропоновані варіанти відповіді: - так; - ні; Ваш варіант відповіді:

Додаток Б

Результати опитування слідчих УП ГУНП, прокурорів, суддів районних, апеляційних судів із питань використання відеозапису під час кримінального провадження.

Усього опитано 226 респондентів. Вибірковим анкетуванням були охоплені управління поліції ГУНП України наступних регіонів: Слідче управління УП ГУНП у м Києві – 28 осіб. Слідче управління УП ГУНП в Київській області 15 осіб. Слідчі відділи УП ГУНП в м. Києві: Деснянського УП – 23; Дніпровського УП – 25 осіб; Шевченківського УП-15 осіб; Печерського УП – 21особа. Слідчі відділи УП ГУНП в Київській області: Ірпінського ВП поліції – 12осіб; Яготинського ВП – 8 осіб; Згурівського – 5 осіб; Богуславського – 6 осіб. Всього слідчих УП ГУНП – 158 осіб.

Суддів районних судів м. Києва: Деснянського – 8 осіб; Дарницького 5 осіб; Шевченківського – 3 особи; Печерського – 4 особи; Святошинського – 3особи. Апеляційного суду м. Києва – 3особи. Суддів районних судів Київської області: Богуславського – 3особи; Іванківського – 3 особи; Згурівського – 2 особи; Яготинського – 3 особи; Вишгородського – 4 особи, Бородянського – 3 особи, Бориспільського – 2 особи. Апеляційного суду Київської області – 3 особи. Районний суд Волноваського району Донецької області – 3 особи. Всього 52 судді.

Прокурорів районних прокуратур м. Києва: Деснянського району – 3 особи; Дніпровського району – 2 особи; Дарницького району – 2 особи. Прокурори районних прокуратур Київської області: Яготинського район – 2 особи; Згурівського району – 2 особи; Богуславського району – 3 особи. Прокуратура Волноваського району Донецької області – 2 особи. Всього 16 прокурорів.

Час проведення анкетування – перше півріччя 2013 року і друге півріччя 2015 року. Репрезентативність становить 5,3 %.

На перше питання загальний стаж Вашої роботи слідчим, прокурором, слідчим суддею, суддею, адвокатом відповіли – 51 особа або 23% мають стаж до 5 років, а решта 175, або 77% – більше 5 – и років.

На друге питання чи доводилось Вам застосовувати відеозапис під час кримінального провадження відповіли – 157 особи або 70%, що використовували відеозапис під час кримінального провадження, 69 осіб, або 30% відеозапис не використовували.

На третє питання хто був ініціатором застосування відеозапису під час кримінального провадження 158 осіб, або 74% відповіли, що були ініціаторами використання відеозапису під час кримінального провадження, а 68, або 26% відповіли, що не були ініціаторами використання відеозапису під час кримінального провадження.

На четверте питання що перешкоджало застосовувати відеозапис під час кримінального провадження 203, або 90 % респондентів відповіли, що використовувати відеозапис перешкоджала відсутність забезпечення відеокамерами.

На п’яте запитання 100% респондентів відповіли, що використання відеозапису є лише позитивним процесуальним засобом для об’єктивної фіксації кримінального провадження.

На шосте запитання 100% респондентів відповіли, що негативні наслідки застосування відеозапису відсутні.

На сьому запитання, чи виправдовує себе інститут відеозапису в кримінальному судочинстві 100 % респондентів відповіли, що інститут відеозапису є діючим засобом для ведення кримінального провадження.

На восьме запитання як обгрунтовували відмову в заявленому клопотанні про застосування відеозапису у кримінальному провадженні 5 осіб, або 2,2% обґрунтовували відмову у задоволенні клопотання достатністю існуючого в судах аудіо запису, а 10 осіб, або 4.6% обґрунтовували відмову тим, що заявлене клопотання учасника процесу не було достатньо обґрунтованим. Решта обґрунтовували відмову у заявленому клопотанні

виходячи з захисту прав інших учасників процесу які були не згодні з заявленим клопотанням.

На дев'яте запитання Чи проводили Ви судове провадження в режимі відеоконферензв'язку 30 суддів, або 57% відповіли, що проводили судове провадження в режимі відео конференції.

На десяте запитання чи дають рекомендації з приводу застосування відеозапису Ваші керівники 100% респондентів відповіли, що при необхідності керівники надають допомогу у проведення процесуальних дій за допомогою відеозапису.

На одинадцяте запитання чи давав вказівку або подавав клопотання прокурор застосовувати відеозапис у кримінальному провадженні, 158 слідчих або 100%, що при розгляді суспільно-резонансних справ прокурор рекомендував використовувати відеозапис.

На дванадцяте питання чи подавали клопотання про застосування відеозапису у кримінальному провадженні інші учасники процесу 100% респондентів відповіли позитивно.

На тринадцяте запитання чи Ви за те, щоб у кримінальному провадженні було обов'язковим застосування відеозапису за клопотанням учасників процесу 217 або 96% респондентів відповіли позитивно.

На чотирнадцяте запитання який із правових процесів є найбільш сприятливим для застосування відеозапису адвокату 100% респондентів відповіли, що це залежить від культури та свідомості учасників процесу.

На п'ятнадцяте запитання чи були випадки відмови адвокату застосувати відеозапис у кримінальному провадженні 100% респондентів відповіли, що в залежності від обґрунтування ним клопотання про застосування відеозапису.

Додаток В

Впровадження результатів дослідження в нормотворчу, практичну, навчальну та наукову діяльність

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Прокурор
Амур-Нижньодніпровського
району
м. Дніпропетровська
старший радник юстиції

Р.М. Токар
«28» 02 2015 р.

АКТ

28 02 2015 року м. Дніпропетровськ

Про впровадження у діяльність прокуратури Амур-Нижньодніпровського району м. Дніпропетровська основних результатів дисертаційного дослідження Сердюка Василя Павловича «Відеозапис у кримінальному провадженні України» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Уклала комісія у складі:

- заступника прокурора Амур-Нижньодніпровського району м. Дніпропетровська, молодшого радника юстиції Литвиненко О.С. (голова комісії);
- старшого прокурора прокуратури Амур-Нижньодніпровського району м. Дніпропетровська, юриста 2 класу Гені П.М.;
- старшого прокурора прокуратури Амур-Нижньодніпровського району м. Дніпропетровська, молодшого радника юстиції Синявський Є.Г.

склала цей акт про впровадження у діяльність прокуратури Амур-Нижньодніпровського району м. Дніпропетровська методичних рекомендацій за результатами дисертаційного дослідження здобувача кафедри цивільного, господарського та кримінального права Університету «Україна» Сердюка Василя Павловича «Відеозапис у кримінальному провадженні України» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 (кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність).

Автором, на підставі проведеного наукового дослідження й узагальнення правоохоронної практики, пропонуються методичні рекомендації щодо організаційно-тактичного забезпечення використання відеозапису у кримінальному провадженні України. Зокрема, у методичних рекомендаціях

висвітлюється особливості використання засобів відеозапису при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема, слідчого огляду, обшуку, допиту (свідків, потерпілих, підозрюваних), допиту двох раніше допитаних осіб, пред'явлення для впізнання та слідчого експерименту. Дисертантом наведені тактичні помилки, що допускаються слідчими під час використання відеозапису при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій. Акцентується увага на особливостях використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві.

Вирішення поставлених завдань відбувалося із урахуванням сучасної наукової думки, чинного законодавства та потреб правоохоронної практики. Достовірність та обґрунтованість висновків підтверджується емпіричними даними статистики МВС України, результатами вивчення кримінальних проваджень, опитування та анкетування співробітників прокуратури та слідчих підрозділів органів внутрішніх справ України.

Зважаючи на це, комісія вважає, що представлені криміналістичні рекомендації щодо організаційно-тактичного забезпечення використання відеозапису у кримінальному провадженні України виявили необхідну практичну значимість і можуть бути впроваджені у діяльність прокуратури Амур-Нижньодніпровського району м. Дніпропетровська.

Голова комісії:
Заступник прокурора
Амур-Нижньодніпровського району
м. Дніпропетровська
молодший радник юстиції — О.С. Литвиненко

Члени комісії:
Старший прокурор прокуратури
Амур-Нижньодніпровського району
м. Дніпропетровська
юрист 2 класу — П.М. Геня

Старший прокурор прокуратури
Амур-Нижньодніпровського району
м. Дніпропетровська
молодший радник юстиції — Є.Г. Синявський

Вх 241165

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

№ 011-18/12-2719 «15» жовтня 2015 р.

Доценту кафедри цивільного, господарського та кримінального права
Інституту права та суспільних відносин університету «Україна»
Сердюку В.П.

Шановний Василю Павловичу!

Повідомляємо, що підготовлені Вами пропозиції щодо внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України за результатами дисертаційного дослідження на тему: «Відеозапис у кримінальному провадженні України» Комітетом отримані, є слушними і будуть враховані у законодавчій роботі Комітету.

З повагою

Голова Комітету **А. Кожем'якін**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника слідчого управління УМВС України в Херсонській області, к.ю.н.

В.М. Галунько

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Сердюка Василя Павловича на тему «Відеозапис у кримінальному провадженні» у практичну діяльність слідчого управління УМВС України в Херсонській області

Комісія у складі заступника начальника організаційно-методичного відділу Н.Р. Іванюк, заступника начальника відділу розслідування злочинів проти життя і здоров'я особи В.В. Овдійчука розглянула результати впровадження матеріалів дисертаційного дослідження Сердюка В.П на тему «Відеозапис в кримінальному провадженні» у практичну діяльність слідчого управління УМВС України в Херсонській області.

У дисертації зазначається, що з метою якісного забезпечення досудового розслідування необхідно розширювати можливості застосування відеозапису під час проведення процесуальних дій та організовувати навчання серед особового складу досудового розслідування в цьому напрямку.

Під час обговорення наданих матеріалів комісія констатувала, що зазначені положення дисертації враховані у практичній діяльності слідчого управління УМВС України в Херсонській області.

Висновок: Вважати окремі положення дисертації Сердюка В.П. на тему «Відеозапис у кримінальному провадженні» впровадженими у практичну діяльність слідчого управління УМВС України в Херсонській області.

Н.Р. Іванюк

В.В. Овдійчук

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. першого проректора
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
підполковник міліції

О.М. Обушенко

27.05 2015 року

АКТ

27 05 2015 року м. Дніпропетровськ

Про впровадження у навчальний процес Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ основних результатів дисертаційного дослідження Сердюка Василя Павловича «Відеозапис у кримінальному провадженні України» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Уклала комісія у складі:

Голови: заступника начальника навчально-методичного центру Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, доцента, підполковника міліції І.М. Салімонова

Членів комісії: доцента кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, доцента, майора міліції В.М. Плетенця

професора кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, доцента, полковника міліції І.В. Пирога

Комісія відповідно до Положення про організацію проведення НДР і ДКР у системі МВС України, затвердженого наказом МВС України «Про

організацію наукової діяльності в системі МВС України» від 15.05.2007 року № 154 склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 (кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність) на тему «Відеозапис у кримінальному провадженні України», що підготовлені здобувачем кафедри цивільного, господарського та кримінального права Університету «Україна» Сердюком Василем Павловичем, у вигляді наукових статей:

1. Сердюк В. П. Технічні засоби в кримінальному провадженні України / В. П. Сердюк // Митна справа. – 2013. – № 4 (88). – С. 171-175.

2. Сердюк В. П. Відеозапис у кримінальному провадженні України: теорія і практика / В. П. Сердюк Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Випуск 22. – Ужгород, 2013. – С. 106-109.

3. Сердюк В. П. Застосування поліграфа (детектора брехні) у кримінальному провадженні України / В. П. Сердюк // Інформація і право. Спеціальний випуск. – 2014. – № 2 (11). – С. 68-71.

4. Сердюк В. П. Судово-експертні дослідження у кримінальному провадженні України та захист прав людини / В. П. Сердюк // Митна справа. – 2014. – № 1 (91). – С. 232-236.

5. Сердюк В. П. Видеоконференция в уголовном производстве Украины / В. П. Сердюк // Закон н жизнь (Молдова). – 2013. – № 11 (ноябрь). – С. 180-183.

6. Сердюк В. П. Проблеми документування адвокатом кримінального процесу відеозаписом / В. П. Сердюк // Охорона права власності: проблеми та напрямки їх вирішення : збірник наукових праць / за ред. В. В. Галунька. – Херсон : ХМД, 2012. – С. 28-30.

7. Сердюк В. П. Практикум по складанню процесуальних документів (з застосуванням відеозапису під час проведення слідчих дій) : навчальний посібник / В. П. Сердюк. – К. : Атека, 2000. – 80 с.

8. Сердюк В. П. Слідство і відеозапис : навчальний посібник. – 2-ге видання, доповнене і перероблене / В. П. Сердюк. – Київ : Університет «Україна», 2011. – 110 с.

9. Сердюк В. П. Проведення слідчих (розшукових) дій з використанням відеозапису : навчальний посібник. – 3-е видання, доповнене і перероблене / В. П. Сердюк. – Київ : Наукова думка, 2014. –131 с.

Зазначені наукові статті внесені до списку літератури робочих програм навчальних дисциплін: «Криміналістика», «Основи криміналістики», «Організація розкриття та розслідування злочинів», «Тактика проведення слідчих дій». Крім того зазначені наукові статті передані до фонду бібліотеки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, до фонду навчально-методичного кабінету кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії університету та використовуються під час підготовки курсантів до семінарських та практичних занять з навчальних дисциплін «Криміналістика», «Основи криміналістики», «Організація розкриття та розслідування злочинів».

Комісія вважає, що представлені наукові статті, отримані на основі проведеного дослідження та схвалені на засіданні кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії ФПФПС Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість для підготовки майбутніх правоохоронців.

Голова комісії І.М. Салімонов

Члени комісії: В.М. Плетенець

І.В. Пиріг

Відкритий міжнародний УНІВЕРСИТЕТ розвитку людини "УКРАЇНА"

Open International UNIVERSITY of Human Development "UKRAINE"

«__»_____2015р. вих№ _____

«Затверджую»
Завідувач кафедри цивільного,
господарського та кримінального права
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна»
доктор юридичних наук, професор

_____ В.І. Олефір

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Сердюка Василя Павловича на тему: «Відеозапис у кримінальному провадженні України» у навчальний процес Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Комісія у складі: заступника директора інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» Фаста О. О. та заступника кафедри цивільного, господарського та кримінального права к.ю.н. Ямкової І. М. розглянуто результати впровадження матеріалів дисертаційного дослідження: «Відеозапис у кримінальному провадженні України» у навчальний процес Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» та констатовано, що Сердюк В.П., доцент кафедри цивільного, господарського та кримінального права використовуючи матеріали дисертаційного дослідження:

- підготував навчальну програму з дисципліни «Юридична документація», основу якої складає використання відеозвукозаписування під час проведення процесуальних дій. Практичні заняття дисципліни направлені на освоєння студентами теоретичних засад використання відеозвукозаписування під час проведення процесуальних дій та практичне виконання їх особисто, студентами;
- використовував матеріали дисертації при підготовці лекційних занять з предметів: «Теорія доказів», «Теоретичні основи судових експертиз», «Кримінальний процес», «Криміналістика», «Юридична документація».

В цілому можна зазначити, що результати дисертаційного дослідження на тему: «Відеозапис у кримінальному провадженні України» Сердюка Василя Павловича мають наукову цінність для підготовки студентів за напрямом підготовки «Правознавство».

ВИСНОВОК

Результати дисертаційного дослідження на тему: «Відеозапис у кримінальному провадженні України» Сердюка Василя Павловича вважати впровадженими у навчальному процесі кафедри цивільного, господарського та кримінального права Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» з таких дисциплін як: «Теорія доказів», «Теоретичні основи судових експертиз», «Кримінальний процес», «Криміналістика», «Юридична документація».

Заступник директора інституту права
та суспільних відносин О.О. Фаст

Заступник завідувача кафедри
цивільного, господарського та
кримінального права, к.ю.н. І.М. Ямкова

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. першого проректора
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
підполковник міліції

О.М. Обушенко

_____ 2015 року

АКТ

11 ____ 03 ____ 2015 року м. Дніпропетровськ

Про впровадження у наукову діяльність Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ основних результатів наукового дослідження Сердюка Василя Павловича «Відеозапис у кримінальному провадженні України» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Уклала комісія у складі:

Голови: начальника відділу організації наукової роботи Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, доцента, підполковника міліції Титаренка О.О.

членів комісії: старшого наукового співробітника відділу організації наукової роботи Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, майора міліції Березняка В.С.

старшого наукового співробітника відділу організації наукової роботи Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника, майора міліції Книги М.М.

Комісія відповідно до Положення про організацію проведення НДР і ДКР у системі МВС України, затвердженого наказом МВС України «Про організацію наукової діяльності в системі МВС України» від 15.05.2007 року № 154 склала

цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність на тему «Відеозапис у кримінальному провадженні України», що підготовлені здобувачем кафедри цивільного, господарського та кримінального права Університету «Україна» Сердюком Василем Павловичем, у вигляді наукових статей та тез доповідей:

1. Сердюк В. П. Технічні засоби в кримінальному провадженні України / В. П. Сердюк // Митна справа. – 2013. – № 4 (88). – С. 171-175.

2. Сердюк В. П. Відеозапис у кримінальному провадженні України: теорія і практика / В. П. Сердюк Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Випуск 22. – Ужгород, 2013. – С. 106-109.

3. Сердюк В. П. Застосування поліграфа (детектора брехні) у кримінальному провадженні України / В. П. Сердюк // Інформація і право. Спеціальний випуск. – 2014. – № 2 (11). – С. 68-71.

4. Сердюк В. П. Судово-експертні дослідження у кримінальному провадженні України та захист прав людини / В. П. Сердюк // Митна справа. – 2014. – № 1 (91). – С. 232-236.

5. Сердюк В. П. Видеоконференция в уголовном производстве Украины / В. П. Сердюк // Закон и жизнь (Молдова). – 2013. – № 11 (ноябрь). – С. 180-183.

6. Сердюк В. П. Проблеми документування адвокатом кримінального процесу відеозаписом / В. П. Сердюк // Охорона права власності: проблеми та напрямки їх вирішення : збірник наукових праць / за ред. В. В. Галунька. – Херсон : ХМД, 2012. – С. 28-30.

7. Сердюк В. П. Практикум по складанню процесуальних документів (з застосуванням відеозапису під час проведення слідчих дій) : навчальний посібник / В. П. Сердюк. – К. : Атека, 2000. – 80 с.

8. Сердюк В. П. Слідство і відеозапис : навчальний посібник. – 2-ге видання, доповнене і перероблене / В. П. Сердюк. – Київ : Університет «Україна», 2011. – 110 с.

9. Сердюк В. П. Проведення слідчих (розшукових) дій з використанням відеозапису : навчальний посібник. – 3-е видання, доповнене і перероблене / В. П. Сердюк. – Київ : Наукова думка, 2014. –131 с.

Комісія вважає, що представлені Сердюком В.П. наукові статті та тези доповідей, отримані на основі проведеного дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість, а також були враховані відділом організації наукової роботи Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ при проведенні наукових досліджень на замовлення ГСУ МВС України.

Голова комісії: О.О. Титаренко

Члени комісії: В.С. Березняк

М.М. Книга

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Начальник Науково-дослідного,
експертно-криміналістичного центру
при ГУМВС України
у Дніпропетровській області
полковник міліції
В.М. Коротаєв
«12» 06 2012 р.

АКТ

м. Дніпропетровськ

Про впровадження у практичну діяльність Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру при ГУМВС України результатів дослідження здобувача кафедри цивільного, господарського та кримінального права Університету «Україна» Сердюка Василя Павловича

ПІДСТАВА: положення про організацію проведення ПД і ДКР у системі МВС України, затвердженого наказом МВС України „Про організацію наукової діяльності в системі МВС України" від 15.05.2007 року № 154.

Комісія у складі:

Голови: заступника начальника НДЕКЦ при ГУМВС України у Дніпропетровській області, підполковника міліції Загинайло М.О.

членів комісії: заступника начальника – начальника відділу криміналістичної експертизи НДЕКЦ при ГУМВС України у Дніпропетровській області, підполковника міліції Кумця П.І.
головного спеціаліста сектору дактилоскопічної експертизи НДЕКЦ при ГУМВС України у Дніпропетровській області, підполковника міліції Комизи Г.О.

розглянувши результати дисертаційного дослідження здобувача кафедри цивільного, господарського та кримінального права Університету «Україна» Сердюка Василя Павловича «Відеозапис у кримінальному провадженні України» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність у вигляді циклу статей та тез доповідей склала цей акт про нижченаведене.

Результати зазначеного дослідження опубліковані в наступних роботах:

1. Сердюк В. П. Технічні засоби в кримінальному провадженні України / В. П. Сердюк // Митна справа. – 2013. – № 4 (88). – С. 171-175.

2. Сердюк В. П. Відеозапис у кримінальному провадженні України: теорія і практика / В. П. Сердюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Випуск 22. – Ужгород, 2013. – С. 106-109.

3. Сердюк В. П. Застосування поліграфа (детектора брехні) у кримінальному провадженні України / В. П. Сердюк // Інформація і право. Спеціальний випуск. – 2014. – № 2 (11). – С. 68-71.

4. Сердюк В. П. Судово-експертні дослідження у кримінальному провадженні України та захист прав людини / В. П. Сердюк // Митна справа. – 2014. – № 1 (91). – С. 232-236.

5. Сердюк В. П. Видеоконференция в уголовном производстве Украины / В. П. Сердюк // Закон и жизнь (Молдова). – 2013. – № 11 (ноябрь). – С. 180-183.

6. Сердюк В. П. Проблеми документування адвокатом кримінального процесу відеозаписом / В. П. Сердюк // Охорона права власності: проблеми та напрямки їх вирішення : збірник наукових праць / за ред. В. В. Галунька. – Херсон : ХМД, 2012. – С. 28-30.

7. Сердюк В. П. Практикум по складанню процесуальних документів (з застосуванням відеозапису під час проведення слідчих дій) : навчальний посібник / В. П. Сердюк. – К. : Атека, 2000. – 80 с.

8. Сердюк В. П. Слідство і відеозапис : навчальний посібник. – 2-ге видання, доповнене і перероблене / В. П. Сердюк. – Київ : Університет «Україна», 2011. – 110 с.

9. Сердюк В. П. Проведення слідчих (розшукових) дій з використанням відеозапису : навчальний посібник. – 3-є видання, доповнене і перероблене / В. П. Сердюк. – Київ : Наукова думка, 2014. – 131 с.

Усі висновки та запропоновані рекомендації підтверджуються емпіричними даними статистики Міністерства внутрішніх справ України, результатами вивчення кримінальних проваджень, опитування та анкетування співробітників слідчих, оперативних та експертних підрозділів. В цілому, вирішення поставлених завдань відбувалось із урахуванням сучасних потреб слідчої та експертної практики.

Комісія вважає, що зазначені роботи виявили необхідну практичну значимість і можуть бути впроваджені у діяльність Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру при ГУМВС України у Дніпропетровській області.

Голова комісії:

Члени комісії: